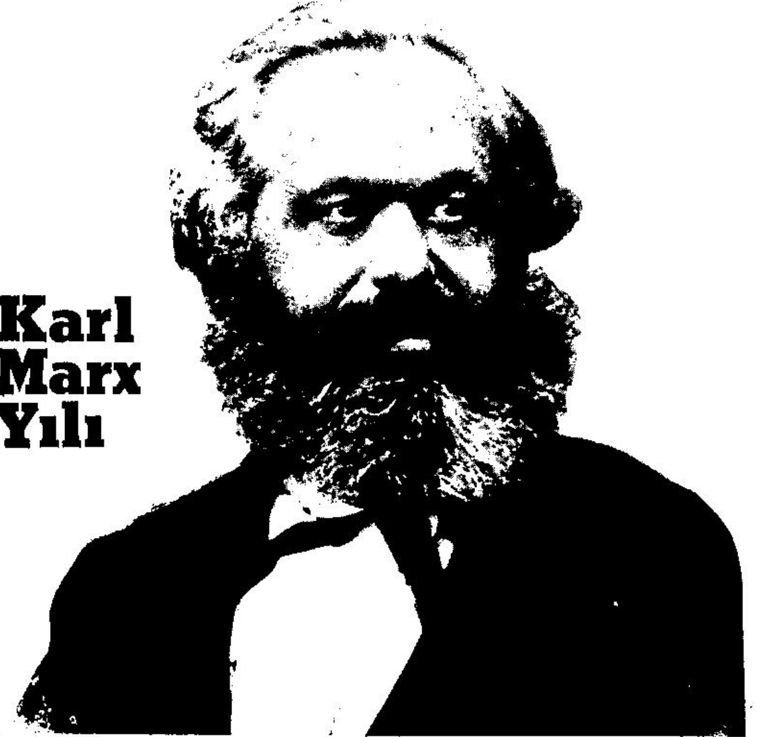
ilke

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ BİRLEŞİN !

Karl Marx Yılı

Cilt/14 Haziran 1983 Sayı/78

ilke

Cilt/14
Haziran 1983
Sayı/78

İÇİNDEKİLER

Yazışma Adresi: Postfach 10 16 34 – 4100 Duisburg 1 – F.Almanya

İLKE Yeniden Çıkarken

İlk sayısı Ocak 1974 sayısında yayınlanan İLKE, aynı yılın 15-16 Haziran'ında yeni bir aşamaya ulaşan işçi sınıfı politik hareketimizin kollektivitesinin periyodik teori dergisi olarak uzun yıllar görev yaptı. Bilimsel sosyalizmin ve işçi sınıfı enternasyonalizminin kadrolara ve ileri sempatizanlara derinlemesine kavratılması, Türkiye'de bilimsel sosyalist politik hareketin ideolojik sorunlarının çözülmesi, maoizme, troçkizme, sağ ve "sol"-kanat revizyonizmine karşı ideolojik mücadelenin yetkinleştirilmesi, Türkiye işçi sınıfının ideolojik bağımsızlığının titizlikle korunup güçlendirilmesi, politik stratejik tartışmaları bilim temelinde geliştirmek amacıyla bu tartışmalara değgin teorik doğruların geniş bir biçimde yerleştirilmesi ve bu kapsamda işçi sınıfı saflarında görülen yanlış görüşlerin eleştirilmesi, enternasyonalizmin ülkemizdeki çok önemli toplumsal ögelerden birisi olarak ulusal sorun öğretisinin bilimsel temellerinin ayrıntılı olarak konulması ve ulusların tam hak eşitliği, gönüllü bağları, kendi kaderlerini tayin etme ilkesi temelinde Türkiye somutunda ulusal soruna enternasyonalist yaklaşımın özümlenmesi, bilimdeki sosyalist ve demokratik mücadele bütünlüğü ve ikincinin birinciye bağımlı kılınması görevinin ülkemizde hayata geçirilmesi, bu kapsamda sosyal demokrasiye ve sosyal demokrasi takipçiliğine, ya da ekonomizme, sendikalizme karşı mücadele yürütülmesi, Türkiye tekelci sermayesinin ekonomik politikalarının ve her geçen gün daha da derinleşen çıkmazının tahlil edilmesi, emperyalizme ve yerli işbirlikçilerine karşı dünya barış güçlerinin barış, yumuşama ve silahsızlanma uğraşlarının teorik temelleriyle ve güncel hedefleriyle ülkemizdeki ilerici güçlere benimsetilmesi .... vb. gibi son derece önemli pek çok teorik, ideolojik, sosyo-ekonomik ve politik alanda birçok önemli hizmetlere İLKE dergisi önemli katkılar getirdi.

Bugün, 1983 yılının 15-16 Haziran'ında yeniden çıkmaya başlayan İLKE dergisi, bu kez faşist bir diktatörlüğün istibdadı altında aynı görevleri yapmaya devam edecek.

İLKE Dergisi, daha önce ele aldığı teorik konuları —aradan geçen yıllar zarfında saflarımıza katılan yeni kadroların varlığını, ya da bilimsel sosyalizmle, işçi sınıfı politik hareketimizle yeni tanışan pek çok unsurun bulunmasını gözönüne alarak, didaktik nitelikli bazı teorik çalışmaları günümüzden yeni örneklerle zenginleştirerek— tekrarlamanın yanısıra, esas olarak bilimsel sosyalist mücadelenin Türkiye'de yeni karşılaştığı ideolojik sorunların çözümüne ve bunun için verilmekte olan ideolojik mücadeleye yardımcı olacak. Bunların başında gelen faşizm ve anti-faşist mücadele ve bu konudaki yanlışlıklar, Türkiye solunda yeniden nükseden kemalizm hastalığı, Türk burjuvazisinin üstyapı kurumundaki militarist-şovenist karakterinin tahlili ve bunun tarihsel kökenleri gibi ivedi sorunlar bu yeni yayın dönemimizin ilk ana konularını oluşturacak.

78 inci sayımızı, içinde yaşadığımız KARL MARX YILI nedeniyle bilimsel sosyalizmin en büyük kurucusuna ve insanlık tarihinin gelmiş geçmiş bu en büyük insanına ayırdık.

Marksizmin Üç Kaynağı ve Üç Tamamlayıcı Ögesi

V.I. Lenin

Bütün uygar dünyada Marx'ın öğretileri, marksizmi bir çeşit "muzır mezhep" olarak gören burjuva biliminin (hem resmi, hem de liberal) katıksız düşmanlığını ve nefretini kazanmıştır. Başka türlü bir tavrı da beklenemezdi, çünkü sınıf mücadelesi üzerine kurulu bir toplumda "tarafsız" toplumsal bilim olamaz. Resmi ya da liberal olsun *bütün* bilim şu ya da bu biçimde ücret köleliğini *savunur*, oysa marksizm bu köleliğe amansız savaş açmıştır. Ücret köleliğinin geçerli olduğu bir toplumda bilimin tarafsız olmasını beklemek, işçi ücretlerini sermaye kârlarını düşürerek yükseltme konusunda imalâtçılardan tarafsızlık beklemek gibi budalaca bir saflıktır.

Ama dahası var. Felsefe tarihi ile toplumsal bilim tarihi, marksizmde dünya uygarlığının ana gelişme yolundan *sapmış*, kalıplaşmış ve taşlaşmış bir öğretim anlamında "sekterliğe" benzer hiç bir yan olmadığını gösteriyor. Tersine, Marx'ın dehası, insanlığın en büyük zekâlarının ortaya attıkları sorulara cevap vermiş olmasında kendini gösterir. Onun öğretisi felsefe, ekonomi politik ve sosyalizmin en büyük temsilcilerinin öğrettiklerinin kesintisiz ve doğrudan *devamı* olarak ortaya çıkmıştır.

Marksist öğreti doğru olduğu için herşeye kaadirdir. Kucaklayıcı ve uyumludur; insanlara bâtıl inançların, gericiliğin ya da burjuva zulmünü savunmanın hiç bir biçimiyle bağdaşmayacak bütünsel bir dünya görüşü sağlar. İnsanlığın 19. Yüzyılda yarattığı ve Alman felsefesi, İngiliz ekonomi politiği ve Fransız sosyalizminde ifadesini bulan en iyi şeylerin meşru vârisidir.

Marksizmin, aynı zamanda tamamlayıcı öğeleri de olan bu üç kaynağı kısaca inceleyeceğiz.

I

Marksizmin felsefesi *materyalizmdir*. Avrupa'nın çağdaş tarihi boyunca, ve özellikle de 18. Yüzyılda her çeşit Ortaçağ saçmalığına, kurumlar ve fikirlerde serfliğe karşı bir mücadele yürütülen Fransa'da, doğa bilimlerinin öğretileri ile bağdaşan, bâtıl inanç ve zırvalıklara düşman tek tutarlı felsefenin materyalizm olduğu anlaşıldı. Bu yüzden demokrasi düşmanları materyalizmi "çürütmek", çökertmek ve karalamak için hiç bir çabayı esirgemediler, eninde sonunda hep dinin savunulması ya da desteklenmesine dönüşen çeşitli felsefi idealizm türleri önerdiler.

Marx ve Engels en kararlı bir biçimde felsefi materyalizmi savundular, bu temelden her türlü sapmanın ne denli yanlış olduğunu tekrar tekrar açıkladılar. Bu görüşleri, *Komünist Manifestosu* gibi, sınıf bilincine varmış her işçinin elkitapları olan Engels'in *Ludwig Feuerbach*'ında ve *Anti-Duhring*'inde enine boyuna işlendi.

Ama Marx 18. Yüzyıl materyalizminde kalmadı: felsefeyi daha yüksek bir düzeye çıkardı; klâsik Alman felsefesinin başarılarıyla, özellikle daha önce Feuerbach'ın materyalizmine yol açmış olan Hegel'in sistemi ile zenginleştirdi. Esas başarı, *diyalektik*'ti; yani, en tamam, en derin, en kapsamlı biçimiyle gelişme öğretisi, ebediyen gelişen maddenin bir yansımasını bize sağlayan insan bilgisinin göreceliği öğretisi. Doğa bilimlerinin son buluşları —radyum, elektronlar, elementlerin birbirine dönüşmesi—, eski ve yoz idealizme "yeniden" dönüş çağrıları yapan burjuva filozofların öğretilerine rağmen, Marx'ın diyalektik materyalizmini dikkate değer bir biçimde doğrulamıştır.

Marx felsefi materyalizmi sonuna kadar derinleştirdi ve geliştirdi, doğayı tanıyıp anlamayı *insan toplumu*'nu tanıyıp anlamayı da içine alacak kadar genişletti. Onun *tarihi materyalizmi*, bilimsel düşüncede büyük bir kazanımdı. Ondan önce tarih ve politika üstüne sürüp giden kargaşa ve keyfiliği yerini tam anlamıyla bütünsel ve uyumlu bir bilimsel teori aldı. Bu teori, üretim araçlarının gelişmesi sonucunda bir toplumsal hayat sisteminden nasıl bir başka, daha ileri toplumsal hayat sisteminin çıkıp geliştiğini —örneğin, kapitalizmin nasıl feodalizmin bağrında geliştiğini— gösterir.

İnsanın bilgisinin kendinden bağımsız olarak varolan doğayı (yani gelişen maddeyi) yansıtması gibi, insanın *toplumsal bilgisi* (yani felsefi, dini, politik, vb. çeşitli görüş ve öğretileri) de toplumun *ekonomik sistemi*'ni yansıtır. Politik kurumlar, ekonomik temel üzerinde bir üstyapıdırlar. Örneğin, çağdaş Avrupa devletlerinin çeşitli politik biçimlerinin, burjuvazinin proletarya üzerinde egemenliğini güçlendirmeye yaradığını görüyoruz.

Marx'ın felsefesi insanlığa ve özellikle işçi sınıfına güçlü bilgi araçları kazandıran, kemale ermiş bir materyalizmdir.

II

Ekonomik sistemin, politik üstyapısının üzerinde yükseldiği temel olduğunu gören Marx, en büyük dikkatini bu ekonomik sistemi incelemeye yöneltti. Marx'ın baş eseri *Kapital* çağdaş, yani kapitalist toplumun ekonomik sistemini inceler.

Klâsik ekonomik politik, Marx'dan önce, kapitalist ülkelerin en gelişkini olan İngiltere'de evrim geçirmişti. Adam Smith ve David Ricardo ekonomik sistem üzerine araştırmaları sonucunda *emek değer teorisi*'nin temellerini atmışlardı. Marx onların çalışmalarını sürdürdü; teoriyi ispatladı ve tutarlı bir biçimde geliştirdi. Her metanın değerinin, üretilmesi için harcanan toplumsal olarak gerekli emek süresince belirlendiğini ortaya koydu.

Burjuva iktisatçıların şeyler arasında bir ilişki (bir metanın bir başka metayla mübadelesi) gördükleri yerde Marx *insanlar arasında bir ilişki* olduğunu gösterdi. Metaların mübadelesi, tek tek üreticiler arasında pazar aracılığıyla süregiden bağlantının ifadesidir. *Para*, bu bağlantının gittikçe sıkılaştığını ve tek tek üreticilerin tüm ekonomik hayatlarının tek bir bütün içinde ayrılmaz bir biçimde birleştiğini gösterir. *Sermaye*, bu bağlantının daha da geliştiğini gösterir: insanın iş-gücü meta haline gelmiştir. Ücretli işçi toprağın, fabrikaların ve üretim araçlarının sahibine iş-gücünü satar. Günün bir kısmını kendisinin ve ailesinin geçim maliyetini karşılamaya (ücretler) harcar, günün öteki kısmını ise karşılıksız çalışır. Kapitaliste *artı-değer* yaratır. Artı-değer, kârın kaynağı, kapitalist sınıfın servetinin kaynağıdır.

Artı-değer öğretisi Marx'ın iktisadi teorisinin kilit taşıdır.

İşçinin emeği ile yaratılan sermaye işçiyi ezer, küçük üreticileri yıkar ve bir işsizler ordusu yaratır. Sanayide, büyük ölçekli üretimin zaferi hemen göze çarpar, ama aynı şey tarımda da gözlenir. Büyük ölçekli kapitalist tarımın üstünlüğü öne çıkar, makina kullanımı artar ve para-sermayenin kapanına yakalanan köylü ekonomisi kendi geri tekniğinin yükü altında zorlanıp yıkılarak mahvolur. Küçük ölçekli üretimin çöküşü tarımda değişik biçimlere bürünür, ama çöküşün kendisi tartışılmaz bir olgudur.

Sermaye, küçük ölçekli üretimi yok etmekle emeğin üretkenliğini arttırır ve büyük kapitalist birlikler için bir tekel durumunun ortaya çıkmasına yol açar. Üretim gitgide toplumsallaşır —yüzbinlerce ve milyonlarca işçi düzenli işleyen bir ekonomik organizma içinde birbirine bağlanır— ama bu ortak emeğin ürününe bir avuç kapitalist tesahüp eder. Üretim anarşisi, buhranlar, pazar bulma telaşı ve halkın büyük çoğunluğunun yaşama güvensizliği şiddetlenir.

İşçilerin sermayeye bağlılığını arttırmakla kapitalist sistem birleşik emeğin büyük gücünü yaratır.

Marx, kapitalizmin gelişmesini, tohum halinde meta ekonomisinden, basit mübadeleden, en yüksek biçimlerine, büyük ölçekte üretime kadar inceleyip ortaya koydu.

Yeni ve eski bütün kapitalist ülkelerin tecrübesi, bu Marx öğretisinin doğruluğunu her geçen yıl gittikçe daha çok sayıda işçinin gözünde kanıtlamaktadır.

Kapitalizm bütün dünyada zafer kazandı, ama bu zafer emeğin sermayeye karşı zaferinin sadece başlangıcıdır.

III

Feodalizm devrilip "serbest" kapitalist toplum dünyada ortaya çıkınca bu serbestliğin çalışan insanlar için yeni bir baskı ve sömürü sistemi olduğu hemen anlaşıldı. Bu baskıyı hem yansıtan, hem de protesto eden çeşitli sosyalist öğretiler de hemen boygösterdi. Ne var ki, bu ilk sosyalizm, *ütopik* sosyalizmdi. Kapitalist toplumu eleştiriyordu, mahkum ediyor ve lânetliyordu; kapitalizmin yıkılmasını düşlüyor, daha iyi bir düzen tasarlıyor ve sömürünün ahlâka aykırılığına zenginleri ikna etmeye çalışıyordu.

Ama ütopik sosyalizm gerçek çözümü gösteremiyordu. Kapitalizmde ücretli köleliğin gerçek niyetini açıklayamıyordu, kapitalist gelişmenin yasalarını açığa çıkaramıyordu. Ve yeni toplumun yaratıcısı olmayı hangi *toplumsal gücün* başarabileceğini gösteremiyordu.

Bu arada Avrupa'nın her yanında, özellikle de Fransa'da feodalizmin, serfliğin yıkılmasına eşlik eden fırtınalı devrimler, *sınıf mücadelesinin* bütün gelişmenin temeli ve itici gücü olduğunu gittikçe daha açık bir biçimde gözler önüne serdi.

Feodal sınıfa karşı kazanılan her politik özgürlük zaferi, ölümüne bir direnişe rağmen elde edildi. Kapitalist toplumun çeşitli sınıfları arasında bir ölüm-kalım savaşı olmaksızın hiç bir kapitalist ülke az çok özgür ve demokratik bir temel üzerinde gelişemedi.

Marx'ın dehası, bundan dünya tarihinin öğrettiği dersi ilk çıkaran ve tutarlı bir şekilde uygulayan kişi olmasındadır. Çıkardığı sonuç, *sınıf mücadelesi* öğretisidir.

İnsanlar politikada her zaman aldatılmanın ve aldanmanın anlayışsız kurbanları olmuşlardır, ve bütün ahlaki, dini, politik ve toplumsal lâkırdıların, bildirilerin ve vaadlerin ardında şu ya da bu sınıfın *çıkarını* arayıp bulmayı öğreninceye kadar bundan kurtulamayacaklardır. Her eski kurumun, ne kadar barbar ve çürümüş görünürse görünsün, belirli egemen sınıfların gücüyle ayakta durduğunu kavrayıncaya kadar, reformlardan, düzeni daha iyiye götürmekten yana olanlar eski düzeni savunanlar tarafından hep kandırılacaklardır. Bu sınıfların direnişini kırmanın *tek bir* yolu vardır, o da çevremizdeki toplumun içinde, eskiyi süpürüp atarak yeniyi yaratabilecek —ve toplumsal konumu gereği yaratmak *zorunda olan*— güçleri bulmak, bu güçleri mücadele için bilinçlendirmek ve örgütlemektir.

Bütün ezilen sınıfların şimdiye kadar pençesinde kıvrandıkları manevi kölelikten kurtuluş yolunu yalnız Marx'ın felsefi materyalizmi proletaryaya göstermiştir. Yalnız Marx'ın ekonomik teorisi, kapitalizmin genel sistemi içinde proletaryanın gerçek konumunu açıklamıştır.

Amerika'dan Japonya'ya ve İsveç'ten Güney Afrika'ya kadar bütün dünyada proletaryanın bağımsız örgütleri çoğalıyor. Proletarya, sınıf mücadelesi vererek aydınlanıyor ve eğitiliyor; burjuva toplumunun önyargılarından kendini kurtarıyor; gittikçe saflarını sıklaştırıyor ve kazanımlarının büyüklüğünü ölçmesini öğreniyor; güçlerini çelikleştiriyor ve karşı konulmazcasına büyüyor.

Marx'ın Kısa Hayat Hikayesi

V.I.Lenin

Karl Marx 5 Mayıs 1818'de Prusya'ya bağlı Ren bölgesinde Trier kentinde doğdu. Babası bir Yahudi avukattı, 1824'de Protestan dinine geçti. Ailesinin hali vakti yerindeydi. Kültürlüydüler ama devrimci değildiler. Marx, Trier'de liseden mezun olduktan sonra önce Bonn'da, daha sonra Berlin'de üniversiteye yazılarak hukuk okurken tarih ve felsefeye ağırlık verdi. 1841'de, Epikür'ün felsefesi üzerine bir doktora tezi vererek üniversiteyi bitirdi. O sıralarda Marx'ın görüşleri Hegel'ci idealistti. Berlin'de, Hegel'in felsefesinden ateist ve devrimci sonuçlar çıkarmaya uğraşan "Sol Hegelciler" (Bruno Bauer ve diğerleri) grubuyla birlik oldu.

Mezuniyetinden sonra Marx, profesör olma umuduyla Bonn'a gitti. Ne var ki, Ludwig Feuerbach'ı 1832'de kürsüsünden eden ve 1836'da üniversiteye dönmesine izin vermeyen, 1841'de de genç profesör Bruno Bauer'in Bonn'da ders okutmasını yasaklayan gerici hükümet politikası Marx'ı akademik kariyer düşüncesinden vazgeçirdi. Sol Hegelci görüşler o sırada Almanya'da hızla yayılıyordu. Ludwig Feuerbach, özellikle 1836'dan sonra, dinci felsefeyi eleştirerek materyalizmi benimsemeye başlamıştı. Materyalizm 1841'den sonra Feuerbach felsefesinin ağırlık noktası oldu (*Hristiyanlığın Özü*). 1843 yılında *Geleceğin Felsefesinin İlkeleri* adlı eseri yayınlandı. Engels daha sonraları Feuerbach'ın bu eserinden, "insanın bu kitapların özgürleştirici etkisini bizzat yaşamamış olması" bir eksikliktir. Hepimiz (yani Marx da dahil olmak üzere Sol Hegelciler) bir anda Feuerbach'cı kesilmiştik," diye söz etmiştir. O tarihlerde Ren bölgesinde Sol Hegelcilerle ilişkide olan bazi radikal burjuvalar, Köln'de *Reinische Zeitung* isimli bir muhalif gazete kurmuşlardı (ilk nüshası 1 Ocak 1842'de yayınlandı). Marx ve Bruno Bauer'den gazetenin başlıca yazılarını yazmaları istendi. Marx Ekim 1842'de genel yayın müdürü olarak Bonn'dan Köln'e taşındı. Gazetenin devrimci-demokratik eğilimi Marx'ın yönetiminde gittikçe daha belirginleşti. Bunun üzerine hükümet önce gazeteye çifte ve üçlü sansür uyguladıktan sonra 1 Ocak 1843'de yasaklamayı kararlaştırdı. Marx bu tarihten önce genel yayın müdürlüğünden istifa etmek zorunda kalmıştı, ama onun istifası da gazeteyi kurtaramadı, 1843 Martında yayına ara verildi. Engels'in belirttiğine göre, aşağıdakilerden başka (Bibliyografya'ya2 bakınız) Marx'ın *Reinische Zeitung*'da yazdığı önemli makalelerinden biri, Moselle vadisindeki üzüm yetiştiricisi köylülerin durumuyla ilgiliydi. Marx, bu ga-

zetecilik çalışmaları sırasında, ekonomi politiği yeterince bilmediği kanısına vardı ve büyük bir şevkle öğrenmeye koyuldu.

Marx, 1843'de Kreuznach'da, daha öğrenciyken nişanlandığı çocukluk arkadaşı Jenny von Westphalen ile evlendi. Karısı, gerici bir Prusya aristokrat ailesinin kızıydı. Ağabeyi 1850-58 arasında en gerici bir dönemde Prusya'nın içişleri Bakanı olmuştur. 1843 sonbaharında Marx Almanya dışında radikal bir dergi çıkarmak için Paris'e gitti. Dergiyi Arnold Ruge (1802-1880; Sol Hegelci; 1825-30 arası hapiste; 1848'den sonra siyasi sürgün; 1866-70'den sonra Bismarck'cı) ile birlikte yayınlayacaklardı. *Deutsch-Französicher Jahrbücher* ismindeki bu dergi yalnız bir sayı çıktı; Almanya'da gizli dağıtımının zorluğu ve Ruge ile anlaşmazlık yüzünden yayına son verildi. Marx'in bu dergideki makaleleri onun artık, "varolan herşeyin amansızca eleştirilmesi"ni ve özellikle "silahlı eleştiri"yi savunan *kitlelere* ve *proletaryaya* çağrıda bulunan bir devrimci olduğunu gösteriyordu.

1844 Eylülünde Friedrich Engels birkaç günlüğüne Paris'e geldi ve o günden itibaren Marx'ın en yakın arkadaşı oldu. İkisi de o sıra Paris'te devrimci grupların cıvıl cıvıl faaliyeti içinde son derece aktif bir yer aldılar (Marx'ın 1847'de yayınlanan *Felsefenin Sefaleti*'nde yerden yere çaldığı Proudhon'un öğretisi o sıralar özellikle ön plandaydı), çeşitli küçük burjuva sosyalizmi öğretilerine karşı şiddetle mücadeleye girişerek devrimci *proleter sosyalizmi* ya da komünizmin (Marksizm) teori ve taktiklerini ortaya koydular. Bibliyografyada Marx'ın bu devredeki, 1844-1848, eserlerine bakınız. Prusya hükümetinin ısrarı üzerine Marx, tehlikeli bir devrimci olduğu gerekçesiyle 1845'te Paris'ten sürüldü. Brüksel'e gitti. 1847 İlkbaharında Marx ve Engels, Komünistler Birliği adında gizli bir propaganda derneğine katıldılar. Birliğin İkinci Kongresinde (Londra, 1847 Kasımı) etkin rol oynadılar ve Kongre'nin isteği üzerine 1848 Şubat'ında yayınlanan ünlü *Komünist Manifestosu*'nu yazdılar. Bu eser toplumsal hayatı da içeren yeni bir dünya görüşünü, tutarlı bir materyalizmi; gelişmenin en kapsamlı ve en derin öğretisi olarak diyalektiği; sınıf mücadelesi ve yeni, komünist bir toplumun yaratıcısı proletaryanın dünya çapında tarihi devrimci rolü teorisini dahiyane bir açıklık ve mükemmellikle ortaya koydu.

1848 Şubat Devrimi patlayınca Marx Belçika'dan sürüldü. Paris'e döndü, Mart Devriminden sonra da Almanya'ya, Köln'e gitti. Orada Haziran 1848'den Mayıs 1849'a kadar *Neue Rheinische Zeitung*'u yayınladı. Yeni teori, dünyanın bütün ülkelerinde bütün proleter ve demokratik hareketlerde daha sonraları da kanıtlandığı gibi, 1848-49'un devrimci olayları içinde göz alıcı bir biçimde doğrulandı. Zafer kazanan karşı-devrimciler önce Marx hakkında adli kovuşturma açtılar (9 Şubat 1849' da beraat etti), sonra da Almanya'dan sürdüler (16 Mayıs 1849). Marx ilkin Paris'e gitti, 13 Haziran 1849 gösterilerinden sonra ordan da ayrılmak zorunda kalınca Londra'ya geçti ve ölünceye kadar orda yaşadı.

Bir siyasi sürgün olarak yaşadığı hayat, 1913'te yayınlanan Marx-Engels mektuplaşmasının açıkca ortaya koyduğu gibi, çok zordu. Marx ve ailesi büyük darlık içindeydiler. Engels'in sürekli, fedakar yardımları

olmasaydı Marx *Kapital*'i tamamlayamayacağı gibi, yoksulluk altında mutlaka ezilirdi. Ayrıca, küçük burjuva sosyalizmi, ve genel olarak proleter olmayan sosyalizm öğretileri ve eğilimleri Marx'ı ardı arkası kesilmeyen amansız bir mücadele sürdürmeye, kimi zaman kıyasıya vahşi kişisel saldırıları püskürtmeye zorluyordu *(Herr Vogt)*. Siyasi sürgün çevrelerinden uzak duran Marx, yazdığı bazı tarihi eserlerde (Bibliyografyaya bakınız) materyalist teorisini geliştirdi ve esas olarak ekonomi-politik araştırmalarına ağırlık verdi *Ekonomi-Politiğin Eleştirisine Katkı* (1859) ve *Kapital*'de (Cilt I, 1867) bu bilime yepyeni devrimci bir anlayış getirdi.

1850'ler sonu ve 60'larda demokratik hareketlerin canlanması Marx'ı tekrar pratik eyleme çağırdı. 1864'de (28 Eylül) Londra'da Uluslararası Çalışanlar Derneği —ünlü Birinci Enternasyonal— kuruldu. Marx bu örgütün itici gücü, açılış Söylevi'nin, bir sürü karar, bildiri ve manifesto'nun yazarıydı. Çeşitli ülkelerin işçi hareketlerini birleştirirken, proleter olmayan, Marksizm-öncesi sosyalizmin çeşitli biçimlerini (Mazzini, Proudhon, Bakunin, İlgiltere'de liberal Sendikacılık, Almanya'da Lasalle'ci sağ yalpalamalar, vb.) birlikte eyleme kanalize etmeye uğraşırken, çeşitli ülkelerde işçi sınıfının proleter mücadelesi için tek bir taktiğin esaslarını geliştirdi. Son derece derin, açık-seçik, parlak, yol gösterici ve devrimci bir tahlilini yaptığı *(Fransa'da İç Savaş, 1871)* Paris Komünü'nün düşüşünden ve Enternasyonal'de Bakunin'in yol açtığı çatlaktan sonra artık bu örgüt Avrupa'da yaşayamazdı. Enternasyonal' in Lahey Kongresi (1872) ardından Marx örgüt Genel Konseyi'ni New York'a naklettirdi. Birinci Enternasyonal tarihi işlevini görmüştü; şimdi yerini, bütün dünya ülkelerinde işçi hareketinin çok daha ileri bir gelişme gösterdiği bir döneme, hareketin *çapının* büyüdüğü ve tek tek ülkelerde işçi sınıfının sosyalist *kitle* partilerinin kurulduğu bir döneme bırakıyordu.

Enternasyonal'deki ağır çalışma yükü ve daha da yorucu teorik uğraşları Marx'ın sağlığını bozdu. Ekonomi-politiğe yeni bir çeki düzen verme ve *Kapital*'i tamamlama çalışmalarını —bunun için yığınla yeni malzeme toplayıp birkaç dil (mesela Rusca) öğrenmişti— sürdürüyordu. Fakat sağlığının bozulması *Kapital*'i bitirmesine engel oldu.

2 Aralık 1881'de karısı öldü. 14 Mart 1883'de de Marx koltuğunda huzur içinde dünyadan göçtü. Londra'da Highgate mezarlığında karısının yanında gömülüdür. Marx'ın çocuklarından bazıları daha küçük yaşta Londra'da, aile büyük yoksulluk içinde yaşarken ölmüşlerdir. Üç kızı İngiliz ve Fransız sosyalistleriyle evlenmişlerdir: Eleanor Aveling, Laura Lafague ve Jenny Logue. Sonuncusunun oğlu, Fransız Sosyalist Partisi üyesidir.

V.I. Lenin,' *Seçme Eserler (Progress Publishers, Moscow, 1977) Cilt I, s.16-19.*

1- Bu kısa biyografi Lenin'in Rusya'da bir ansiklopedi için 1914 yılında Marx ve Marxizm üzerine yazdığı makalenin ilk bölümüdür.

2- Lenin'in makalesinin sonuna eklediği Marx ve Marxizm üzerine bibliyografya.

Marx'ın En Önemli Eserleri

● "HEGEL'İN HUKUK FELSEFESİNİN ELEŞTİRİSİNE KATKI". Şubat 1844. Marx'ın, arkadaşı Arnold Ruge ile birlikte Paris'te yayına hazırladığı ve sadece bir sayı çıkan *"Deutsch-Französiche Jahrbücher"* adlı dergide makale. Marx, proletaryanın tarihi devrimci rolüne ilk bu makalesinde değindi.

● 1844 ELYAZMALARI. 1844 Mart-Nisan aylarında yazılmıştır. İlk yayın tarihi 1932'dir. Yarım kalmış metin ve notlar. Marx bu çalışmasında "yabancılaşmış emek" kavramını ortaya atar ve yabancılaşmanın genel kapsamını irdeler.

● KUTSAL AİLE, BRUNO VE YANDAŞLARINA KARŞI ELEŞTİREL ELEŞTİRİNİN ELEŞTİRİSİ. 1844 yılında Paris'te yazıldı. 1845 Şubatında yayınlandı. "Genç Hegelciler"in idealist saplantılarının ayrıntılı, sert eleştirisi.

● FEUERBACH ÜZERİNE TEZLER. 1845'de Brüksel'de yazılan notlar. İlk defa 1888'de Engels tarafından yayınlandı. Diyalektik materyalist (Marksist) dünya görüşünün temel ilkelerine ilk dahiyane yaklaşım.

● ALMAN İDEOLOJİSİ. Engels'le ortak eser. 1845-46'da Brüksel'de yazıldı. 1933 yılına kadar yayınlanmadan kaldı. Tarihin materyalist yorumuna ilk kapsamlı yaklaşım.

● FELSEFENİN SEFALETİ. Temmuz 1847'de yayınlandı. Proudhon'un *Sefaletin Felsefesi* adlı kitabındaki iddialı görüşlerin etraflı ve acımasız eleştirisi.

● KOMÜNİST PARTİSİ MANİFESTOSU. Marx-Engels. 1847 sonu ve 1848 yılı başlarında Londra ve Brüksel'de yazıldı. Şubat 1848'de Londra'da yayınlandı. 1847'da kurulan ilk uluslararası komünist örgüt Komünistler Birliği'nin programı. Sınıf mücadelesi ve proletarya devriminin kaçınılmazlığı, işçi sınıfının bağımsız iktidar mücadelesi ve tarihi, enternasyonalist misyonu en çarpıcı, klasik biçimiyle ilk kez bu eserde dile getirildi.

● ÜCRETLİ EMEK VE SERMAYE. Marx ve Engels'in Belçika'da kurdukları Alman İşçileri Birliği üyeleri için 1847'de hazırlanan bir dizi konferans metni. Almanya'da yayınlanan *Neue Reinische Zeitung* gazetesinde 4 Nisan 1849'dan itibaren bir başyazı dizisi olarak yayınlandı. Daha sonra çeşitli ayrı basımları yapıldı. Kapitalist toplumun işleyişi ve ücret köleliğinin maddi temellerinin basit bir dille açıklanması.

● FRANSA'DA SINIF MÜCADELELERİ 1848-50. Marx'ın Engels ile birlikte Hamburg'da Aralık 1849'dan Kasım 1850'ye kadar altı sayı çıkardıkları *Neue Reinische Zeitung. Politisch-Okonomische Revue* isimli dergide 1850 Ocak, Şubat, Mart ve Kasım aylarında yayınlanan dizi makale. 1859'da Engels'in önsözü ile ayrı bir kitap olarak yayınlandı. 1848 Paris Şubat Devrimi'nin ayrıntılı sınıfsal tahlili. Proletaryanın iktidar mücadelesinin nesnel koşulları. Proletarya diktatörlüğü.

● LOUIS BONAPART'IN 18 BRUMAIRE'İ. Aralık 1851-Mart 1852 arasında yazıldı. 1852 yılı baharında New York'da aylık *Devrim* dergisinin ilk sayısı olarak yayınlandı. Temmuz 1869'da Marx'ın önsözü ile yeniden ayrı basımı yapıldı. Diyalektik metodun tarihi olayların açıklanmasında uygulanışının en parlak örneklerinden biri. Marx bu kitabında, Fransa'da 1848-51 arasının somut tarihi olayları zemininde, sınıf mücadelesi, proleter devrimi, burjuva devletinin parçalanması, işçi-köylü ittifakı konularını irdeler.

● EKONOMİ POLİTİĞİN ELEŞTİRİSİ İÇİN İCMAL (GRUNDRISSE). 1857-58 elyazmaları. İlk kez 1939-41'de SBKP Merkez Komitesi'ne bağlı Marksizm-Leninizm Enstitüsü tarafından yayınlandı. Marx'ın daha sonra yazdığı *Kapital*'e hazırlık ve taslak mahiyetinde, üretim biçimlerinin tarihi gelişimi üzerinde çalışma notları.

● EKONOMİ POLİTİĞİN ELEŞTİRİSİNE KATKI. İlk bölümü Marx'ın ünlü önsözü ile 1859'da Berlin'de yayınlandı. Geri kalan bölümler daha sonra *Kapital*'e malzeme oldu. Marx'ın bu çalışması, ekonomi politiğin burjuva önyargılardan kurtarılıp, bilimsel, devrimci temele oturtulmasında önemli bir aşamayı temsil eder.

● ÜCRET, FİYAT VE KAR. 1865 Mayıs ayı ve Haziran sonu arasında yazıldı. Birinci Enternasyonal'in Haziran 1865 Genel Konseyi toplantısına rapor olarak sunuldu. Ayrı kitap olarak ilk yayını 1898, Londra. Marx'ın artı-değer teorisinin ilk esaslarının açıklandığı eser.

● KAPİTAL. Birinci Cilt Eylül 1867'de Hamburg'da yayınlandı. İkinci Cildi 1885'de, Üçüncü Cildi ise 1894'de Engels, Marx'ın geride bıraktığı malzemeyi düzenleyerek yayınlandı. Marx'ın klâsik, baş eseri.

● FRANSA'DA İÇ SAVAŞ. Uluslararası İşçi Birliği (Birinci Enternasyonal) Genel Konseyi'nin Çağrısı. Mayıs 1871. Paris Komünü olayından Marx'ın çıkardığı dersler. Burjuva devletinin parçalanmasının zorunluluğu. Proletarya diktatörlüğü.

● GOTHA PROGRAMININ ELEŞTİRİSİ. Almanya'da Sosyal Demokrat İşçi Partisi ile Lassalle'ci Genel Alman İşçiler Birliğinin birleşmesiyle kurulan Almanya Birleşik İşçi Partisi program taslağının eleştirisi. 1857 Mayısında Londra'da yazıldı. İlk yayın tarihi 1891'dir.

Feuerbach Üzerine Tezler

Karl Marx

Marx'ın 1845 ilkbaharında Brüksel'de yazdığı bu notlar 1844-47 "Not Defteri"nde yer almaktadır, ve Engels tarafından 1888'de *Ludwig Feuerbach ve Klâsik Alman Felsefesinin Sonu*'na ek olarak yayınlanmıştır. Engels, *Feuerbach*'ın önsözünde, bu notların "yeni bir dünya görüşünün dâhiyane tohumunu içinde taşıyan ilk belge" olduğunu söyler.

I

Bu günedek gelmiş geçmiş bütün maddeciliğin —Feuerbach'ınki dahil— başlıca kusuru, eşyanın, gerçekliğin, duyumsal dünyanın sadece nesne olarak, ya da *soyut kavrayışla* kavranması, *insanın duyumsal faaliyeti, pratiği* olarak, öznel olarak kavranmasıdır. Bu yüzden faal yan, maddeciliğe karşıt olarak, idealizm tarafından geliştirilmiştir; ama sadece soyut düzeyde, çünkü idealizm, muhakkak ki, gerçek, duyumsal faaliyet diye birşey tanımaz. Feuerbach düşünce nesnelerinden gerçekten farklı duyumsal nesneler olsun istiyor, fakat insan faaliyetinin kendisini nesnel faaliyet olarak görmüyor. Dolayisiyle, Hristiyanlığın Özü'nde, teorik tavrı, insana yaraşır tek sahici tavır sayıyor; buna karşılık pratik sadece pis - Yahudicel görünümü ile kavranılıp donduruluyor. Bundan dolayı Feuerbach "devrimci", "pratik-eleştirici" faaliyetin önemini anlıyamıyor.

II

İnsan düşüncesinin nesnel gerçeği doğru olarak kavrayıp kavrayamadığı bir teori sorunu değil, bir *pratik* sorunudur. İnsan, düşüncesinin doğruluğunu, yani gerçekliğini ve gücünü, bu-dünya-üzre oluşunu pratikte ispatlamak zorundadır. Pratikten soyutlanmış düşünmenin gerçek olup olmadığı düpedüz *skolastik* bir tartışma konusudur.

III

İnsanların koşulların ve yetişmenin ürünü olduğunu, ve onun için de, değişen insanların başka koşulların ve değişen yetişme tarzının ürünü olduğunu savunan maddeci öğreti, koşulları değiştirenlerin insanlar olduğunu, eğiticiyi de eğitmenin şart olduğunu unutur. Dolayisiyle bu öğreti ister istemez (mesela Robert Owen'de olduğu gibi) toplumu biri topluma üstün olan iki kısma ayırmaya varır.

Koşulların değişmesi ile insan faaliyetinin birlikteliği ancak devrimci pratik olarak kavranılabilir ve akıl yoluyla kavranılabilir.

IV

Feuerbach, dini kendine-yabancılaşma olgusundan, dünyanın dini, yani hayali dünya ve gerçek dünya olarak ikileşmesi olgusundan hareket ediyor. Onun yaptığı, dünyayı dünyevi temeline indirgemektir. Bu işi tamamladıktan sonra, asıl yapılması gerekenin hâlâ yapılmamış olduğunu gözden kaçırıyor. Çünkü dünyevi temelin kendinden kopup bulutlar arasında bağımsız bir alana yerleşmesi olgusu, aslında, bu dünyevi temel içindeki bölünme ve iç çelişkilerle açıklanabilir ancak. Bunun içindir ki bu dünyevi temelin kendisi önce kendi çelişkisi içinde anlaşılmalı, sonra da, çelişkinin giderilmesiyle, pratikte değiştirilmelidir. Böylece, mesela kutsal ailenin sırrının dünyevi aile olduğu bir kere anlaşıldıktan sonra, dünyevi aile teoride eleştirilerek pratikte değiştirilmelidir.

V

Feuerbach, *soyut düşünme* ile tatmin olmayarak, *duyumsal kavrayışa* baş vuruyor; ama duyumsal dünyayı pratik faaliyet olarak, insanın duyumsal faaliyeti olarak görmüyor.

VI

Feuerbach dini özü insanın özüne indirgiyor. Oysa insanın özü her biryerde esastan var olan bir soyutlama değildir. İnsanın özü, gerçekte, sosyal ilişkilerin toplamıdır.

Bu gerçek özü eleştirmeye girişmeyen Feuerbach, bu yüzden:

I. Kendi başına bir şeymiş gibi dini duyguyu tarihi süreçten soyutlamak ve dondurmak, soyut *—bir başına—* bir insan bireyinden yola çıkmak zorunda kalıyor.

II. Dolayısıyla insanın özü Feuerbach'a göre ancak "tür" olarak, birçok bireyi sadece doğal bir bağla birleştiren, içsel, dilsiz bir genellik olarak kavranabiliyor.

VII

Feuerbach, bu nedenle, "dini duygu"nun da bir *sosyal ürün* olduğunu, çözümlediği soyut bireyin gerçekte belli bir toplum biçimine ait olduğunu görmüyor.

VIII

Sosyal hayat esasında *pratiktir*. Teoriyi mistisizme saptıran bütün

muammalar akli çözümünü insan pratiğinde ve bu pratiğin anlaşılmasında bulur.

IX

Soyut kavrayışa dayanan maddeciliğin, yani duyumsal dünyayı pratik olarak görmeyen maddeciliğin erişebildiği en yüksek nokta, "sivil toplum" içindeki tek tek bireylerin soyut *kavrayışıdır.*

X

Eski maddeciliğin görüş noktası *"sivil"* toplumdur, yeni maddeciliğin görüş noktası *insan* toplumu, ya da sosyalleşen insanlıktır.

XI

Feylosoflar dünyayı türlü biçimlerde sadece *yorumlamışlardır*; oysa sorun, dünyayı *değiştirmektir.*

K. Marx-F. Engels, *Seçme Eserler* (İngilizce, Progress Publishers, Moscow, 1969), Cilt 1'den Türkçeye çevrilmiştir.

---

1) "Pis-Yahudice" sözü burada "değersiz" ya da "aşağılanmaya layık" anlamına gelmektedir.

Komünist Partisi Manifestosu'ndan

Bilimsel sosyalizmin ünlü belgesi Manifesto, Komünistler Birliği'nin programı olarak Aralık 1847 ve Ocak 1848 arasında Marx ve Engels tarafından yazıldı. Şubat 1848'de Londra'da yayınlandı. Aynı yıl içinde Fransızca, Lehçe, İtalyanca, Danimarkaca, Flamanca ve İsveççeye çevrildi. İlk Türk çevirisi Dr. Şefik Hüsnü Deymer tarafından 1923'de yayınlandı.

I

BURJUVALAR VE PROLETERLER[1]

Günümüze kadar varola gelen bütün toplumların tarihi[2] sınıf mücadeleleri tarihidir.

Özgür yurttaş ve köle, patrisyen ve pleb, derebeyi ve serf, lonca ustası[3] ve kalfa, tek kelimeyle ezen ve ezilen, hep birbirlerine karşı olmuşlar, kimi zaman alttan alta, kimi zaman açıktan açığa aralıksız bir kavgayı sürdürmüşlerdir; bu kavga, her seferinde, ya bütün toplumun devrimci bir yeniden-kuruluşa varmasıyla ya da çarpışan sınıfların birlikte mahvolmalarıyla sonuçlanmıştır.

Tarihin önceki çağlarında, hemen her yerde, toplumun karmaşık bir biçimde çeşitli kademelere bölünerek düzenlendiğini, çeşitli sosyal mevki sıralamalarına sahne olduğunu görüyoruz. Eski Roma'da patrisyenler, şovalyeler, plebler, köleler; Ortaçağ'da feodal beyler, bendeler, lonca ustaları, kalfalar, çıraklar, serfler; ve sınıfların hemen hepsinin içinde yeniden ikincil kademeler.

Feodal toplumun yıkıntılarından fışkıran çağdaş burjuva toplumu sınıf çelişkilerine son vermemiştir. Sadece, eskilerinin yerine sınıflar, yeni baskı koşulları, yeni mücadele biçimleri getirmiştir.

---

1. Burjuvazi ile, sosyal üretim araçlarının sahibi olan ve ücretli emek çalıştıran çağdaş kapitalistler kastedilmektedir. Proletarya, kendilerine ait üretim araçları olmadığından yaşamak için emek güçlerini satmak zorunda bırakılan çağdaş ücretli işçiler sınıfıdır. (1888 tarihli İngilizce

Oysa çağımız, yani burjuvazinin çağı, şu ayırdedici özelliği taşır: sınıf çelişkilerini basitleştirmiştir. Bütün toplum gitgide iki büyük düşman kampa, birbirine doğrudan doğruya karşıt iki büyük sınıfa bölünmektedir: Burjuvazi ve proletarya.

Ortaçağın serfleri arasında en eski kasabaların imtiyaz-beratlı şehir ahalisi çıktı. Bunların arasında da burjuvazinin ilk unsurları gelişti.

Amerika'nın keşfi, Cape Burnu'nun dolaşılması palazlanan burjuvaziye yeni alanlar açtı. Hindistan ve Çin pazarları, Amerika'nın sömürgeleştirilmesi, sömürgelerle ticaret, genel olarak mübadele araçlarının ve metaların artışı ticarete, denizciliğe, sanayiye görülmemiş bir itilim, ve böylelikle, çökmekte olan feodal toplumun bağrındaki devrimci unsura hızlı bir gelişim sağladı.

Feodal sanayi sisteminde sanayi üretimi dışa-kapalı loncaların tekelindeydi; bu sistem yeni pazarların gelişen ihtiyaçlarını karşılayamaz oldu. Onun yerini imalat (manifaktür) sistemi aldı. Lonca ustaları imalatçı orta sınıf tarafından bir kenara itildiler, ayrı ayrı korporatif loncalar arasında işbölümü, her bir atölye içindeki işbölümü karşısında kayıplara karıştı.

Bu arada pazarlar durmadan büyüyor, talep durmadan artıyordu, imalat bile yeterli olmaktan çıkmıştı. Bunun üzerine, buhar ve makineler sanayi üretimini kökten değişikliğe uğrattı. İmalatın yerini dev çağdaş sanayi, sanayici orta sınıfın yerini sanayici milyonerler, koca sanayi ordularının kumandanları, çağdaş burjuvalar aldı.

Çağdaş sanayi dünya pazarını kurmuştur. Bunun yolunu açan Amerika'nın keşfidir. Bu pazar ticarete, denizciliğe, kara ulaşımına korkunç bir gelişme sağlamıştır. Bu gelişme de, sonradan, sanayinin yayılmasını etkilemiştir; ve sanayi, ticaret, denizcilik, demiryolları yayıldığı ölçüde burjuvazi gelişmiş, sermayesini arttırmış, Ortaçağ'dan arta kalan

---

baskıya Engels'in notu.)

2. Yani bütün *yazılı* tarih. 1847'de toplumun tarih-öncesi, yazılı tarihten önceki sosyal örgütlenme, hemen hemen hiç bilinmiyordu. O tarihten bu yana Haxtausen Rusya'da ortak toprak mülkiyetini keşfetti. Mauer, bütün Germen milletlerin tarihte bu sosyal temel üzerinde boy gösterdiklerini ispat etti, ve zamanla, köy topluluklarının Hindistan'dan İrlanda'ya kadar heryerde toplumun ilkel biçimi olduğu ya da olmuş olduğu anlaşıldı. Bu ilkel Komünist toplumun iç örgütlenişi, tipik biçimiyle, Morgan'ın *gens*'in gerçek niteliğini ve *kabile* ile ilişkisini nihayet keşfetmesi sayesinde gözler önüne serildi. Bu ilkel toplulukların çözülüp dağılmasıyla toplum ayrı ayrı ve sonunda birbirleriyle çelişen sınıflara bölünmeye başlar. Bu çözülme sürecini başlangıcından itibaren ele alarak "Der Ursprung der Familie, des Privateigenthums und des Staats" da (Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni) göstermeye çalıştım. (1888 tarihli İngilizce baskıya Engels'in notu.)

3) Lonca ustası, yani bir loncanın asil üyesi, lonca başı değil. lonca içinde bir usta. (1888 tarihli İngilizce baskıya Engels'in notu.)

bütün sınıfları geri plana itmiştir.

Böylece çağdaş burjuvazinin kendisinin de uzun bir gelişme seyrinin, üretim ve mübadele tarzlarında yer alan bir dizi devrimin ürünü olduğunu görüyoruz.

Burjuvazinin gelişmesi yolunda atılan her adım, o sınıfın siyasi gücünün artmasında yeni bir aşamayla birlikte gitmiştir. Feodal soyluların sultası altında ezilen bir sınıf, Ortaçağ komününde[1] kendi kendini yöneten silahlı bir topluluk, orta (İtalya ve Almanya'da olduğu gibi) bağımsız şehir cumhuriyeti, burda (Fransa'da olduğu gibi) kırallığın vergi ödeyen "avam tabakası" iken sonradan, asıl manifaktür döneminde, soylulara karşı bir ağırlık unsuru olarak kâh yarı-feodal kırallığa, kâh mutlak kırallığa hizmet eden ve gerçekte, genellikle, büyük kırallıkların kilit taşı olan burjuvazi nihayet, çağdaş sanayinin ve dünya pazarının kurulmasından bu yana, çağdaş temsili devlette siyasi hakimiyeti bütünüyle kendi eline geçirmiştir. Çağdaş devletin hükümeti, tüm burjuvazinin ortak işlerini yürüten bir komiteden başka birşey değildir.

.....

Burjuvazinin kendisine dayanak kılıp üzerinde yükseldiği üretim ve mübadele araçları feodal toplumda oluştular. Bu üretim ve mübadele araçlarının gelişmelerinin belli bir aşamasında feodal toplumun üretim ve mübadele koşulları, tarımın ve imalat sanayiinin feodal örgütlenmesi, tek kelimeyle feodal mülkiyet ilişkileri, o güne kadar gelişmiş olan üretim güçleriyle artık bağdaşmaz oldular; üretim güçlerine bir o kadar ayakbağı oldular. Koparılıp atılmaları gerekiyordu; koparılıp atıldılar.

Onların yerini serbest rekabet, ve ona uygun düşen bir sosyal ve siyasi düzenle burjuva sınıfının ekonomik ve siyasi hakimiyeti aldı.

Aynı buna benzer bir hareket bizim gözlerimizin önünde yer alıyor. Üretim, mübadele ve mülkiyet ilişkileriyle burjuva toplumu, bunca devasa üretim ve mübadele gücünü yoktan var eden bu toplum, efsunlarıyla cehennemden çağırdığı güçlerin ipini elden kaçıran büyücü gibidir. Birkaç on yıldanberi sanayinin ve ticaretin tarihi, çağdaş üretim güçlerinin çağdaş üretim koşullarına, burjuvazinin varlık ve hakimiyet koşulları olan mülkiyet ilişkilerine başkaldırışının tarihinden başka birşey değildir. Devrevi tekrarlamalarıyla bütün burjuva toplumunun varlığını her seferinde daha büyük bir tehlikeyle yüzyüze getiren ticari buhranla-

---

1) "Komün" yeni ortaya çıkan şehirlerin feodal beyleri ve efendilerinden mahalli özellik ve siyasi haklarını "avam tabakası" (tiers etat) olarak koparıp almazdan önce de Fransa'da kendilerine verdikleri isimdi. Burda, genel olarak, burjuvazinin ekonomik gelişmesine İngiltere, siyasi gelişmesine Fransa tipik örnek sayılmıştır. (1888 tarihli İngilizce baskıya Engels'in notu.)

Bu, İtalya ve Fransa'nın şehir ahalisinin, ilk özerklik haklarını feodal beylerinden satın aldıktan ya da koparttıktan sonra kendi şehir topluluklarına verdikleri isimdi. (1890 tarihli Almanca baskıya Engels'in notu.)

ra değinmek yeter burada. Bu buhranların her birinde, eldeki ürünleri değil sadece, vaktiyle yaratılmış üretim güçlerinin de büyük bir kısmı heba edilir. Bu buhranlarda, önceki bütün çağlarda ancak saçmalık sayılabilecek bir salgın başgösterir: fazla üretim salgını. Toplum birdenbire geçici bir barbarlığa dönmüş bulur kendini. Sanki bir kıtlık, sanki bir evrensel yıkım savaşı bütün geçim araçlarının kaynağını kurutmuştur; sanki sanayi ve ticaret yıkıntıya uğramıştır. Peki ama niçin? Ortalıkta haddinden fazla medeniyet, haddinden fazla geçim aracı, haddinden fazla sanayi, haddinden fazla ticaret olduğu için. Toplumun elindeki üretim güçleri, burjuva mülkiyetinin koşullarının daha da gelişmesine artık elvermez olmuşlardır; tersine, bu koşullara göre çok fazla güçlenmişler, bu koşullarca engellenir olmuşlardır, ve bu engelleri aşar aşmaz bütün burjuva toplumunu altüst etmekte, burjuva mülkiyetinin varlığını tehlikeye sokmaktadırlar. Burjuva toplumunun koşulları üretim güçlerinin yarattığı zenginliği kaldıramayacak kadar kısıtlıdır. Peki burjuvazi nasıl atlatır bu buhranları? Bir yandan yığınla üretim gücünü zorla yok ederek; öbür yandan yeni pazarlar ele geçirerek ve eskilerini daha da çok sömürerek. Yani daha da yaygın, daha da yıkıcı buhranlara yol açarak ve buhranları önleme çarelerini gitgide azaltarak.

Burjuvazinin feodalizmi yıkmakta kullandığı silahlar şimdi burjuvazinin kendisine çevrilmiştir.

Oysa burjuvazi kendisine ölüm getiren silahları yaratmakla kalmamıştır; bu silahları kullanacak olan insanları, çağdaş işçi sınıfını, proleterleri de yaratmıştır.

Burjuvazi, yani sermaye geliştiği oranda proletarya, çağdaş işçi sınıfı da gelişir. Çağdaş işçi sınıfı, ancak iş buldukları sürece yaşayabilen, ve ancak emekleri sermayeyi arttırdığı sürece iş bulabilen emekçilerdir. Kendilerini parakende satmak zorunda olan bu emekçiler herhangi bir ticaret eşyası gibi bir metadırlar, ve bu nedenle, rekabetin bütün iniş çıkışlarıyla, piyasanın bütün dalgalanmalarıyla yüzyüzedirler.

Makine kullanmanın yaygınlaşması ve işbölümü yüzünden proleterlerin yaptıkları iş bütün bireysel karakterini, ve bunun sonucu olarak, işçi için bütün çekiciliğini yitirmiştir. İşçi makinenin bir parçası olur çıkar; ondan istenen en basit, en yavan, en kolay öğrenilir bir marifettir sadece. Dolayısıyla bir işçinin üretim maliyeti, hemen hemen sadece, onun hayatta kalması ve çoğalması için zorunlu olan geçim araçlarından ibarettir. Oysa bir metanın, dolayısıyla emeğin de fiyatı[1], onun üretim maliyetine eşittir. Bu nedenle, işin iticiliği arttığı oranda ücret düşer. Dahası makine kullanma ve işbölümü ne kadar artarsa emeğin yükü, ya çalışma saatlerinin uzatılmasıyla, ya belli bir süre içinde yaptırılan işin arttırılmasıyla, ya da makinelerin hızının artmasıyla vb. o kadar ağırlaşır.

---

1) Marx ve Engels daha sonraki eserlerinde "emek değeri" ve "emek fiyatı" terimleri yerine "emek gücü değeri" ve "emek gücü fiyatı" terimlerini kullanmışlardır. (Yayınevinin notu.)

Çağdaş sanayi ataerkil ustanın küçük işyerini sanayici kapitalistin muazzam fabrikasına dönüştürmüştür. Fabrikaya doldurulan işçi yığınları tıpkı askerler gibi örgütlenmişlerdir. Sanayi ordusunun neferleri olarak, tam bir subaylar ve başçavuşlar hiyerarşisinin kumandası altındadırlar. İşçiler burjuva sınıfın ve burjuva devletinin esirleri değildirler sadece; hergün, her saat makineye, denetçiye, ve hepsinden çok, burjuva fabrikatörün kendisine esir oldular. Bu istibdat, kâr ve kazancı kendine açıkça amaç ilan ettiği ölçüde aşağılık, menfur ve kahredicidir.

El emeğinin içeriğindeki ustalık ve güç sarfı azaldıkça, bir başka deyişle çağdaş sanayi geliştikçe, erkek emeğinin yerini kadın emeği alır. Yaş ve cinsiyet farkının işçi sınıfı için ayırdedici bir sosyal geçerliği kalmamıştır artık. Herkes, yaşına ve cinsiyetine göre, kullanılması az ya da çok pahalı bir iş aracıdır.

İşçinin fabrikatör tarafından sömürülmesi ücretini para olarak aldığı kadarıyla sona erer ermez, burjuvazinin öbür kesimleri, ev sahibi, bakkal, tefeci vb., onun üzerine çullanırlar.

Orta sınıfın alt tabakaları —küçük esnaf, dükkan sahipleri, emekli ticaret erbabı genellikle, el sanatçıları ve köylüler— gerek küçük sermayeleri çağdaş sanayi ile çapça boy ölçüşemediği ve büyük kapitalistlerle rekabette taşın altına gittiği için, gerekse yeni üretim yöntemleri yüzünden özel becerilerinin hiç bir değeri kalmadığı için, giderek proleterleşirler. Böylelikle proletarya, nüfusun bütün sınıflarından gelme kimselerden oluşur.

Proletarya çeşitli gelişme aşamalarından geçer. İlk doğduğu andan itibaren burjuvaziyle mücadelesi başlar. Önceleri kavga tek tek işçiler tarafından, sonra bir fabrikanın işçileri tarafından, daha sonra da tek bir yörede aynı işkolunda çalışanlar tarafından doğrudan doğruya onları sömüren burjuvaya karşı sürdürülür. Bunlar saldırılarını burjuva üretim koşullarına yöneltmezler, üretim araçlarına saldırırlar; kendi emekleriyle rekabet eden ithal mallarını tahrip ederler, makineleri kırarlar, fabrikaları ateşe verirler, ortaçağ işçisinin tarihe karışmış statüsünü zorla diriltmeye çalışırlar.

Bu aşamada işçiler henüz, ülkenin her bir yanına dağılmış karşılıklı rekabet yüzünden birbirine düşmüş tutarsız bir yığındırlar. Orda burda daha bir kenetlenmiş kuruluşlar halinde birleşseler de, henüz onların kendi faal birleşmelerinin sonucu değildir; kendi siyasi hedeflerine ulaşabilmek için bütün proletaryayı harekete geçirmeye zorlanan ve daha bir süre bunu yapabilecek güçte olan burjuvazinin birliğinin sonucudur. Bundan dolayı bu aşamada proleterler kendi düşmanlarıyla değil, düşmanlarının düşmanlarıyla, mutlak krallığın kalıntıları, toprak sahipleri, sanayici olmayan burjuvalar ve küçük burjuvaziyle savaşırlar. Böylelikle tarihi hareketin tümü burjuvazinin elinde toplanır; bu yoldan kazanılan her zafer, burjuvazi için bir zaferdir.

Oysa sanayinin gelişmesi proletaryanın sadece sayısını arttırmakla kalmaz; proletarya gün geçtikçe daha büyük yığınlar halinde bir araya gelir, gücü artar ve gücünün daha çok farkına varır. Makineler bütün çalışma ayrılıklarını ortadan kaldırıp hemen her yerde ücretleri aynı dü-

şük düzeye indiği oranda, proletaryanın içinde farklı çıkarlar ve hayat koşulları eşitlenmeye yüz tutar. Burjuvalar arasında artan rekabet ve bunun doğurduğu ticari buhranlar işçi ücretlerini istikrarsız kılar. Makinelerin ardı arkası kesilmeyen gelişmesi, her geçen gün daha da hızlanarak, işçileri geçim güvenliğinden her gün biraz daha yoksun kılar; tek tek burjuvalar arasında çatışmalar gitgide iki sınıf arasında bir çatışma niteliğine bürünür. Bunun üzerine işçiler burjuvalara karşı birlikler (işçi sendikaları) kurmaya başlarlar; ücretleri yüksek tutmak için elele verirler; zaman zaman başgösteren bu başkaldırmalara hazırlıklı olmak için aralarında sürekli örgütler kurarlar. Kimi yerde bu çatışma ayaklanmalara kadar varır.

Bazen zafer işçilerin olur, ama ancak bir süre için. İşçilerin mücadelelerinin gerçek semeresi, ilk anda elde edilen sonuçta değil, işçilerin durmadan gelişen birliğindedir. Çağdaş sanayice yaratılan ve ayrı ayrı yörelerin işçilerinin birbirleriyle ilişki kurmalarını sağlayan yeni ulaşım araçları bu birliği kolaylaştırır. Hepsi aynı karakteri taşıyan birçok yöresel mücadeleyi milli çapta tek bir sınıflararası mücadelede merkezileştirmek için gerekli olan da bu ilişkiden başka birşey değildir zaten. Oysa bütün sınıf mücadeleleri siyasi mücadelelerdir. Viran yollarıyla Ortaçağ şehirlerinin birkaç yüzyılda ancak başarabildikleri birliği, çağdaş proleterler, demiryolları sayesinde, birkaç yıl içinde gerçekleştirebiliyorlar.

Proleterlerin bir sınıf olarak, dolayısıyla bir siyasi parti olarak örgütlenmeleri, kendi aralarındaki rekabet yüzünden hep sekteye uğrar. Fakat her seferinde daha da güçlü, kararlı ve zorlu olarak yeniden toparlanır. Burjuvazi içindeki bölünmelerden yararlanarak işçilerin belirli çıkarlarının yasal olarak tanınmasını sağlar. İngiltere'de on saatlik iş-günü tasarısı böyle kanunlaşmıştır.

Eski toplumun sınıfları arasındaki bütün çatışmalar, türlü yollardan, proletaryanın gelişme sürecini ilerletir. Burjuvazi, ardı kesilmeyen bir savaş içinde bulur kendini. Önce, soylularla; sonra, çıkarları sanayinin ilerlemesine aykırı düşen diğer burjuva kesimleriyle; ve her zaman, yabancı ülkelerin burjuvalarıyla. Bütün bu savaşlarda burjuvazi, proletaryaya başvurmadan, onun yardımını istemeden, ve böylelikle onu siyaset alanının içine çekmeden yapamaz. Bu nedenle, siyasi ve genel eğitiminin unsurlarını proletaryaya burjuvazi kendisi sağlar. Başka bir deyişle, proletaryanın eline burjuvazi ile savaşta kullanacağı silahları o verir.

Bundan başka, daha önce de gördüğümüz gibi, hâkim sınıfların bazı kesimleri sanayinin gelişmesi sonucunda yığın halinde proletaryanın saflarına itilmekte, ya da en azından yok olma tehlikesiyle karşılaşmaktadırlar. Onlar da proletaryaya yeni aydınlanma ve ilerleme unsurları sağlarlar.

Nihayet, sınıf mücadelesinin kesin karar saatine yaklaştığı dönemlerde, hâkim sınıf içinde, hatta eski toplumun bütün kesimlerinde sürüp gitmekte olan dağılma süreci öylesine şiddetli ve göze çarpar bir hâl alır ki, hâkim sınıfın küçük bir parçası kendini o sınıftan koparır ve devrimci sınıfla, geleceği elinde tutan sınıfla birlik olur. Dolayısıyla nasıl bundan önceki bir dönemde soyluların bir kesimi burjuvazinin safına geçmişse, şimdi de burjuvazinin bir bölümü, özellikle burjuva düşünürlerinin tarihin genel gidişini teorik olarak anlayabilecek düzeye erişmiş olan bölümü, proletaryadan yana geçmektedir.

Bugün burjuvaziyle karşı karşıya olan bütün sınıflar içinde yalnız proletarya gerçekten devrimci bir sınıftır. Öbür sınıflar çağdaş sanayi karşısında çürüye çürüye sonunda yok olur giderler; proletarya ise çağdaş sanayinin özel ve asli ürünüdür.

Aşağı orta sınıf, küçük imalatçı, dükkan sahibi, zanaatkâr, köylü, bunların hepsi, orta sınıfın ufarak kesimleri olarak ayakta kalabilmek için burjuvaziyle savaşırlar. O yüzden de devrimci değil, tutucudurlar. Hatta gericidirler, çünkü tarihin tekerini tersine döndürmeye çalışırlar. Kazara devrimci olacak olurlarsa, bu sadece, yakın gelecekte proletaryanın saflarına aktarılmak üzere olduklarındandır; bu bakımdan halihazır çıkarlarını değil, gelecekteki çıkarlarını savunurlar, kendi görüş açılarını terkederek proletaryanın görüş açısını benimserler.

"Tehlikeli sınıf", toplumun süprüntüsü, eski toplumun en alt tabakalarının saldığı cifeleşmiş ayaklar yığını, orda burda bir proleter devrimiyle hareketin içine sürüklenebilir belki; fakat yaşadığı hayat koşulları onu gerici entrikanın satılık uşağı olmaya çok daha yatkın kılar.

Proletaryanın hayat koşulları eski toplumun genel hayat koşullarından hemen tümüyle arınmıştır. Proleterlerin mülkü yoktur; karısı ve çocuklarıyla ilişkisinin burjuva aile ilişkileriyle ortak hiç bir yanı kalmamıştır; çağdaş sanayiinin İngiltere'de, Fransa'da, Amerika, Almanya'da da hep aynı olan çalışma düzeni, yeni sermayeye elinde çağdaş kölelik, onda milli karakterden hiç bir iz bırakmamıştır. Onun için hukuk, ahlak ve din, her birinin ardında bir o kadar burjuva çıkarının pusuya yattığı bir sürü burjuva önyargılarıdır.

Bundan önce üste çıkan her sınıf, bütün toplumu kendi mülkü edinme koşullarına bendederek, o güne kadar elde ettiği durumu pekiştirmeye çalışmıştır. Proleterler ise kendilerinin eski mülkedinme biçimlerini ve dolayısıyla daha önceki bütün diğer mülkedinme biçimlerini ortadan kaldırmadan toplumun üretici güçleri üzerinde hakimiyet kuramazlar. Onların güven altına alınacak ve pekiştirilecek kendilerine ait hiç birşeyleri yoktur; onların tarihi görevleri, bireysel mülkiyetin bütün eski güvencelerini ve sigortalarını yok etmektir.

Bundan önceki bütün tarihi hareketler azınlık hareketleri, ya da azınlıkların çıkarına hareketler olmuştur. Proletarya hareketi muazzam çoğunluğun, muazzam çoğunluk çıkarına bilinçli, bağımsız hareketidir. Günümüz toplumunun en alt tabakası olan proletarya, resmi toplumun tekmil üst tabakaları berhava edilmeksizin yerinden kımıldayamaz, ayağa kalkamaz.

Özde değil ama biçimde, proletaryanın burjuvazi ile mücadelesi başlangıçta milli bir mücadeledir. Her ülkenin proletaryası muhakkak ki, önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmak zorundadır.

Proletaryanın gelişmesinin en genel evrelerini göz önüne sermekle,

bugünkü toplumda süregiden üstü az çok örtülü iç savaşı, bu savaşın açık bir devrime dönüştüğü ve burjuvazinin zor yoluyla alaşağı edilmesinin proletaryanın hakimiyetinin temelini attığı noktaya kadar izlemiş oluyoruz.

.....

Burjuva sınıfının varlığı ve hakimiyeti için temel şart, sermayenin oluşması ve büyümesidir; sermaye için şart olan, ücretli emektir. Ücretli emeğin tek dayanağı, işçiler arasında rekabettir. Burjuvazinin ister istemez teşvikçisi olduğu sanayi ilerledikçe işçilerin rekabetten doğan yalnızlığının yerini, işçilerin örgütlenmekten doğan devrimci birliği alır. Dolayısıyla çağdaş sanayinin gelişmesi, üzerinde üretim yaparak ürünlere el koyduğu temelin ta kendisini burjuvazinin ayağının altından kaydırmaktadır. Bunun içindir ki, burjuvazinin ürettiği, herşeyden önce, kendi mezar kazıcılarıdır. Burjuvazinin devrilmesi de, proletaryanın zaferi kadar kaçınılmazdır.

II

PROLETERLER VE KOMÜNİSTLER

Komünistlerin genel olarak proleterler karşısında durumları nedir?

Komünistler, diğer işçi sınıfı partilerine karşı ayrı bir parti değildirler.

Proletaryanın tümünün çıkarlarından ayrı ve farklı çıkarları yoktur.

Bu nedenle komünistler proletarya hareketini biçimlendirip bir kalıba sokacak kendilerine özgü sekter ilkeler ileri sürmezler.

Komünistler diğer işçi sınıfı partilerinden yalnız şu noktada ayrılırlar: 1. Değişik ülkelerin proleterlerinin kendi milletleri içinde yürüttükleri mücadelelerde bütün proletaryanın her türlü milliyetten bağımsız, ortak çıkarlarını gösterir, bunları öne sürerler. 2. İşçi sınıfının burjuvaziye karşı verdiği mücadelenin geçmek zorunda olduğu çeşitli gelişme aşamalarında, her zaman ve her yerde, hareketin bütün olarak çıkarını temsil ederler.

Onun için komünistler hem pratikte, her ülkenin işçi sınıfı partilerinin en ileri ve en kararlı kesimi, bütün diğerlerinin başını çeken kesimleridirler, hem de, teoride, proletaryanın büyük çoğunluğu karşısında, proletarya hareketinin izlediği çizgiyi, hareketin koşullarını ve en sonunda varacağı genel sonuçları açıkça anlamalarından ileri gelen bir üstünlüğe sahiptirler.

Komünistlerin âcil hedefi, bütün diğer proletarya partilerinin hedefidir —proletaryanın bir sınıf olarak ortaya çıkması, burjuva hakimiyetinin yıkılması, siyasi iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi.

Komünistlerin varmış oldukları teorik sonuçlar hiç bir suretle, şu ya da bu sözde evrensel reformcunun icad ya da keşfettiği fikirlere ya da ilkelere dayanmaz.

.....

Komünistler ülkeleri ve milliyeti ortadan kaldırmak istemekle suç-

lanıyorlar.

İşçilerin ülkesi yoktur. Onların olmayan birşeyi onlardan alamayız. Proletarya herşeyden önce siyasi üstünlüğü ele geçirmek, milletin başta gelen sınıfı olmak, kendini milletin *ta kendisi* kılmak zorunda olduğu için, bu kadarıyla, kelimenin burjuva anlamında olmamakla birlikte, zaten millidir.

Burjuvazinin gelişmesi, ticaret özgürlüğü, dünya pazarı, üretim tarzında ve ona tekabül eden yaşama koşullarında yeknasaklık, halklar arasında milli ayrılıklar ve çelişkileri her geçen gün biraz daha ortadan kaldırıyor.

Proletaryanın hakimiyeti bu ayrılıkların daha da çabuk ortadan kalkmalarını sağlayacaktır. Hiç değilse başta gelen medeni ülkelerin birlikte eylemi, proletaryanın kurtuluşunu ilk şartlarından biridir.

Bir kişinin bir başkası tarafından sömürülmesine son verildiği oranda bir milletin bir başka millet tarafından sömürülmesine de son verilmiş olacaktır. millet içindeki sınıflar arasında çelişki ortadan kalktığı oranda bir milletin diğer bir millete duyduğu husumet de sona erecektir.

Dini, felsefi ve genel olarak ideolojik bir açıdan komünizme yöneltilen suçlamalar, ciddiyetle üzerinde durulmaya değer suçlamalar değildir.

İnsanın fikirlerinin, görüşlerinin ve kavramlarının, tek kelimeyle, insanın bilincinin, onun maddi varoluş koşullarında, sosyal ilişkilerinde ve sosyal hayatında yer alan her değişmeyle birlikte değiştiğini anlamak için çok derin bir sezgiye gerek var mı?

Düşünceler tarihi, maddi üretim değiştikçe zihni üretimin karakterinin değiştiğinden başka neyi ispatlamaktadır? Her çağda hakim düşünceler, o çağın hâkim sınıfının düşünceleri olmuştur.

İnsanlar toplumda devrimci değişiklikler yaratan düşüncelerden söz ettikleri zaman şu olguyu dile getirmekten başka birşey yapmazlar: eski toplumun bağrında yeni bir toplumun unsurları yaratılmıştır; eski düşüncelerin dağılma süreci eski varoluş koşullarının dağılma süreciyle elele gider.

Kadim dünya son demlerini yaşarken, kadim dinler Hıristiyanlık tarafından altedildiler. Hıristiyan düşüncesi On Sekizinci Yüzyılda akılcı düşünce karşısında yenik düştüğünde, feodal toplum o zaman devrimci olan burjuvazi karşısında ölüm-kalım savaşı veriyordu. Din ve vicdan özgürlüğü düşünceleri, serbest rekabetin bilgi alanında hâkimiyetinin ifadesinden başka birşey değildir.

"Hiç şüphesiz", denilecek, "dini, ahlâki, felsefi ve hukuki düşünceler tarihin gelişme seyri içinde değişikliğe uğramışlardır. Ama din, ahlâk, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk buna rağmen her zaman ayakta kal-

mışlardır."

"Kaldı ki, Özgürlük, Adalet vb. gibi bütün toplum durumlarına ortak ebedi doğrular vardır. Oysa komünizm ebedi doğruları ortadan kaldırıyor, dini ve ahlaki yeni bir temel üzerine oturtacak yerde, bütün dine ve bütün ahlaka son veriyor; dolayısıyla bütün geçmiş tarihi tecrübeye ters düşüyor."

Bu suçlamanın özünde yatan nedir? Gelmiş geçmiş bütün toplumların tarihi, farklı dönemlerde farklı biçimlere bürünen sınıf çelişkilerinin gelişmesinin tarihidir.

Fakat sınıf çelişkileri ne gibi biçimlere bürünmüş olurlarsa olsunlar geçmiş çağların hepsinde görülen ortak bir olgu var: toplumun bir bölümünün diğer bölümü tarafından sömürülmesi. O halde geçmiş çağların sosyal bilincinin gösterdiği bütün çeşitliliğe ve farklılığa rağmen, ancak sınıf çelişkilerinin hepten son bulmasıyla bütün bütün gözden kaybolabilecek belli birtakım ortak biçimler ya da genel düşünceler çerçevesinde hareket etmesine şaşmamak gerekir.

Komünist devrim, geleneksel mülkiyet ilişkilerinden en köklü kopuştur; onun gelişmesi, geleneksel düşüncelerden de en köklü kopuşu içeriyorsa, buna hiç şaşmayalım.

.....

Yukarda gördük ki, işçi sınıfının devrimde atacağı ilk adım, proletaryayı hakim sınıf durumuna getirmek, demokrasi savaşını kazanmaktır.

Proletarya siyasi üstünlüğünü, bütün sermayeyi kerte kerte burjuvazinin elinden koparıp almak, bütün üretim araçlarını devletin elinde, yani hâkim sınıf olarak örgütlenen proletaryanın elinde merkezileştirmek, ve üretici güçler toplamını olabildiği kadar hızla arttırmak için kullanacaktır.

Tabii, başlangıçta, mülkiyet haklarında ve burjuva üretim koşullarında zorla birtakım gedikler açılmadan; dolayısıyla, ekonomik bakımdan yetersiz ve geçersiz görünseler de hareketin seyri içinde kendilerini aşan, eski toplum düzeninde yeni yeni gedikler açılmasını gerektiren, ve üretim tarzını baştan aşağı devrimci bir değişikliğe uğratmak için kaçınılmaz olan bazı tedbirler alınmadan bu gerçekleştirilemez.

Bu tedbirler muhakkak ki, her ülkede başka başka olacaktır.

.....

Gelişme seyri içinde sınıf ayrılıkları ortadan kalktığı ve üretimin tümü bütün milletin muazzam birliği elinde toplandığı zaman, kamu iktidarı siyasi karakterini yitirecektir. Siyasi iktidar, asıl anlamıyla, bir sınıfın bir başka sınıfı baskı altında tutmak için örgütlenmiş gücüdür. Eğer proletarya, burjuvaziyle mücadelesi sırasında, koşulların baskısı altında kendini bir sınıf olarak örgütlemeye zorlanacaksa, eğer bir devrimle kendisini hâkim sınıf kılacak ve hâkim sınıf olarak eski üretim koşullarını zorla silip atacaksa, demek ki, bu koşullarla birlikte sınıf çelişkilerinin ve genel olarak sınıfların varlığının koşullarını da silip atmış ve böylelikle kendi sınıf hakamiyetine de son vermiş olacaktır.

Sınıfları ve sınıf çelişkileriyle eski burjuva toplumunun yerini öyle bir birlik alacaktır ki, orda her insanın özgürce gelişmesi bütün herkesin özgürce gelişmesinin şartı olacaktır.

.....

Komünistler görüşlerini ve hedeflerini gizlemeye tenezzül etmezler. Hedeflerine ancak bütün mevcut sosyal koşulların zorla devrilmesiyle ulaşabileceğini açıkça ilan ederler. Hakim sınıflar bir komünist devrimden korkup titresinler. Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecek hiç birşeyleri yok. Kazanacakları bir dünya var.

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ, BİRLEŞİN!

K. Marx-F. Engels, *Seçme Eserler* (İngilizce, Progress Publishers, Moscow, 1969) Cilt 1'den Türkçeye çevrilmiştir.

"Merkezi Otoritenin Komünistler Birliğine Hitabı"ndan

Marx ve Engels'in 1850 Martında kaleme alıp Komünistler Birliği örgütüne genelge olarak gönderdikleri bu yazıda, bağımsız bir proletarya partisinin zorunluluğu ile proletaryanın devrimci hareketinin küçük burjuva demokratik hareketi karşısında uygulayacağı taktikler konusu ele alınmaktadır. Genelge metni Engels tarafından 1885'te yayınlanmıştır.

Almanya'da küçük burjuva demokrat partisi çok güçlüdür. Şehirlerde oturan burjuvaların büyük çoğunluğunu, küçük sanayi ve küçük ticaret erbanını ve lonca ustalarını kapsadığı gibi, köylüler, ve bağımsız şehir proletaryasından henüz bir destek bulamadığı ölçüde kır proletaryası da bu partinin taraftarları arasındadır.

Devrimci işçilerin partisinin küçük burjuva demokratları karşısında tutumu şudur: devirmeyi amaçladıkları kesime karşı, onlarla birlikte yürür; durumlarını kendi çıkarları yönünde pekiştirmek için giriştikleri her işte, onların karşısındadır.

Küçük burjuva demokratlar, bütün toplumu devrimci proleterler yararına değiştirmeyi istemekten çok uzaktırlar; onlar, halihazır toplumun kendileri için olabildiğince dayanılır ve rahat kılınmasını sağlamak amacıyla sosyal koşullarda değişiklik isterler.

..... işçilere gelince, besbelli onlar yine ücretli işçiler olarak kalacaklardır. Demokratik küçük burjuvalar işçilerin sadece daha iyi ücret almalarını, hayatlarının daha güven altında olmasını isterler, bunu da devletin kısmen işçilere iş sağlamasıyla ve sadaka tedbirleriyle başarmayı umarlar; yani kısacası, üstü az ya da çok örtülü sadaka rüşveti ile işçileri kandırmayı, durumlarını o an için dayanılır kılarak devrimci potansiyellerini kırmayı tasarlarlar. Küçük burjuva demokrasisinin bu özetlenen istekleri onun bütün kesimlerince hepsi birden aynı zamanda ileri sürülmez; küçük burjuva demokratların pek azı bu isteklerin bir bütün olarak belirli amaçlar teşkil ettiği görüşündedir. Aralarında tek tek bireyler ya da kesimler ne kadar ileri giderlerse bu isteklerin o kadar çoğunu benimserler, ve yukarıda belirtilen noktalarda kendi programlarını gören bir kaç kişi bununla devrimden beklenebilecek olanın azamisini ileri sürmüş olduklarını sanırlar. Oysa bu istekler hiç bir surette proletarya partisi için yeterli değildir. Küçük burjuva demokratlar, devrimi mümkün olduğu kadar çabuk, ve en fazla yukarıdaki isteklerin elde edilmesiyle sona erdirmek isterler; buna karşılık, az ya da çok mülk sahibi sınıfların tümünün üstünlüğüne son verilinceye, proletaryaya devlet iktidarını ele geçirinceye, sadece tek bir ülkede değil, dünyanın bütün hakim ülkelerinde proleterlerin birliği bu ülkeler proleterleri arasında rekabetin sona ermesine ve hiç değilse en önemli üretim güçlerinin proleterlerin elinde yoğunlaşmasına elverecek ölçüde ilerleyinceye kadar devrimi sürekli kılmak bizim çıkarımızadır, görevimizdir. Bizim için dava özel mülkiyetin değişmesi değil, yok edilmesidir; sınıf çelişkilerinin yumuşatılması değil, sınıfların ortadan kaldırılmasıdır; mevcut toplumun düzeltilmesi değil, yeni bir toplumun kurulmasıdır. Devrim ilerledikçe küçük burjuva demokrasisinin Almanya'da bir an için hakim bir etkenlik kazanacağı şüphesizdir. Dolayısıyla, 1) Küçük burjuva demokratların da ezilmekte oldukları bugünkü koşulların devamı süresince; 2) Onlara üstünlük kazandıracak olan önümüzdeki devrimci mücadelede; 3) Bu mücadeleden sonra, devrilen sınıflar ve proletarya üzerinde ağırlıklarının etkin olduğu dönemde, proletaryanın ve özellikle Birliğin küçük burjuva demokrasisi karşısında tutumunun ne olacağı sorusu karşımıza çıkmaktadır.

1) Her yerde ezilmekte oldukları şu sırada, demokratik küçük burjuvalar, genel olarak proletarya ile birlik ve barışı salık veriyor, ona ellerini uzatıyor, demokratik parti içindeki her türlü fikri kapsayacak büyük bir muhalefet partisinin kurulmasına çalışıyorlar; yani içinde genel sosyal demokratik lafazanlıkların ağır bastığı, ardında kendi özel çıkarlarının gizlendiği, proletaryanın belirli isteklerinin ileri sürülmesine sevgili barış uğruna imkan vermeyecek bir partide işçileri tutsak etmeye çalışıyorlar. Böylesi bir birlik doğrudan doğruya onların yararına proletaryanın ise hepten zararınadır. Proletarya önce güçlükler bahasına elde ettiği bağımsız durumunu yitirir ve yeniden resmi burjuva demokrasisinin bir eklentisi derekesine düşer. Onun için böyle bir birlik kesinkes reddedilmektedir. İşçiler, özellikle de Birlik, burjuva demokratlara alkış tutan koro olmaya yine razı göstereceklerine, resmi demokratların yanısıra işçilerin partisinin bağımsız, gizli ve genel bir örgütünü kurmaya gayret etmeli, bu örgütün her bir kesimini proletaryanın tutum ve çıkarlarının burjuva etkilerinden bağımsız olarak tartışılacağı işçi birliklerinin merkezi ve çekirdeği yapılmalıdırlar. ..... Ortak bir düşmana karşı mücadelede özel bir bilgiye ihtiyaç yoktur. Böyle bir düşmanla doğruca savaşma zorunu belirdiği anda her iki partinin çıkarları geçici olarak birleşir; ancak kısa bir süre devam edeceği düşünülen bu birleşme, eskiden olduğu gibi, ilerde de, kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Açıkça bellidir ki, bütün geçmiş çatışmalarda olduğu gibi, önümüzdeki kanlı çatışmalarda da cesaretleri, azimleri ve fedakarlıklarıyla zaferi kazananlar yine en önde işçiler olacaktır. Geçmişte olduğu gibi, bu mücadelede de küçük burjuvazinin büyük çoğunluğu mümkün olduğu kadar uzun bir süre

sallantılı, kararsız ve pasif kalacak, sonra da, mesele bir çözüme bağlanır bağlanmaz, zaferi kendisine maledecek, işçileri sükuneti korumaya ve işlerinin başına dönmeye çağıracak, sözümona aşırılıklara karşı tedbir alacak, proletaryanın zaferin meyvalarını toplamasına engel olacaktır. Küçük burjuva demokratları bundan alıkoymak işçilerin elinde değildir; fakat işçiler onların silahlanmış proletarya karşısında galebe çalmalarını geçiştirebilirler; onları öyle şartları kabule zorlayabilirler ki, burjuva demokratların hakimiyeti, daha baştan, yıkılmalarının tohumunu içinde taşır, ve sonradan proletaryanın hakimiyeti ele geçirmesiyle iktidardan sürülüp atılmaları büyük ölçüde kolaylaşır. Özellikle, çatışma sırasında ve mücadeleden hemen sonra fırtınayı yatıştırma yönünde burjuva teşebbüslerine işçiler ellerindeki bütün imkanlarla karşı durmalı, demokratları bugünkü dehşetengiz laflarını fiiliyata dökmeye zorlamaktadırlar. Zaferin hemen ardından devrimci heyacanın tekrar bastırılmasını önleyici eylemlere girişmelidirler. Devrimci heyacanı olabildiğince uzun bir süre ayakta tutmalıdırlar. Sözde aşırılıklara, hatırası halkta sadece nefret duygusu uyandıran kişilere kamu yapılarına karşı halkın giriştiği intikam hareketlerine muhalefet etmek şöyle dursun, bu gibi hareketleri yalnız hoşgörüyle karşılamakla da yetinilmemeli, onlara önderlik edilmelidir. Mücadele sırasında ve mücadeleden sonra işçiler, her fırsatta, burjuva demokratların istekleri yanında kendi isteklerini ileri sürmelidirler. Demokratik burjuvalar idareyi devralmaya koyulur koyulmaz, işçiler için teminat talep etmeli, genellikle yeni yöneticilerden her türlü taviz ve vaadi koparmaya bakmalıdırlar. Onları açmaza sokmanın en kesin yolu budur. Durumu sükunet ve soğukkanlılıkla değerlendirecek ve yeni hükümete güvenlerinin olmadığını gizlemeyerek, her başarılı sokak savaşından sonra görülen zafer sarhoşluğunu olduğu kadar dar sınırlar içinde tutmalıdırlar. Yeni resmi hükümetlerin yanısıra, ve aynı zamanda, kendi devrimci işçi hükümetlerini kurmalıdırlar. Bunlar belediye komiteleri ve belediye meclisleri, ya da işçi birlikleri ya da işçi komiteleri olabilir. Böylece, burjuva demokratik hükümetler ilk andan itibaren işçilerin desteğini yürütmekle kalmazlar, daha baştan, işçi yığınlarınca desteklenen organların nezaret ve tehdidi altında olduklarını görürler. Tek kelimeyle, zaferin ilk anından itibaren, artık, altedilmiş olan gerici partiye değil, işçilerin eski müttefiklerine, ortak zaferi yalnız kendi yararına sömürmek isteyen partiye güvensizlik gösterilmelidir.

..... Burjuva demokratların işçiler üzerindeki etkilerine son verilmesi; işçilerin derhal, bağımsız olarak, silahlı örgütlenmeleri; ve burjuva demokrasisinin kaçınılmaz geçici hakimiyeti sırasında mümkün olduğu kadar güç ve açmazlarla dolu şartların kabul ettirilmesi: proletaryanın, ve dolayısıyla Birliğin önümüzdeki ayaklanma sırasında ve ayaklanmadan sonra göz önünde bulunduracağı esas noktalar bunlardır.

Yeni hükümetler durumlarını belli bir ölçüde sağlama bağlar bağlamaz işçilerle mücadeleleri başlayacaktır. Bu mücadelede demokratik küçük burjuvalara karşı gayretli bir muhalefeti yürütebilmek için herşeyden önce işçilerin bağımsız olarak birliklerde örgütlenip merkezileşmeleri gerekir. ..... Mevcut hükümetlerin devrilmesinin ilk sonucu bir milli

temsilciler meclisinin seçilmesi olacaktır. Burada proletarya şunları sağlamalıdır:

1. Hiç bir işçi grubunun önüne mahalli makamlar ya da hükümet yetkilileri tarafından en ufak bir bahane ya da hile ile engel çıkarılmaması.

2. Her yerde burjuva demokratik adayların yanısıra işçi adayların gösterilmesi, bunların mümkün olduğu kadar Birlik üyelerinden olmaları, eldeki her türlü imkanla seçilmelerine çalışılması. Hiç bir seçilme imkanı olmayan yerlerde dahi işçiler bağımsızlıklarını korumak, güçlerinin sayısını öğrenmek, devrimci tutumlarını ve parti görüşlerini kamuoyuna gösterebilmek için kendi adaylarını çıkarmalıdırlar. Bu konuda demokratların, mesela böyle yapmakla demokratik partiyi böldükleri ve gericilerin kazanmasına imkan sağladıkları yollu iddialarına kanmamalıdırlar. Bütün bu gibi lafların nihai amacı, proletaryayı aldatmaktır. Proleter partisinin böyle bir bağımsız eylemle mutlaka sağlıyacağı ilerleme, temsilci kuruluş içerisinde birkaç gericinin varlığından doğabilecek zarardan ölçülemiyecek kadar daha önemlidir. Eğer demokrasi işin başında azimle ve şiddetle irticaya karşı çıkarsa, irticanın seçimlerdeki etkisi önceden bertaraf edilmiş olur.

Burjuva demokratların işçilerle çatıştıkları ilk nokta, feodalitenin ortadan kaldırılması olacaktır. Birinci Fransız Devriminde olduğu gibi, küçük burjuvalar feodal toprakları serbest mülk olarak köylülere vereceklerdir; yani, köy proletaryasının varlığına dokunmayarak, bugün Fransız köylüsünün hâlâ geçmekte olduğu yoksullaşma ve borçlanma çemberinden geçerek bir küçük burjuva köylü sınıfı yaratmaya çalışacaklardır.

İşçiler, kır proletaryasının ve kendilerinin çıkarlarını gözeterek bu plana karşı çıkmalıdırlar. El konulan feodal toprakların devlet mülkü olarak kalmasını, ve birleşmiş kır proletaryası tarafından büyük çapta tarımın bütün nimetlerinden yararlanılarak işlenen işçi kolonilerine çevrilmesini istemelidirler. Bu sayede ortak mülkiyet ilkesi, çökmekte olan burjuva üretim ilişkilerinin tam ortasında, ilk elden kendine sağlam bir temel bulmuş olur. Nasıl demokratlar köylülerle birleşiyorlarsa, işçiler de kır proletaryası ile birleşebilirler.1

.....

Gördük ki, demokratlar önümüzdeki hareketle iktidara gelecekler ve az çok sosyalist öneriler ileri sürmek zorunda kalacaklardır. Buna karşılık işçilerin ne gibi tedbirler önermeleri gerektiği sorulabilir. Muhakkak ki, işçiler, hareketin başında henüz doğrudan doğruya komünist tedbirler öneremezler. Fakat şunları yapabilirler:

1. Demokratları, mevcut sosyal düzenin mümkün olduğu kadar çok alanına müdahale etmeye, onun düzenli seyrini aksatmaya, kendilerini açmazlara sokmaya, ve bu arada mümkün olduğu kadar çok üretim gücünü, ulaşım aracını, demiryolunu, fabrikayı, vb. devletin elinde toplamaya zorlayabilirler.

2. Demokratlar devrimci değil, sadece reformcu bir tarzda hareket edeceklerdir. Onların önerilerini aşırı sonuçlara götürmeli, giderek özel

mülkiyete doğrudan saldırılara dönüştürmelidir. Mesela küçük burjuvalar demiryolları ve fabrikaların satın alınmasını mı istiyorlar, işçiler bu demiryolları ve fabrikalara devlet tarafından gericilerin mülkleri olarak karşılık ödenmeksizin el konulmasını istemelidirler. Demokratlar nisbi vergi öneriyorlarsa, işçiler müterakki vergi istemelidirler. Demokratlar ılımlı bir müterakki vergi tasarısı getirmişlerse, işçiler büyük sermayenin yıkımına yol açacak kadar yüksek matrahlı bir müterakki vergi üzerinde direnmelidirler. Demokratlar devlet borçlarının düzenlenmesini istiyorlarsa, işçiler devletin iflasını talep etmelidirler. Böylece, işçilerin taleplerini, her alanda, demokratların tavizleri ve tedbirleri tayin etmelidir.

Alman işçileri uzun bir devrimci gelişmeden tastamam geçmeden iktidarı ele geçiremeyecek ve kendi sınıf çıkarlarını gerçekleştiremeyecek de olsalar, hiç değilse bu defa şunu kesinlikle biliyorlar: yaklaşmakta olan devrim dramının ilk perdesi kendi sınıflarının Fransa'da doğrudan doğruya zafere ulaşmasıyla aynı zamana rastlıyacak ve ondan hız alacaktır.

Fakat, Alman işçileri, sınıf çıkarlarının ne olduğunu kafalarında açık seçik saptayarak, en kısa zamanda bağımsız bir partide mevzilerini tutarak, ve demokratik küçük burjuvaların iki yüzlü sözlerine kanıp proletaryanın partisinin bağımsız örgütünü kurmaktan çekinmek gibi bir davranışa bir an olsun kapılmayarak, nihai zaferleri uğrunda ellerinden geleni kendileri yapmalıdırlar. Savaş nâraları, Sürekli Devrim olmalıdır.

K. Marx-F. Engels, *Toplu Eserler* (Progress Publishers, Moscow, 1978) Cilt 10, sf. 277-287.

---

1) Marx ve Engels, Hitap *yazıldığı sırada kapitalizmin çökmekte ve sosyalizmin çok yakın olduğu görüşündeydiler. Toprak sorununa ilişkin fikirleri de buna dayanıyordu. Sonradan Rus Ekim Devriminin ve başka ülkelerin devrimci tecrübelerinden yararlanan Lenin, toprak sorunu üzerine Marksist görüşleri daha geliştirmiştir. Lenin, ileri kapitalist ülkelerde proleter devriminin zafere ulaşmasından sonra büyük tarım işletmelerini dağıtmadan bırakmanın yararına işaret etmekle birlikte ayrıca şunları da yazmıştır. "Bununla birlikte bu kuralı abartıp, ya da ruhunu öldürerek, mülksüzleştirilen mülksüzleştiricilerin topraklarından* bir kısmını *komşu küçük köylülere, bazen de orta köylülere karşılıksız vermenin hiç bir zaman caiz olmadığını söylemek çok büyük bir yanlış olurdu."* (Lenin, Rusça Toplu Eserler, Cilt. 31, s. 160)

...Ve bana gelince, modern toplumdaki sınıfların ya da bunlar arasındaki savaşımın varlığını keşfetmiş olma onuru bana ait değildir. Burjuva tarihçileri bu sınıf savaşımının tarihsel gelişimini, burjuva iktisatçılar da sınıfların ekonomik anatomisini benden çok önce açıklamışlar. Benim yeni olarak yaptığım: 1) Sınıfların varlığının *ancak* üretimin gelişimindeki belirli tarihsel evrelere *bağlı olduğunu; 2) Sınıf savaşımının zorunlu olarak* proletarya diktatörlüğüne *vardığını; 3) bu diktatörlüğün kendisinin* bütün sınıfların ortadan kaldırılmasına ve sınıfsız bir topluma *geçişten başka bir şey olmadığını tanıtlamak olmuştur...* (Marx'tan New-York'taki J.Weydemer'e 5 Mart 1852 tarihli mektuptan)

Marx-Engels, Seçme Yapıtlar *(Sol Yayınlar, Ankara, 1976) Cilt 1, s. 637*

Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkıya Önsöz

Marx'ın ekonomi politik alanındaki uzun araştırma ve incelemelerinin ürünü olan *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı* 1859 Haziranında yayınlandı. Daha sonra *Kapital*'de enine boyuna işlenen fikirlerin bir özeti niteliğindedir. Eserin önsözünde Marx, tarihi maddeci görüşe nasıl vardığını anlatır ve tarihi maddeciliğin klasik tanımını verir.

BURJUVA iktisat sistemini şu sırayla inceliyorum: *sermaye, toprak mülkiyeti, ücretli emek; dış ticaret, dünya pazarı.* İlk üç başlık altında modern burjuva toplumunun bölündüğü üç büyük sınıfın iktisadi varlık koşullarını inceliyorum; öteki üç başlığın birbiriyle bağlantısı besbellidir. Sermayeyi ele alan birinci kitabın birinci kısmı, şu bölümlere ayrılmıştır: 1.meta; 2. para ya da basit dolaşım; 3. genel olarak sermaye. İlk iki bölüm, bu kitabın içeriğini oluşturmaktadır. Basılmak üzere değil, kendi aydınlanmam için uzun zaman aralıklarıyla karaladığım ve tasarlanan plan gereğince sistemli olarak hazırlanması koşullara bağlı bulunan monografiler şeklinde materyaller, toplu halde önümde bulunmaktadır.

Hazırlamış olduğum bir genel girişi yayınlıyorum; çünkü, düşünüp taşındıktan sonra, bana öyle geldi ki, ilkönce tanıtlanması gereken sonuçlar hakkında önceden yargılara varmak ancak sıkıcı olabilirdi ve beni izleyecek okurun, tekilden genele geçmesi gerekecekti. Buna karşılık kendi siyasi ekonomi çalışmalarımın seyri hakkında burada birkaç söylemenin yeridir sanıyorum.

Hukuk öğreniyordum. Fakat hukuku felsefe ve tarih çalışmalarının yanısıra sadece yardımcı bir konu olarak ele almıştım. 1842-43 yıllarında *Reinische Zeitung*'un yazı işleri müdürü olarak, ilk kez, maddi çıkar-

lar denilen şeyler üzerinde tartışmalara katılmak zorunda kalmanın sıkıntısını yaşadım. Ren Eyalet Meclisinin orman suçları ve toprak mülkiyetinde bölünme ile ilgili işlemleri, o sıralar Ren eyaleti başkanı olan Herr von Schaper'in Mosel köylülerinin durumu hakkında *Reinische Zeitung*'la giriştiği resmi polemik, ve nihayet serbest ticaret ve himayeci gümrükler konusundaki tartışmalar, ekonomi sorunlarına eğilmenin ilk nedenleri oldular. Beri yandan, "ilerleme" iyi niyetinin konuyu bilmekten çok daha ağır bastığı o günlerde, Fransız sosyalizmi ile komünizmin uzaktan ve sözde felsefi bir yankısı *Reinische Zeitung*'da kendini duyurmaktaydı. Bu amatörce tutuma karşı olduğumu açıkladım; lakin aynı zamanda, *Allgemiene Augsburger Zeitung*'la sürdürdüğümüz bir tartışmada, o günedek öğrendiklerimin Fransa'daki akımların niteliği üzerinde herhangi bir yargıya varmama imkan vermediğini açıkça itiraf ettim. Ve *Reinische Zeitung*'un sahipleri gazete hakkında verilmiş idam hükmünü daha ılımlı bir tutumla bağışlatabilecekleri zannına kapıldıkları zaman bunu fırsat bildim, göz önünden çekilip çalışma odama kapandım.

Kafamı kurcalayan soruları çözme yolunda giriştiğim çalışma, Hegel'in *Hukuk Felsefesi* kitabını eleştirici bir gözle yeniden incelemek oldu. O incelemenin önsözü Paris'te çıkan *Deutsch-Französiche Jahrbücher*'de yayınlandı. Araştırmaların sonunda şu sonuca vardım: hukuki ilişkiler olsun, devlet biçimleri olsun, ne kendi başlarına, ne de insan aklının sözde genel evrimi ile açıklanabilirler; ikisinin de kökleri Hegel'in, On Sekizinci Yüzyıl İngiliz ve Fransızlarının yolundan giderek "sivil toplum" terimiyle özetlediği, hayatın maddi koşullarındadır; o "sivil toplum"un iç-yapısı ise siyasi ekonomide aranmalıdır. Siyasi ekonomi üzerinde araştırmalarıma Paris'te başlamıştım. Sonradan Bay Cuizot'nun hakkımda çıkardığı bir sürgün kararı yüzünden gitmek zorunda kaldığım Brüksel'de çalışmalarıma devam ettim. Vardığım genel sonuç (ki bir kere elde edildikten sonra çalışmalarımda bana hep yol gösterici olmuştur) kısaca şöyle ifade edilebilir. Yaşamak için sürdürdükleri sosyal üretimde insanlar kendi iradeleri dışında, zorunlu ve belirli bir takım ilişkiler kurarlar. Bu üretim ilişkileri onların maddi üretim güçlerinin belli bir gelişme aşamasına tekabül eder. Üretim ilişkilerinin bütünü, toplumun ekonomik yapısını, gerçek temeli teşkil eder. Bu temel üzerinde bir hukuki ve siyasi üstyapı yükselir; bu üstyapıyla da belirli sosyal bilinç biçimleri tekabül eder. Maddi hayatın üretim tarzı genellikle sosyal, siyasi ve fikri hayat süreçlerini belirler. İnsanların varoluşlarını belirleyen bilinçleri değildir; tam tersine, insanların sosyal varoluşları bilinçlerini belirler. Gelişmelerinin belli bir düzeyinde toplumun maddi üretim güçleri mevcut üretim ilişkileriyle, ya da o güne kadar içinde faaliyet gösterdikleri —aynı şeyin hukuki ifadesinden başka birşey olmayan— mülkiyet ilişkileriyle çatışırlar. Üretim güçlerinin gelişme biçimleri olmaktan çıkar, onlara ayakbağı olurlar. İşte o zaman sosyal devrim çağı çatar. Ekonomik temelin değişmesiyle bütün o muazzam üstyapı az ya da çok bir hızla dönüşüme uğrar. Bu gibi dönüşümleri incelerken, doğa bilimlerinin kesinliğiyle belirlenebilen, üretimin ekono-

mik koşullarının maddi dönüşümü ile, hukuki, siyasi, dini, estetik ya da felsefi —kısacası ideolojik— biçimler arasında her zaman bir ayrım yapılmalıdır. İnsanlar bu ideolojik biçimlerde bu çatışmanın bilincine varır ve sonunadek kavgasını sürdürürler. Nasıl bir kimse hakkındaki düşüncemiz onun kendisi hakkında ne düşündüğüne dayanmazsa, böyle bir dönüşüm dönemi hakkında da o dönemin kendi bilincinden hareket, ederek bir yargıya varamayız; tersine, bu bilinç maddi hayatın çelişkilerinden, toplumun üretici güçleriyle üretim ilişkileri arasındaki çatışmadan hareket edilerek açıklanmalıdır. Hiç bir sosyal düzen, o düzenin içinde yer alabilir bütün üretim güçleri gelişmeden yok olmaz; yeni ve üstün üretim ilişkileri de, hiç bir zaman, var olmalarının maddi koşulları eski toplumun bağrında olgunlaşmadan ortaya çıkmaz. Onun için insanoğlu herdaim, altından kalkabileceği sorunlara el atar; çünkü, konuya biraz daha yakından bakarsak görürüz ki, böyle bir sorunun kendisi de ancak çözümü için gereken maddi koşullar önceden varolduğu, ya da en azından varolma sürecine girdiği zaman ortaya çıkar. Genel hatlarıyla Asyai, kadim, feodal ve çağdaş-burjuva üretim tarzlarının, toplumun ekonomik yapısının ilerleyişinde birbirini izleyen aşamalar oldukları söylenebilir. Burjuva üretim ilişkileri sosyal üretim sürecinin son çelişkili biçimidir; bireysel çelişki anlamında değil, bireylerin sosyal yaşama koşullarından doğan çelişki anlamında. Aynı zamanda, burjuva toplumunun bağrında gelişmekte olan üretici güçler bu çelişkiyi ortadan kaldıracak maddi koşulları da yaratır. Ve işte bu nedenle, bu toplum biçimi insan toplumunun tarih-öncesi çağının son dönemleridir.

Ekonomik kategoriler üzerine parlak eleştiri denemesi *Deutsche-Französiche Jahrbücher*'de yayınlandıktan sonra kendisiyle mektuplaşarak fikir alış-verişini aralıksız sürdürdüğüm Friedrich Engels de, değişik bir yoldan, benim vardığım sonuca varmıştı. (*İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu* isimli kitaba bakınız.) 1845 baharında Engels de gelip Brüksel'e yerleşince, kendi görüşümüzle Alman felsefesinin idealizmi arasındaki karşıtlığı beraberce ortaya koymaya, yani eski felsefi vicdanımızla hesaplaşmaya karar verdik. Bu kararımız, Hegel-sonrası felsefenin bir eleştirisi biçiminde gerçekleşti. İki kalın cilt tutan elyazması Vestfalya'da yayıncının eline çoktan geçmişken, değişen durum nedeniyle eserin yayınlanmasının artık imkansız olduğunu öğrendik. Başlıca amacımıza ulaşmış olduğumuzdan, yani sorunu kendi gözümüzde açıklığa kavuşturmuş olduğumuzdan, elyazmasını farelerin kemirici eleştirisine daha bir gönül rahatlığıyla terkettik1. O zamanlar görüşlerimizi kâh bir yönden, kâh bir başka yönden kamu oyuna sunduğumuz dağınık yazılardan burda yalnız Engels'le birlikte yazdığımız (*Komünist Partisi Manifestosu* ile benim yayınladığım *Serbest Mübadele Üzerine Konuşma*' ya değinmek isterim. Teorimizin ana noktaları bilimsel bir biçimde, ama sadece polemik diliyle, ilk, 1847'de yayınlanan ve Proudhon'a karşı çıkan *Felsefenin Sefaleti* adlı eserimde ortaya konulmuştur. *Ücretli Emek*2 üzerine yazdığım Almanca bir deneme, Brüksel'deki Alman İşçileri Derneğinde bu konuda verdiğim konferansları bir araya getirir.

Şubat Devrimi, ve benim o münasebetle Belçika'dan atılmam nedeniyle bu kitabın baskısı yarıda kalmıştır.

1848 ve 49'da *Neue Rheinische Zeitung*'u yayınlama işi ve daha sonra yer alan olaylar, ekonomi araştırmalarıma sekte vurdu. Ancak 1850'de, Londra'da, bu alanda yeniden çalışmaya koyulabildim. British Museum'da birikmiş muazzam siyasi ekonomi tarihi malzemesi, burjuva toplumunu Londra'dan gözlemenin yararı ve nihayet burjuva toplumunun Kaliforniya ve Avusturalya'da altın madenleri bulunmasıyla girmiş göründüğü yeni gelişme dönemi, çalışmalarıma bir daha en baştan başlamama, yeni malzemeyi eleştirici bir gözle incelemeye karar vermeme neden oldu. Bu incelemelerim, kimi zaman kendiliğinden, görünüşte oldukça uzak konulara götürdü beni; onlar üzerinde de bazen uzun, bazen kısa sürelerle durmak zorunda kaldım. Ama zamanımı en çok kısıtlayan, hayatımı kazanma zorunluluğu oldu. Başta gelen Anglo-Amerikan gazetesi *New York Tribune*'a sekiz yıldır yazı gönderirim. Bu iş gerçek anlamında gazetecilikle ancak istisnai durumlarda uğraştığım için, çalışmalarımı çok dağıtmıştır. Bununla birlikte, İngiltere'de ve kıta Avrupasında yer alan önemli ekonomik olaylar üzerine yazdıklarım gazetedeki işimin o kadar büyük bir kısmını teşkil ediyordu ki, bu arada siyasi ekonomi biliminin alanı içine girmeyen birçok pratik ayrıntıları da eni konu öğrenmek zorunda kaldım.

Siyasi ekonomi çalışmalarının seyrine dair bu kısa açıklamayla sadece birşeyi belirtmek istedim: benim görüşlerim, haklarında kim ne düşünürse düşünsün, ve hakim sınıfların çıkarcı önyargısıyla ne denli uyuşmaz olurlarsa olsunlar, yıllar süren dürüst araştırmaların ürünüdürler. Ne var ki, cehennemin kapısında olduğu gibi bilimin kapısında da, geçenlere şu şart koşulmalıdır:

qui si convien lasciare ogni sospetto
Ogni vilta convien che qui sia morta[3]

Londra, Ocak 1859

K.Marx-F.Engels, *Seçme Eserler* (Progress Publishers, Moscow, 1969) Cilt 1.

---

1) Sözü geçen eser Alman İdeolojisi*'dir*

2) Ücretli Emek ve Sermaye. *1891'de Engels tarafından bir broşür halinde yayınlandı.*

3) Burda her şüphe arkada bırakılmalı
Ve bütün korkulardan arınmalı.
Dante'nin İlâhi Komedya*'sı. Kanto III. Bu sözleri Virgilius cehennemin kapısından geçerlerken Dante'ye söyler.*

Kapital'den

Marx, başeseri olan *Kapital*'de, Engels'in deyişiyle en önemli iki keşfinden biri olan artı-değer kanunu ile, kapitalist toplumda artı-değer sömürüsü sonucunda ortaya çıkan Kapitalist Birikimin Genel Kanunu'nu ayrıntılı biçimde açıkladı. Buna dayanarak, burjuvazi ile proletarya arasındaki uzlaşmaz kutuplaşmanın neden ve nasıl kaçınılmaz olarak devrimle çözüleceğini gösterdi. *Kapital*'in birinci cildi 1867'de, ikinci ve üçüncü ciltleri ise Marx'ın ölümünden sonra Engels tarafından yayınlandı.

KAPİTALİST BİRİKİMİN GENEL KANUNU BÖLÜMÜNDEN

.....

Toplumsal zenginlik, faaliyet halinde bulunan sermaye, bunda meydana gelen artışın hacmi ve gücü, ve dolayisiyle de proletaryanın mutlak sayısı ve emeğinin üretkenliği ne kadar büyük olursa, yedek sanayi ordusu o kadar büyük olur. Demek ki, yedek sanayi ordusunun nisbi büyüklüğü, zenginliği meydana getiren ve artıran potansiyel güçlerle birlikte artmaktadır. Ne var ki, bu yedek ordunun faal orduya olan oranı ne kadar büyükse, çektiği sefalet ve ıstırap; çalışması sırasında katlanmak zorunda kaldığı işkence ve acı ile orantılı olan yerleşik ve değişmez artık-nüfus kitlesi o kadar büyük olur. Nihayet işçi nüfusunun düşkünler tabakası (lazarussichechte) ve yedek sanayi ordusu ne kadar büyükse, resmi sefalet ve düşkünlük de o kadar geniş ve yaygın olur. *Bu, kapitalist birikimin mutlak genel kanunudur.* Diğer bütün kanunlar gibi bu kanun da işleyişi ve gerçekleşişi sırasında, burada incelemelerine girişemeyeceğimiz, birçok ve çeşitli durum ve şartlar tarafından değişikliğe uğratılır.

Sayılarını sermayenin kendini çoğaltma ihtiyaçlarına uydurmaları yolunda işçilere bilgece verilen vaazın saçmalığı artık ortaya çıkmış bulunuyor. Kapitalist üretim ve birikim mekanizması bu sayıyı devamlı şekilde sözü geçen ihtiyaçlara uydurur. Bu uyduruş, bir nisbi artık-nüfusun ya da yedek sanayi ordusunun yaratılışı ile başlar, faal sanayi ordusunun gittikçe kabaran tabakalarının sefaleti ve sefaletin en koyusu ile

son bulur.

Durmadan büyüyen bir üretim araçları kitlesinin, toplumsal emeğin prodüktivitesinde meydana gelen ilerleme sayesinde, gittikçe azalan bir insan-gücü harcamasıyla harekete getirilebileceğini ifade eden kanun, işçilerin üretim araçlarını değil de üretim araçlarının işçileri kullandığı kapitalist bir toplumda tam tersine çevrilir ve şöyle bir ifadeye büründürülür: emeğin üretkenliği ne kadar artarsa, işçilerin istihdam araçları üzerindeki baskıları o kadar büyür, dolayisiyle bunların varoluş şartları, yani sahip bulundukları gücün başkalarına ait zenginliğin çoğaltılması ya da sermayenin kendi kendini değerlendirmesi, değerine değer katması için satılabilmesi, o kadar güvenilmez ve kararsız bir hal alır. Görülüyor ki, üretim araçları ile emeğin prodüktivitesinde üretken nüfustan daha hızlı bir büyüme olması olgusu, üzerine kapitalist bir kılıf geçirildiğinde, kendisinin tersi olan bir şeyi ifade eder oluyor: işçi nüfusu daima sermayenin çoğalma ihtiyacından daha hızlı artar.

Dördüncü kısımda nispi artık-değerin üretimi konusunu incelerken görmüş olduğumuz gibi, kapitalist toplumda emeğin toplumsal üretkenliğini yükseltmeye yarıyan bütün yöntemler bireysel işçinin aleyhine işleyen ve uygulanan şeylerdir; üretimi geliştirici bütün araçlar, üreticinin (işçinin) hakimiyet altına alınmasını ve istismarını sağlayan araçlar haline gelirler, onu bir parça-insan (Teilmensch) şeklinde güdükleştirirler, onu makineye ilave edilen gelişigüzel bir şey durumuna indirirler, katlanmak zorunda kaldığı işkence ve acı yüzünden yaptığı işten duyabileceği her türlü zevki ve tatmini yok ederler, onu iş-sürecinde kendisi için saklı bulunan entelektüel gelişme imkanlarına, ilmin bağımsız bir güç olarak bu sürece katılıp karışması ölçüsünde, yabancılaştırırlar; onun içinde çalıştığı şartları bozar ve soysuzlaştırırlar, onu iş-süresi sayısında en nefret edilecek bir despotluğa boyun eğmek zorunda bırakırlar, bütün ömrünü çalışma ile geçiren bir iş-zamanı haline getirirler, karısı ve çocuğunu sermaye çarkının dişleri arasına fırlatırlar. Ama ne var ki, bütün artık-değer üretme yöntemleri aynı zamanda birikim yöntemleridir, ve birikimdeki her genişleme gerisin geriye bu yöntemlerin daha da geliştirilmesine yarıyan bir araç olur. Bundan dolayı, buradan aldığı ücret ne kadar yüksek ya da alçak olursa olsun, işçinin durumunun, sermayenin birikmesi oranında, kötüleşmesi gerekeceği sonucuna varırız.

Nihayet, nispi artık-nüfusu ya da yedek sanayi ordusunu birikimin hacmi ve gücü ile dengeli bir durumda tutan kanun, işçiyi sermayeye Vulcan'ın çivilerinin Promete'yi kayalara mıhladığından daha sağlam ve kopmaz bir bağla bağlar. Sermaye birikimi ile birlikte meydana gelen ve ona uygun düşen bir sefalet birikimi olması şarttır. Şu halde, bir kutuptaki zenginlik birikimi, öteki kutuptaki, yani kendi emeğinin ürününü sermaye olarak üreten sınıfın yer aldığı karşı kutuptaki sefalet, ıstırap, kölelik, cehalet, vahşet ve kabalık, moral ve entelektüel soysuzlaşma birikimi ile bir ve aynı anda oluyor.

Kapitalizm öncesi dönemin üretim biçimlerinin, gerçi kısmen benzer, ve fakat esas itibariyle farklı olay ve olguları ile karıştırılmış bir halde olmakla beraber, kapitalist birikimin bu antagonist karakteri[88] iktisatçılar tarafından farklı şekillerde ifade edilmiş ve ortaya konmuştur.

18. Yüzyılın büyük iktisat yazarlarından biri olan Venedikli rahip Ortes, kapitalist üretimin yarattığı antagonizmi toplumsal zenginliğin genel tabiat kanunu olarak görür.

"Bir ülkede iktisadi yarar (iyilik) ve zararlar (kötülükler) daima birbirlerini dengeler (il bene ed il male ecanamico in una nazione sempre all'istessa misura), bazıları için mal bolluğu daima başkaları için bunların yokluğuna denk olur (la copia beni in alcuni sempre eguale alla mancanza di essi in altri). Bazılarının büyük çaptaki zenginliği, her zaman, çok daha kalabalık olan başkalarının en gerekli tütekim ve kullanım nesnelerinden mutlak suretle yoksun bırakılmış olmaları ile birlikte görülür. Bir ulusun zenginliği nüfusuna, sefaleti zenginliğine uygun olur. Bazılarının gayret ve çalışkanlığı, başkalarını miskinlik ve tembelliğe sevkeder. Fakirler ve tembeller, zenginlerin ve çalışkanların zorunlu bir ürünüdür." vb.[89]

Ortes'ten 10 yıl sonra, İngiliz yüksek kilisesine bağlı rahip Townsend, zenginliğin zorunlu bir şartı olarak fakirliği, gayet sert ve kaba bir şekilde, yüceltip göklere çıkarmıştı.

"Çalışmayı kanun zoruyla sağlamak pek çok zahmet, şiddet ve gürültüye yol açar; oysa açlık, sadece sakin, sessiz, sonu gelmeyen bir baskı olmakla kalmaz, gayret ve çalışmanın en doğal motifi olarak en güçlü şekilde çaba gösterilmesine yol açar."

Görülüyor ki, her şey gelip açlığın işçi sınıfı arasında yerleşik ve kalıcı bir durum haline getirilmesine bağlanıyor, ve bunu da, hükmünü, Towsend'e göre, özellikle fakirler arasında yürütülen nüfus ilkesi sağlıyor.

"Öyle görünüyor ki, toplum hayatında en aşağılık, en pis ve en bayağı işlerin yapılıp yürütülmesi için her zaman bazı kimseler el altında bulunsun diye, fakirlerin belli bir derecede basiretsiz" (yani ağızlarında altından bir kaşık olmadan dünyaya gelecek derecede basiretsiz) "olmaları, bir doğa kanunudur. Böylece, insan mutluluğunun hazinesi çok dolar, daha ince ve duygulu olanlar pis ve sıkıcı işlerden kurtulurlar, ve hiç rahatsız edilmeden kendilerine yaraşan yüksek ve yüce iş ve faaliyetlerine devam edebilirler. ... Fakirlerin Korunması Hakkındaki Kanun, yeryüzünde Tanrı ve Doğa tarafından kurulmuş bulunan bu sistemin ahenk ve güzelliğini, simetri ve düzenini tamir etmek eğilimindedir."[90]

Sefaleti ebedileştiren mukaddesatta Venedikli rahip, Hristiyan hayırhahlığının, evlilikten uzak kalmanın, manastırların ve kutsal vakıfların varoluş nedenini buldu ise, buna karşılık, kilise mensubu olduğu için gelirini hayrattan olan protestan papazı, aynı mukaddesatta, fakirlere pek zavallı miktarda bir kamu yardımı almak hakkını sağlayan kanunları kötülemenin bahanesini bulur.

Storch der ki:

"Toplumsal zenginlikteki ilerleme, en sıkıcı, en bayağı ve en iğrenç işleri yapan, bir kelime ile, hayatta hoşa gitmeyen ve aşağılatıcı ne varsa

kendi sırtına yüklenen ve böylece de diğer sınıflara boş zaman, ruh sükunu ve neşesi ve mutat" (İşte bu güzel) "karakter salâbeti vb. sağlayan yararlı bir sınıfı yaratır."91

Storch, o halde kitlelerin sefaletine ve soysuzlaşmasına yol açan bu kapitalist uygarlığın barbarlığa göre üstünlüğünü aslında sağlayan nedir diye kendi kendine sorar. Ve buna ancak tek bir cevap bulur: güven!

Sismondi ise şöyle der:

"Sanayi ve bilimle meydana gelen ilerleme sayesinde her işçi her gün kendi tüketimi için gerekli olandan çok daha fazla şey üretebilir. Fakat aynı zamanda, zenginlik işçinin çalışmasıyla meydana gelirken, bu zenginlik, onun kendi tüketimine bırakılacak olsa, onu çalışmaya daha az uygun bir hale getirecektir." Sismondi'ye göre, "insanlar" (yani işçi olmayan kimseler) "sanatın her türlü mükemmelliklerini ve endüstrinin kendilerine sunduğu bütün zevk ve tatminleri işçiler gibi kendilerinin devamlı çaba ve çalışmalarıyla elde etmek zorunda kalsalardı, her halde bunlarsız, yaşamayı tercih ederlerdi. ... Bugün gösterilen gayret ve harcanan çaba, karşılığı olan şeyden ayrılmış bulunuyor; ilk önce çalışıp sonra da dinlenen insan, aynı insan değildir: aksine, sırf birisi çalıştığı için bir başkası dinlenmektedir. ... Görüldüğü gibi, emeğin üretken güçlerinde meydana gelen sonu olmayan gelişme, hayatlarını hiç bir iş görmeden geçiren aylak zenginlerin lüks ve zevklerini arttırmaktan başka bir sonuç doğuramıyor."92

Nihayet, ağır kanlı burjuva doktrincisi Destutt de Tracy'nin ağzından da şu bayağı ve kaba sözleri duyuyoruz:

"Fakir ülkeler halkın iyi durumda olduğu, zengin ülkeler ise, genellikle, halkın fakir olduğu ülkelerdir."93

K. Marx, *Kapital* (Odak Yayınları, 1974) Cilt I, İkinci Kitap, s. 422-428

88 "Burjuvazinin içinde hareket ettiği üretim ilişkilerinin basit, tek şekilli bir niteliği olmadığı, ikili bir karakteri olduğu; zenginliğin üretildiği aynı ilişkiler içinde sefaletin de üretildiği, içinde üretici kuvvetlerin geliştiği ilişkiler içinde baskı doğuran bir kuvvetin de var olduğu; bu ilişkilerin burjuva zenginliğini, yani burjuva sınıfının zenginliğini ancak bir sınıfın münferit üyelerinin servetini durmadan yok ederek ve gittikçe büyüyen bir proletarya yaratarak ürettiği, her gün daha çok aydınlığa çıkar." (Karl Marx, "Misere de la Philosophie", s. 116) ("Felsefenin Sefaleti".)

89 G. Ortes, "Della Economia Nazionale libri sei 1774", Custodi'de, Parte Moderna, t. XXIX, s. 6, 9, 22, 25 etc. Ortes diyor ki (I. ç. s.32), "Ulusların mutluluğu için faydasız sistemler kurmak yerine, kendimi onların mutsuzluklarının sebeplerini araştırmakla sınırlayacağım."

90 "A Dissertation on the Poor Laws. By a Wellwisher of Mankind (teh. Rev. J. Townsend). 1786", renublished Lond. 1817, s. 15, 39, 41. Kendisini yukarıda andığımız eseri ile "Journey through Spain" adlı eserinin sayfalarını Malthus'un çoğu zaman bütünüyle kopya ettiği bu "ince" ("delicate") papazın kendisi de doktrininin en büyük kısmını Sır J. Steuart'tan almış fakat alırken aktardıklarını değiştirmiştir. Örneğin, Steuart, "Burada, kölelikte, insanlığı" (işçi-olmayanlar için) "gayrete getiren, zorlu bir metot vardı. ... İnsanlar, vaktiyle başkalarının köleleri oldukları için zorla işe" (başkalarına bedava olarak yapılan işe) "koşulurlardı; insanlar, bugün kendi ihtiyaçlarının köleleri oldukları için, zorla işe" (yani işçi olmayanlara bedava olarak yapılan işe) "koşulurlar." derken o, buradan basit bir vakıf yiyicisi gibi, demek ki, ücretli işçi her zaman oruç tutmak zorundadır sonucunu çıkaramaz. Aksine onların ihtiyaçlarını çoğaltmak ve sayıları kabaran bu ihtiyaçların "daha ince yaradılışlar" için çalışsınlar diye onlara dürtü olmasını ister.

91 Stroch, I. c., t. III, s. 223.

92 Sismondi, I. c., t. I., s. 79, 80, 85.

93 Destutt de Tracy, I. c, s.231. "Les nations pauvers, c'est la ou le people est ason alse; et les nations riches, c'est la ouli est ordinairement pauvre."

KAPİTALİST BİRİKİMİN TARİHSEL EĞİLİMİ

SERMAYENİN ilk birikimi, yani tarih içinde ilk ortaya çıkışı, nasıl olmuştur? İlk birikim, kölelerin ve serflerin doğrudan doğruya ücretli işçi haline gelmeleri, yani sırf bir şekil değişikliği geçirmeleri ile olmadıkça, ancak doğrudan doğruya üreticilerin mülksüzleşmeleri, yani sahibinin emeğine dayanan özel mülkiyetin çözülüp yokolması anlamına gelir.

Özel mülkiyet, toplumsal kollektif mülkiyetin karşıtı olarak ancak iş-araçlarının ve işin dış şartlarının özel kişilere ait bulunduğu yerlerde mevcut olur. Ne var ki, bu özel kişilerin işçi olup olmadıklarına göre, özel mülkiyet de farklı bir karaktere sahip olur. Bunun ilk bakışta kendilerini gösteren sayısız şekilleri sadece bu iki uç arasında yer alan durumları yansıtır.

İşçinin üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti, küçük işletmenin temelidir; küçük işletme toplumsal üretimin ve işçinin kendi özgür kişiliğinin gelişimi için zorunlu bir şarttır. Şüphesiz, bu üretim biçimi kölelik, serflik ve diğer bağımlılık ilişkilerinin söz konusu olduğu durumlarda da mevcuttur. Ne var ki, bunun açılıp gelişmesi, bütün enerjisiyle harekete gelmesi, uygun klasik şekline ulaşması, ancak işçinin kendisi tarafından harekete getirilen iş şartlarının (üretim araçlarının —ç.) özgür özel maliki, işlediği toprağın sahibi köylü, kendileriyle bir virtüzor gibi iş gördüğü aletlerin sahibi zanaatkâr olması halinde mümkündür.

Bu üretim biçimi toprağın parçalanmış ve diğer üretim araçlarının dağılmış bir halde olmasını gerektirir. Bu üretim biçimi, üretim araçlarının konsantrasyonunu olduğu kadar, kooperasyonu, yani üretim süreci dahilinde işbölümünü, doğa güçlerinin toplum tarafından kontrol altına alınmasını ve bunlardan üretken amaçlarla yararlanılmasını, toplumsal

üretim güçlerinin serbetçe gelişmesini de konu dışı eder. Bu üretim biçimi ancak, dar ve oldukça ilkel sınırlar içinde hareket eden bir üretim ve toplum sistemi ile bağdaşır. Bunun edebileşmesinden yana olmak, Pecqueur'un doğru olarak belirttiği gibi, "her şey orta karar olmalı, her yerde orta kararlılık hüküm sürmeli" demekle aynı şeydir. Bu, belli bir gelişme düzeyine ulaştığında, kendini yok edecek maddi araçları doğurur. O andan itibaren toplumun göğsünde yeni güçler belirir ve yeni tutkular canlanır; ancak eski toplumsal düzen bunları zincirlemekte ve kıpırdanmalarına imkan vermemektedir. Bu düzenin yıkılması gerekir; ve düzen yıkılır. Eski düzenin yok olması bireylere ait ve dağınık üretim araçlarının birleşik (konzentrierte) toplumsal üretim araçları haline gelmesi, ve dolayısıyla çok sayıda cüce mülkiyetin az sayıda dev mülkiyet halinde bir araya gelmesi, büyük halk kitlesinin topraklarından, tüketim araçlarından ve iş aletlerinden yoksun kalarak mülksüzleşmesi, halk kitlesinin maruz kaldığı bu korkunç ve ıstıraplı mülksüzleşme, sermayenin tarihinin başlangıcını teşkil eder. Bu ön-tarih boyunca bir dizi zor yöntemleri uygulanmıştır; biz bunlardan sadece sermayenin ilk birikim yöntemleri olarak çığır açıcı nitelikte olanlarını kısaca gözden geçirdik. Doğrudan doğruya üreticilerin mülksüzleştirilmeleri en duygusuz bir vandalizm ile ve en bayağı, en rezil ve en iğrenç tutkuların dürtüsü altında gerçekleştirilmiştir. Kişisel emek ürünü olan, deyim yerinde ise, kendi başına, bağımsız olarak çalışan birey ile kendi iş şartlarının (üretim araçlarının —ç.) birleşip bir bütün meydana getirmesine dayanan özel mülkiyet, yerini başkalarının görünüşte serbest emeklerinin, yani ücretli emeğin, sömürülmesine dayanan kapitalist özel mülkiyete bırakır.[251]

Bu dönüşüm süreci eski toplumu derinliğine ve genişliğine yeterince çözüp parçalar parçalamaz, işçiler proleter, iş-araçları sermaye haline gelir gelmez ve kapitalist üretim biçimi kendi ayakları üzerinde durabilecek kadar güçlenir güçlenmez, işin daha geniş ölçüde toplumsallaşması ve toprağın ve diğer üretim araçlarının daha geniş ölçüde toplumsal olarak sömürülen yani daha geniş ölçüde ortak biçimde kullanılan üretim araçlarına dönüşmesi, ve dolayısıyla özel mülkiyet sahiplerinin daha geniş ölçüde mülksüzleşmesi, yeni bir şekil kazanır. Şimdi mülksüzleşen, bağımsız iktisadi varlığı son bulan kimse, artık kendi başına ve kendisi için çalışan işçi değil fakat birçok işçiyi sömürmekte olan kapitalisttir.

Bu mülksüzleşme, bağımsız iktisadi varlığın bu son buluşu, bizzat kapitalist üretimin özünde yatan kanunların hükmü ile, sermayelerin santralizasyonu ile gerçekleştirilir. Her zaman bir kapitalist, birçok kapitalistin başını yer. İş-sürecinin boyutları durmadan büyüyen kooperatif şekli, bilimden pratik hayatta bilinçli olarak yararlanma, toprağın bilime uygun bir biçimde işlenmesi, iş-araçlarının ancak bir arada kullanılabilir iş-araçlarına dönüştürülmesi, bütün üretim araçlarında bunların bileşik (kombinierte) toplumsal emeğin üretim araçları olarak kullanılmasıyla tasarruf sağlanması, bütün ulusların dünya piyasası ağına sokulması, ve bununla birlikte kapitalist rejimin uluslararası bir nitelik kazanması, bu santralizasyon ya da çok sayıdaki kapitalistin az sayıda kapita-

list tarafından mülksüzleştirilmesi ile elele gider. Bu dönüşüm sürecinin avantajlarından yararlanan ve bunları tekelleri altında tutan büyük sermaye babalarının sayıları durmadan azalırken, sefalet, baskı, kölelik, soysuzlaşma, sömürü alabildiğine artar; ama aynı zamanda da sayıca gittikçe artan bir sınıfın, kapitalist üretim sürecinin bizzat kendi mekanizması ile eğitilen, birleşen ve örgütlenen işçi sınıfının baş kaldırdığı görülür. Sermaye-tekeli, kendisiyle birlikte ve kendisinin hükmü altında gelişen üretim biçiminin ayak bağı olur. Üretim araçlarının santralizasyonu ve işin toplumsallaşması, sonunda bunların kapitalist kabuklarıyla uyuşamadıkları bir noktaya gelir dayanır. Kabuk kırılır. Kapitalist özel mülkiyetin saati çalmıştır. Mülksüzleştirenler mülksüzleştirilirler.

Kapitalist üretim biçiminin ürünü olan kapitalist mülk edinme biçimi, ve dolayısıyla kapitalist özel mülkiyet, kişinin kendi emeği ile meydana gelen özel mülkiyetin ilk yadsımasıdır (die erste Negation). Ne var ki, kapitalist üretim, bir doğa kanununun şaşmaz zorunluluğu ile, kendi yadsımasını doğurur. Bu, yadsımanın yadsımasıdır (Negation der Negation). Bu, üretici için tekrar özel mülkiyet meydana getirmez, ama ona kapitalist dönemde edinilmiş şeyler olan kooperasyonun ve toprağın ve emek harcanarak üretilmiş üretim araçlarının ortak zilyetliği temeline dayalı kişisel mülkiyeti sağlar.

Kişilerin kendi emekleriyle meydana gelen dağınık özel mülkiyetin kapitalist mülkiyete dönüşmesi, halen ve fiilen toplumsallaşmış üretime dayanan kapitalist özel mülkiyetin toplumsal mülkiyete dönüşmesinden, tabiatiyle, mukayese edilemeyecek kadar daha çok zaman alan, daha sert ve daha güç bir süreçtir. Birinci halde halk kitlesinin az sayıda gasıp tarafından mülksüzleştirilmesi, ikinci halde az sayıdaki gasıbın halk kitlesi tarafından mülksüzleştirilmesi söz konusudur.

K. Marx, *Kapital* (Odak Yayınları, 1974) Cilt 1, İkinci Kitap, s.586-590

---

251 "Toplum için tamamiyle yeni olan bir durumda bulunuyoruz. ... Her türlü mülkiyeti her türlü emekten (işten) ayırmaya çalışıyoruz." (Sismondi, "neuveaux Principes de l'Econ, Polit," t. II, s. 434.)

Enternasyonal İşçi Birliğini Açış Konuşmasından

Marx'ın, birinci Enternasyonal'in kurulmasından hemen sonra, 1864 Ekim ayında kaleme aldığı bu metinde, işçi sınıfının siyasi iktidarı ele geçirmesi, bağımsız bir proleter partisi kurması, ve çeşitli ülkelerin işçileri arasında kardeşçe bir ittifak ve birlik bağı yaratılması gereği üzerinde durulmaktadır.

... 1848 Devrimlerinin başarısızlığa uğramasından sonra işçi sınıflarının bütün parti örgütleri ve parti gazeteleri kıta Avrupasında zorbalığın demir eli tarafından ezildi, en bilinçli emek evlatları umutsuzluğa kapılarak Okyanus ötesi Cumhuriyete kaçtılar. Kısa süren kurtuluş düşleri hummalı bir sanayi kalkınması, ahlâk çöküntüsü ve siyasi irtica dönemi karşısında söndü gitti. Kıta Avrupası işçi sınıflarının yenilgisi bir parça da, bu gün olduğu gibi o zaman da Petersburg kabinesiyle kardeşçe dayanışma içinde hareket eden İngiliz hükümetinin izlediği dış siyasetin sonucuydu. Yenilginin bulaşıcı etkileri çok geçmeden Manş Denizinin bu kıyısına yayıldı. Kıtadaki kardeşlerinin uğradıkları bozgun İngiliz işçi sınıflarının gözünü korkutur ve kendi davalarına inançlarını kırarken, toprak beyinin ve para beyinin kendilerine güvenlerini, belli bir ölçüde sarsılmışken yeniden pekiştirdi. Bunlar ilan edilmiş tavizleri de küstahça geri aldılar. Zengin kaynaklara sahip yeni ülkelerin bulunması muazzam bir göç hareketine yol açtı, ve bu, İngiliz proletaryasının saflarında yeri doldurulamıyacak bir boşluk yarattı. Proletaryanın faal unsurlarından bir kısmı, geçici bir süre için daha çok iş ve daha çok ücret iğvasına kapıldılar, "siyasi grev kırıcıları" olup çıktılar. Beratçı (Chartist) Hareketini sürdürme ya da yeniden bir biçime sokma yolunda bütün gayretler tam bir başarısızlıkla sonuçlandı, işçi sınıfının basın organları yığınların atâleti yüzünden birer birer öldü. Gerçekten, İngiliz işçi sınıfı böylesi bir siyasi hiçliğin içine daha önce hiç yuvarlanmamış gibiydi. Demek ki, İngiliz ve Avrupa işçi sınıfları arasında eylemde dayanışma olmamış olmasına karşılık, hiç değilse yenilgide dayanışma vardı.

Yine de, 1848 Devrimlerinden sonraki dönemin hiç de olumlu bir yanı yok değildir. Burada yalnız iki büyük olguya değineceğiz.

Yaman bir direniş gücüyle sürdürülen otuz yıllık mücadeleden sonra İngiliz işçi sınıfları, toprak beyleri ile para beyleri arasındaki geçici bir yol ayrımından yararlanarak 10 Saat Tasarısını kanunlaştırmayı başardılar. Fabrika işçilerinin bundan elde ettikleri —fabrika denetçilerinin altı aylık raporlarında kayda geçen— sonsuz bedeni, ahlâki ve fikri yararlar bugün herkesce kabul edilmektedir. Kıta Avrupası hükümetlerinin çoğu İngiliz Fabrika Kanununu az çok değişikliklerle benimsemek zorunda kalmışlardır; İngiliz Parlamentosu da, kanunun uygulama alanını her yıl biraz daha genişletmeye zorlanmaktadır. Fakat pratik önemin yanısıra, bu işçi kanununun harikulâde başarısını yücelten başka birşey daha vardı. Orta sınıf, Dr. Ure, Profesör Senior ve aynı tezgahın malı başka bilgeler gibi en belalı bilim mercileri aracılığıyla çalışma saatlerinde, kanun yoluyla yapılacak herhangi bir kısıtlamanın İngiliz sanayiinin ölüm çanını çalmak demek olacağını ileri sürmüş, bunu kendi kendine ispat da etmişti. Buna göre İngiliz sanayii, kan-içici yarasalar misali, ancak kan emerek, hem de çocuk kanı emerek yaşayabilirdi. Eski zamanlarda çocuk öldürme Moloh[1] dininin esrarlı âyinlerindendi: lakin ancak pek resmi günlerde, belki yılda bir kere yapılırdı, hem de Moloh yalnız yoksul çocuklarına müptelâ değildi. Çalışma saatlerinin kanun yoluyla kısıtlanması konusunda verilen mücadeleler, gözünü korku bürüyen kazanç hırsının yanısıra, orta sınıfın siyasi ekonomisi olan arz ve talep kanunlarının kör hâkimiyeti ile işçi sınıfının siyasi ekonomisi olan sosyal ileri-görüşlü sosyal üretim arasındaki büyük kavgayı açığa vurduğu için daha da sert oldu. Bu bakımdan On Saatlik İş Günü Kanunu büyük bir pratik başarı değildi sadece; bir ilkenin zafere idi; orta sınıfın siyasi ekonomisinin ilk defa, herkesin gözü önünde, işçi sınıfının siyasi ekonomisi önünde dize gelmesiydi.

Oysa emeğin siyasi ekonomisinin mülkiyetin siyasi ekonomisi karşısında daha da büyük bir zafer kazanacağı günler yakındı. Kooperatif hareketinden, özellikle de, bir kaç gözüpek "işçi"nin kendi başlarına giriştikleri çabalarla kurulan kooperatif fabrikalarından söz ediyoruz. Bu büyük deneylerin değeri sonsuzdur. Söz yerine işle göstermişlerdir ki, çağdaş bilimin gereklerine uyan büyük ölçekli üretim, bir işçiler sınıfını kullanan bir efendiler sınıfı olmaksızın pekâlâ yürütülebilir; verimli olabilmeleri için çalışma araçlarının çalışan insan üzerinde hakimiyet ve gasp araçları olarak tekel altına alınmalarına gerek yoktur; kiralık emek de, köle emeği gibi, serf emeği gibi, salt geçici ve geri bir biçimdir: hevesli bir el, uyanık bir kafa ve neşeli bir yürekle işine sarılan birleşik emek karşısında yokolmaya mahkumdur. İngiltere'de kooperatif sisteminin tohumları Robert Owen tarafından ekilmişti; kıta Avrupasında girişilen işçi deneyleri, gerçekte, 1848'de icad edilen değil, yüksek sesle ilan edilen teorilerin pratik sonuçlarıydı.

Aynı zamanda 1864'e kadar edinilen tecrübe hiç bir şüpheye yer bırakmamacasına ispat etmiştir ki, kooperatif emeği ilkede ne kadar mükemmel olursa olsun, pratikte ne kadar yararlı olursa olsun, işçilerin kendi başlarına ve rastgele çabalarının dar sınırları içinde tutulduğu sürece, tekelin geometrik diziyle büyümesini durdurmayı, yığınları özgürlüğe kavuşturmayı, hatta sefaletlerinin yükünü göze çarpar bir biçimde hafifletmeyi hiç bir zaman başaramıyacaktır.

Övgüye layık soyluların, hayırsever orta sınıf ve laf ebelerinin, ve hatta uyanık siyasi ekonomi uzmanlarının, vaktiyle hayalperestin Ütopyası diye küçümsiyerek, ya da sosyalistin küfrü diye lanetleyerek doğmadan öldürmeye çalıştıkları kooperatif emek sistemini böyle birdenbire mide bulandırırcasına övmeye başlamalarının nedeni belki de budur. Çalışan yığınların kurtulması için kooperatif emeği milli boyutlara varıncayadek geliştirilmeli, dolayısıyla milli kaynaklarla beslenmelidir. Oysa toprak beyleri ve sermaye beyleri siyasi imtiyazlarını her zaman kendi ekonomik tekellerini savunmak ve sürekli kılmak için kullanacak-

lardır. Emeğin kurtuluşunu teşvik şöyle dursun, onun önünde mümkün olan her engeli çıkarmaya devam edeceklerdir. Parlamentonun geçen oturumunda Lord Parlamentosu'nun İrlanda Toprak İcarcılarının Hakları Tasarısını savunanları nasıl tersledeğini hatırlayın. Avam Kamarası bir toprak sahipleri meclisidir! diye haykırmıştı.

Bu nedenle, siyasi iktidarı ele geçirmek bugün artık işçi sınıflarının büyük görevi olmuştur. Onlar bunu anlamamış görünüyorlar; zira hareket İngiltere, Almanya, İtalya ve Fransa'da aynı zamanda yeniden canlanmıştır, ve işçilerin partisini siyasi alanda yeniden örgütleme yolunda her yerde aynı zamanda çaba harcanmaktadır.

Başarının bir unsuruna sahipler: sayı üstünlüğü. Ne ki, sayı üstünlüğü ancak birlik halinde, ve bilgi tarafından yönetildiği zaman ağır basar. Çeşitli ülkelerin işçileri arasında varolması gereken, kurtuluş yolunda bütün mücadelelerinde onları birbirlerine destek olmaya teşvik edecek o kardeşlik bağına önem vermemenin, işçilerin dağınık gayretlerinin hep birden boşa çıkmasıyla cezalanacağını geçmiş tecrübe göstermiştir. Bu düşünce, 28 Eylül 1864 günü St. Martin's Hall'da açık bir toplantıda bir araya gelen çeşitli ülkelerin işçilerini Enternasyonal Birliği kurmaya sevketti.

O toplantıya bir başka düşünce daha hakimdi.

İşçi sınıfının kurtuluşu onların kardeşçe bir araya gelip kenetlenmelerini gerektiriyorsa, suçlu emeller peşinde koşan, milli önyargıları, halkın kanını ve hazinesini korsanca savaşlarda har vurup harman savuran bir dış siyasetle bu yüce görevi nasıl yerine getirebilir? Atlantiğin öte kıyısında köleliği sürekli kılmak ve yaymak uğruna Batı Avrupa'yı haince bir haçlı seferine balıklama dalmaktan kurtaran, hâkim sınıfların hükümeti değil, onların canice çılgınlığı karşısında İngiltere'nin işçi sınıflarının gösterdiği yiğit direniştir. Kafkasya kalesinin Rusya'nın pençesine düşmesine, kahraman Polonya'nın yine Rusya tarafından katledilmesine Avrupa'nın üst sınıflarının yüzsüzce onaylamalar, sahte acınmalar, ya da ahmakça umursamazlıklarla seyirci kalmaları, başı Petersburg'da, elleri Avrupa'nın bütün kabinelerinde olan o barbar devletin alabildiğine ve hiç karşı konulmayan tasallutları, milletlerarası siyasetin sırlarını öğrenme, kendi hükümetlerinin diplomatik faaliyetlerini yakından izleme, gerektiğinde her çareye başvurarak etkisiz bırakma, önüne geçemedikleri zaman kınanmalarında birleşme, ve özel kişiler arasındaki ilişkilerde gözetilmesi şart olan basit ahlâk ve adalet kurallarını milletlerin aralarındaki ilişkilerin baş kuralları olarak savunup ayakta tutma görevini işçi sınıflarına öğretmiştir.

Böylesi bir dış siyaset için mücadele, işçi sınıflarının kurtuluşu uğrunda genel mücadelenin bir parçasıdır.

Bütün ülkelerin işçileri, Birleşin!

K. Marx-F. Engels, *Seçme Eserler*, (Progress Publishers, Moscow, 1969) Cilt. 2

---

1. *Eski Kartacanın güneş tanrısı.*

MARX'TAN HANNOVER'DEKİ L. KUGELMANN'A

Londra, 9 Ekim 1866

... Parisli baylar kafalarını en boş prudoncu safsatalarla doldurmuşlardı. Bilim konusunda gevezelik ediyorlar ama bir şey bildikleri yok. Her türlü *devrimci* eylemi, yani bizzat sınıf mücadelesinden çıkan eylemleri, her türlü yoğun, toplumsal hareketleri, ve dolayısıyla *siyasal* araçlarla (örneğin işgücünün *yasal olarak* kısaltılması) gerçekleştirilecek olanları da horgörüyorlar. *Özgürlük* ve anti-hükümetçilik ya da anti-otoriter bireycilik *bahanesi* altında —en sefil despotizme onaltı yıl boyunca bu denli sessizce katlanmış ve hâlâ da katlanmakta olan!— bu baylar, fiilen, salt Proudhon'vari bir biçimde idealleştirilmiş sıradan burjuva iktisadı vaazediyorlar! Proudhon'un verdiği zarar çok büyük olmuştur. Ütopyacılara yönelttiği sahte eleştiri ve sahte muhalefet (bizzat kendisi bir küçük-burjuva ütopyacısından başka bir şey değildir, oysa bir Fourier'nin, bir Owen'in, vb. ütopyalarında yeni bir dünyanın sezgisi ve yaratıcı ifadesi vardır), ilkin "*jeunesse brilliante*"*, öğrencileri, ardından işçileri, özellikle lüks nesneler üretiminde çalışan işçiler olarak eski döküntülere bilmeden "pek" bağlı olan Paris işçilerini kendine çekti ve yozlaştırdı. Bilisiz, boş yere, haddini bilmezlikle, gevezelikle, yaygaracı bir kendini beğenmişlikle her şeyi berbat etme noktasına vardılar, çünkü kendi üye sayılarıyla hiç bir ilişkisi olmayan sayılarla Kongreye koştular. Raporda, yeri geldiğinde, bunları bir güzel benzeteceğim. ...

Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar* (Sol Yayınlar, Ankara, 1977) Cilt 2, sf. 498-499

ENGELS'TEN MİLANO'DAKİ T. CUNO'YA

Londra, 24 Ocak 1872

... 1868'e kadar Enternasyonal'e karşı entrikalar çevirmiş olan Bakunin, Bern Barış Kongresinde büyük bir yenilgiye uğradıktan sonra Enternasyonale katıldı ve *onun içinde* derhal Genel Konseye karşı tertiplere girişti. Bakunin'in prudonculukla komünizm karışımı, kendine özgü bir teorisi vardır. Birincisine ilişkin bellibaşlı nokta, kaldırılması gereken ana kötülük olarak sermayeyi, yani toplumsal gelişmeden doğmuş olan kapitalistlerle ücretli emekçiler arasındaki sınıf karşıtlığını değil, *devleti* görmesidir. Sosyal-demokrat işçilerin büyük çoğunluğu, devlet gücünün egemen sınıfların —toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin— kendi toplumsal ayrıcalıklarını korumak için kendilerine sağladıkları örgütten başka bir şey olmadığı konusunda bizimle görüş birliği içinde oldukları halde, Bakunin, sermayeyi yaratanın devlet olduğunu, kapitalistin kendi sermayesine *ancak devletin bir lütfu olarak* sahip olduğunu

---

* *Parlak gençlik.* —ç.

iddia ediyor. Dolayısıyla baş kötülük devlettir, ortadan kaldırılması gereken şey, her şeyden çok devlettir ve o zaman kapitalizm kendiliğinden cehennem olup gidecektir. Biz ise, tersine, şunu diyoruz: sermayeye, her türlü üretim araçlarının birkaç elde toplanmasına son verin, o zaman devlet kendiliğinden yokolacaktır. Aradaki fark özdedir: Önce bir toplumsal devrim olmadan devletin kaldırılması saçmadır; sermayenin kaldırılması, işte bu toplumsal devrimdir ve tüm üretim tarzında bir değişikliği gerektirir. Mademki Bakunin için ana kötülük devlettir, o zaman devleti —bu devlet ister bir cumhuriyet, ister bir monarşi ya da herhangi bir başka şey olsun— canlı tutacak hiç bir şey yapılmamalıdır. Dolayısıyla *her türlü politikadan tamamen uzak durmalıdır.* Siyasal bir eylemde bulunmak, özellikle seçimlere katılmak, bu ilkenin çiğnenmesi olur. Yapılacak şey propaganda yapmak, devlete hakaretler yağdırmak, örgütlenmek, ve *bütün* işçiler, dolayısıyla çoğunluk kazanılınca da bütün otoriteleri defetmek, devleti kaldırmak ve onun yerine Enternasyonalin örgütünü koymaktır. Kıyametten önceki bin yıllık dönemi başlatacak olan bu büyük eylemin adı da *toplumsal tasfiyedir.*

Bütün bunlar kulağa son derece radikal geliyor ve o kadar basit ki, beş dakikada ezberlenebilir; Bakunin'in teorisinin İtalya ve İspanya'da da genç avukatlar, doktorlar ve öteki doktrinerler arasında bu kadar çabuk yandaş bulmasının nedeni budur. Ama işçi yığınları kendi ülkelerinde halkı ilgilendiren şeylerin kendilerini de ilgilendirmediğine hiç bir zaman inandırılamayacaklardır; onlar doğal olarak *siyasi*dirler ve her kim ki, onları siyaseti bir yana bırakmaları gerektiğine inandırmaya çalışır, sonunda kendisi bir yana atılır. İşçilere her türlü koşul altında siyasetten uzak durmaları gerektiğini vaazetmek, onları papazların ya da burjuva cumhuriyetçilerin kucağına atmak demektir.

Bakunin'e göre, Enternasyonal, siyasal mücadele için değil de, toplumsal tasfiye gerçekleşir gerçekleşmez eski devlet örgütünün yerini almak için kurulduğundan, bundan çıkan sonuç, Enternasyonal'in bakunince müstakbel toplum idealine olabildiğince yaklaşması gerekmektedir. Bu toplumda, her şeyden önce, hiç bir *otorite* olmayacaktır, çünkü otorite —devlet— mutlak kötülüktür. (Bu insanlar, son kertede karar veren bir irade olmaksızın, en ufak bir yönetim olmaksızın, bir fabrikanın, bir demiryolunun nasıl işletileceği, bir geminin nasıl yüzdürüleceği konusunda ne düşünüyorlar, bunu elbet söylemiyorlar.) Çoğunluğun azınlık üzerindeki otoritesi de kalkmaktadır. Her birşey ve her topluluk özerk olmaktadır; herkes kendi özerkliğinden bir miktar özveride bulunmadıkça, yalnızca iki kişiden oluşan bir toplum bile nasıl olanaklı olacaktır, Bakunin bu konuda da susuyor.

Ve dolayısıyla Enternasyonal de bu biçimde düzenlenmelidir. Her kesim, ve her kesimdeki her birey özerk olacaktır. Genel Konseye tehlikeli ve kendisi için bile yıldırıcı bir otorite veren *Basle kararlarının* cehenneme kadar yolu var! Bu otorite özgür iradeyle verilmiş olsa bile, *mademki* otoritedir, öyleyse kalkmalıdır!

Bu dolandırıcılığın kısaca bellibaşlı noktaları bunlardır işte. .....

Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar,* Sol Yayınlar, Cilt 2, sf. 507-513.

Fransa'da İç Savaş'dan

Marx, Birinci Enternasyonal Genel Konseyi'nin üyelerine Çağrısı olarak 1871 yılı Mayısında kaleme aldığı bu eserinde, Paris Komünü olayını incelemiş, sınıf mücadelesi, devrim, proletarya diktatörlüğü konularını Komün deneyine dayanarak daha da geliştirmiştir.

"18 Mart sabahı, gün doğarken, Paris "Yaşasın Komün!" haykırışlarıyla uyandı. Nedir Komün, burjuva kafasını onca işkenceye salan bu muamma?

"Paris proleterleri," diyordu Merkez Komitesi[1], 18 Mart tarihli bildirisinde, "hâkim sınıfların başarısızlıkları ve ihanetleri karşısında kamu yönetimini kendi ellerine alarak durumu kurtarmaları zamanının geldiğini anlamışlardır... Anlamışlardır ki, hükümet iktidarını ele geçirip kaderlerine kendilerini hâkim kılmak, kaçınılmaz görevleri ve mutlak haklarıdır."

Oysa işçi sınıfı devlet çarkına hazırdan el koyup onu kendi amaçları için kullanamaz.

Her yerde hazır ve nâzır ordusu, polisi, bürokrasisi, papazları ve yargıçlarıyla —sistemli ve kademeli bir iş bölümü planına göre yaratılmış organlarıyla— merkezi devlet iktidarı mutlak krallık günlerinden kalmadır, ve o sırada yeni gelişmekte olan orta sınıf toplumunun elinde feodaliteye karşı yaman bir mücadele silahı olmuştur. Fakat ortaçağ kalıntısı binbir süprüntü, beylik hakları, mahalli imtiyazlar, belediye ve lonca tekelleri ve taşra özel kanunları bu merkezi iktidarın gelişmesini hâlâ köstekleMekteydi. On Sekizinci Yüzyıl Fransız Devriminin dev süpürgesi bu geçmiş zaman kalıntılarının tümünü sildi süpürdü; böylece aynı zamanda, Birinci İmparatorluğun —ki Birinci İmparatorluğun kendisi de eski yarı-feodal Avrupa' nın çağdaş Fransa'ya karşı giriştiği koalisyon savaşlarının bir ürünü idi— kurduğu çağdaş devletin üstyapısına musallat son engellerden sosyal zemini temizledi. Sonraki rejimlerde parla-

1. *Milli Muhafızlar Merkez Komitesi.*

mentonun denetimi altına —yani mülk sahibi sınıfların denetimi altına— sokulan hükümet, muazzam milli borçlara ve ağır vergilere kaynaklık etmekle kalmadı; dayanılmaz mevki, para ve nüfuz iğvasıyla hâkim sınıfların rakip hizipleri ve sergüzeştçileri arasında bir savaş alanı oldu; ve siyasi niteliği, toplumun geçirdiği ekonomik değişmeleri izleyen değişmeler gösterdi. Çağdaş sanayiinin ilerlemesi sermaye ile emek arasındaki çatışmayı geliştirdiği, yaygınlaştırdığı ve şiddetlendirdiği ölçüde devlet iktidarı da, gitgide, sermayenin emek üzerinde milli iktidarı, sosyal esaret için örgütlenen bir kamu gücü, bir sınıf istibdadı aracı niteliğini kazandı. Sınıf mücadelesinde ileri bir aşamayı temsil eden her devrimden sonra devlet iktidarının salt baskı aracı niteliği gittikçe daha belirgin bir biçimde ortaya çıkıyordu. Hükümetin toprak sahiplerinin elinden kapitalistlerin eline geçmesiyle sonuçlanan 1830 Devrimi, hükümeti işçilerin dolaylı hasımlarından alıp daha dolaysız hasımlarına verdi. Şubat (1846) Devrimi adına devlet iktidarını ele geçiren burjuva cumhuriyetçiler, "sosyal" cumhuriyetin sosyal esareti sağlama bağlamak demek olduğuna işçi sınıfını, hükümet işlerini ve siyasi mevkileri burjuva "cumhuriyetçiler"in emin ellerine bırakabileceklerine de burjuva ve toprak sahibi sınıfların kralcı çoğunluğunu inandırmak için o iktidarı Haziran katliamlarında kullandılar. Bununla birlikte burjuva cumhuriyetçiler, Haziranda gösterdikleri o yiğitlikten sonra, "Düzen Partisi"nin başından arkalarına düşmek zorunda kaldılar. Bu Düzen Partisi, çalışan sınıflara düşmanlığını artık açıktan açığa ilan eden mülk sahibi sınıf içinde birbirlerine rakip ne kadar kesim ve hizip varsa hepsini bir araya getiriyordu. Bunların anonim şirket niteliğinde hükümetlerine en uygun biçim, başında Cumhurbaşkanı Louis Bonaparte olduğu halde, *parlamenter cumhuriyet* idi. Gizlisiz kapaksız bir sınıfsal tedhişle "aşağılık avam güruhu"na kasıtlı hakareti öngören bir rejimdi bu. Parlamenter hükümet, M. Thiers'in dediği gibi, "onları (hâkim sınıfın türlü hiziplerini) en az bölen" bir rejim olmasına rağmen, o sınıfla o sınıfın seyrek safları dışında kalan bütün toplum arasında derin bir uçurum açıyordu. Kendi içlerindeki bölünmeler eski hükümetler zamanında devlet iktidarını kısıtlamaya yaramıştı; birleşmeleri, bu kısıtlamaları kaldırdı. Bundan böyle proletaryanın ayağa kalkması tehlikesi karşısında o devlet iktidarını, merhametsizce ve kör kör parmağım gözüne, sermayenin emeğe karşı millet çapında giriştiği savaşta silah olarak kullanacaklardı. Ne var ki, emekçi yığınlara karşı giriştikleri aralıksız haçlı seferinde, yürütme gücünü durmadan artan baskı yetkileriyle donatmak zorunda kaldıkları gibi, kendi parlamenter müstahkem mevkilerini —Milli Meclisi— de yürütme gücü karşısında her türlü savunma imkanından yoksun bırakmak zorunda kaldılar. Louis Bonaparte'ın şahsında yürütme gücü, onları kapı dışarı etti. "Düzen Partisi" Cumhuriyetçilerin öz evladı İkinci İmparatorluktu.

.....

İmparatorluğun açık anti-tezi Komün'dü, Şubat devrimi Paris proletaryası tarafından "sosyal cumhuriyetçi" sloganıyla sahneye sürülmüştü ama, bu slogan sadece sınıf hakimiyetinin kırallık biçimini değil, sınıf hakimiyetinin kendisini de aşacak bir cumhuriyet özlemini ancak belli belirsiz dile getiriyordu. Komün işte o cumhuriyetin kesin biçimiydi.

Paris —eski hükümet iktidarının merkezi ve aynı zamanda Fransız işçi sınıfının sosyal müstahkem mevkii— gerici güçlerin imparatorluktan miras aldıkları eski hükümet iktidarını yeniden başa geçirip sürekli kılma çabalarına karşı silah elde ayaklanmıştı. Paris'in direnebilmesinin tek nedeni, kuşatma sonucunda orduyu başından atarak onun yerine çoğunluğunu işçilerin teşkil ettiği bir Milli Muhafız örgütü getirmiş olmasıydı. Bu olgu bundan böyle bir kuruma dönüştürülecekti. Onun için Komün'ün ilk kararı muvazzaf ordunun kaldırılması, onun yerini silahlı halkın alması oldu.

Komün, şehrin çeşitli mahallelerinde genel oyla seçilen, seçmenlere karşı sorumlu ve kısa süreler için hizmet gören belediye meclisi üyelerinden meydana geliyordu. Üyelerinin çoğunluğu, tabii, işçiler ya da işçi sınıfının yetkili temsilcileriydi. Komün bir parlamento kuruluşu değil, bir yürütme kuruluşu olacaktı; aynı zamanda hem yürütme, hem yasama yetkisini haiz olacaktı. Polis eskisi gibi merkezi hükümetin bir aracı olmaktan çıkıyordu; derhal siyasal yetkileri elinden alındı. Komün'ün sorumlu ve her an işine son verilebilir bir aracı haline getirildi. Yönetiminin bütün diğer kollarında çalışan görevliler de öyle. Komün üyeliğinden başlayarak bütün kamu görevleri işçi *ücretleri* karşılığında görülecekti. ..... Yalnız belediye yönetimi değil, o günedek devletin kullandığı bütün yetkiler Komün'e devredildi.

Bir kere muvazzaf orduyu ve polisi, yani eski hükümetin maddi ve zor kullanma araçlarını ortadan kaldırdıktan sonra, Komün bütün kiliseleri mülk sahibi kuruluşlar olmaktan çıkararak manevi baskı gücünü, "papaz iktidarı"nı kırmak niyetindeydi. Papazlar, selefleri olan Havariler gibi müminlerin gönüllerinden kopan sadakalarla geçinmek üzere gerisin geri özel hayatın kuytularını boyladılar. Bütün eğitim kurumları parasız ve halka açık olacaktı. Eğitim alanında kiliselerin ve devletin her türlü müdahelesine son verildi. Böylelikle eğitim yolu herkese açıldığı gibi, bilim de sınıf önyargısının ve hükümet iktidarının kısıtlamalarından kurtarılmış oluyordu.

Yargı görevlilerinin, bağlılık yemini ettikten sonra herbirini arkadan vurdukları bütün hükümetlere ne denli uşaklık ettiklerini maskelemekten başka bir işe yaramayan o sahte bağımsızlıklarına son verilecekti.

Tabii, Paris Komün'ü Fransa'nın bütün büyük sanayi merkezlerine örnek olacaktı. Komün rejimi Paris'te ve tali merkezlerde iyice yerleştikten sonra eski merkezi hükümet taşrada da yerini üreticilerin kendi kendilerini yönetimlerine bırakmak zorundaydı. Komün'ün geliştirmeye vakit bulamadığı bir milli örgütlenme taslağında açıkça belirtildiğine göre, üç beş haneden ibaret en ufak köylerin bile siyasi örgütlenme biçimi komün olacak, kırsal bölgelerde muvazzaf ordunun yerini çok kısa süreyle görevlendirilen bir milli milis örgütü alacaktı. Her bölgenin taşra komünleri kendi ortak işlerini merkezi şehirde toplanan bir tem-

silciler meclisi eliyle yürütecekler, bu bölge meclisleri de Paris'teki Milli Delegasyon'a delegeler yollayacaklardı. Delegelerin her birinin mazbatası her an iptal olunabilir olacaktı; ve hiç biri seçmenlerin resmi talimatları dışına çıkamıyacaktı. Merkezi bir hükümetin yerine getirmesi gereken az sayıda fakat önemli bir kaç göreve, kasıtlı olarak yanlış aktarıldığı gibi, son verilemeyecekti; bu gibi işler komün memurları, yani her bakımdan sorumlu memurlarca yürütülecekti. Millet bütünlüğü bozulmayacak, tersine komün Anayasasınca örgütlenecekti; ve milletten bağımsız, milletin üstünde o bütünlüğü temsil ettiğini iddia eden, fakat o bütünlüğün bir asalak urundan başka birşey olmayan devlet iktidarının yıkılmasıyla, millet bütünlüğü gerçeklik kazanacaktı. Eski hükümet iktidarının salt baskı organları kesilip atılırken, hükümetin meşru görevleri, toplumun tepesine çıkan gasıp bir otoritenin elinden alınıp toplumun sorumlu temsilciliklerinin eline verilecekti. Genel oy, üç ya da altı yılda bir hâkim sınıftan kimlerin Parlamentoda halkın iradesini yolundan saptıracağını kararlaştırmak yerine, nasıl kişisel seçme hakkı bir işverenin kendisine işçi ve yönetici bulmasına yarıyorsa, onun gibi, komünlerde örgütlenen halka hizmet edecekti. .....

Komün'ün bu günedek uğradığı yorumların çokluğu ile, Komün'ü kendilerinden yana yoran çıkarların çokluğu, bütün önceki hükümet biçimlerinin özellikle baskı unsuruna ağırlık vermelerine karşılık, onun adamakıllı geniş kapsamlı bir siyasi örgütlenme biçimi olduğunu gösterir. Komün'ün gerçek sırrı işte buradaydı. Komün esas olarak bir işçi sınıfı hükümeti, üretici sınıfın mülkiyet sahibi sınıfa karşı mücadelesinin ürünü, emeğin ekonomik kurtuluşunu gerçekleştirme yolunda nihayet bulunan siyasi örgüt biçimiydi.

Bu sonuncu şart yerine getirilmeksizin Komün Anayasası imkansız birşey ve bir aldanmaca olurdu. Üreticinin siyasi iktidarı, sosyal esaretinin sürekli kılınması ile bir arada yürümez. Onun için Komün, sınıfların varlığının —dolayısıyla sınıf hakimiyetinin— dayandığı ekonomik temellerin yıkılmasına hizmet eden bir araç olacaktı. Emeğin kurulmasıyla herkes işçi olur, ve üretici emek sınıfsal niteliğini yitirir.

Gariptir. Son altmış yıldır emegin kurtuluşuna dair onca lâf ebeliğine, onca edebiyata rağmen, nerde işçiler bu sorunu azimle kendi ellerine almışlarsa, orda derhal, bir kutbunda sermaye, öbür kutbunda ücret köleliği ile (toprak sahibi, kapitalistin uslu ortağından başka birşey değildir artık), bugünkü toplumun bütün sözcüleri şecaat arzına başlarlar. Sanki kapitalist toplum hâlâ en saf masumiyeti içerisindeymiş, çelişkileri gelişmemiş, aldatmacaları gözler önüne serilmemiş, rezil gerekçeleri bütün çıplaklığıyla ortaya dökülmemiş gibi! Komün, diyorlar, bütün medeniyetin temeli olan mülkiyete son vermek istiyor! Evet, beyler, Komün, çoğunluğun emeğini azınlığa servet kılan sınıf mülkiyetine son vermek istiyordu. Gasıpların mülksüzleştirilmesini amaçlıyordu. Bugün herşeyden önce emeği köleleştirme ve sömürme aracı olan üretim araçlarını, toprağı ve sermayeyi, özgür ve birleşik emeğin basit araçlarına dönüştürerek ferdi mülkiyeti gerçek kılmak istiyordu...

İşçi sınıfı Komün'den mucizeler beklemiyordu. "Halk Kararnamesi" ile gerçekleştirilecek ısmarlama ütopyaları yok onların. Kendi kurtuluşlarını gerçekleştirmek için, onunla birlikte günümüz toplumunun kendi ekonomik güçlerinin zoruyla ister istemez yöneldiği daha ileri toplum biçimini gerçekleştirmek için, koşulları ve insanları değiştiren uzun mücadelelerden, bir dizi tarihi süreçten geçmek zorunda olduklarını biliyorlar. Gerçekleştirilecek ülküleri yok onların; onların işi, çökmekte olan köhne burjuva toplumunun gebe karnında taşıdığı yeni toplumun unsurlarını özgürlüğe kavuşturmaktır. Tarihi görevin tam bilinciyle, ve bu görevi yerine getirme kararıyla işçi sınıfı, mürekkep yalamış beyzadelerin yakası açılmadık küfürlerini, ve cahilane bedahatleriyle saçmasapan tarikat ve saplantılarını bilimsel yanılmazlığın kahince edasıyla ortaya süren iyi niyetli burjuva doktrincilerin yukardan atıp tutmalarını sadece gülümsemeyle karşılayabilir...

Sosyal hareket yeteneğini haiz yegane sınıfın işçi sınıfı olduğu, Paris orta sınıfının zengin kapitalistler dışında büyük kısmı —dükkan sahipleri, esnaf, tüccar— tarafından ilk bu devrimde kabul edilmiştir. Komün, orta sınıf içerisinde her an tartışma konusu olan borçlu-alacaklı hesaplarını akıllıca bir çözüm yoluna bağlıyarak onları kurtarmıştı.[3] Orta sınıfın bu aynı kesimi, 1848 Haziran işçi sınıfı ayaklanmasının bastırılmasına yardımcı olmalarının hemen ertesinde, o zamanki Kurucu Meclis tarafından, gözlerinin yaşına bakılmadan alacaklılarına feda edilmişti. Ne ki, şimdi işçi sınıfının çevresinde toplananların tek nedeni bu değildi. Hangi isim altında görünürse görünsün, tek bir alternatif karşısında kaldıklarını biliyorlardı: Komün, ya da İmparatorluk. İmparatorluk, milli servetin altından girip üstünden çıkarak, toptan vurgunculuğa meydanı boş koyarak, sun'i yollardan hızlandırılan sermaye yoğunlaşmasına arka çıkarak, ve bütün bunların sonucunda orta sınıf saflarında mülksüzleşmeyi ilerleterek onların ekonomik durumlarını berbat etmişti. Siyasi haklarını ellerinden almış, sefahat alemleriyle ahlak duygularını rencide etmiş, çocuklarının eğitimini *freres Ignoratins*'in[4] eline vererek Voltaire'ci görüşlerine hakaret etmiş, getirdiği yıkıntının yegane karşılığı İmparatorluğun ortadan kalkması olan bir savaşa onları gözü kapalı sürükleyerek milli duygularını incitmişti. Gerçekten de, Bonaparte'ci kapitalist *boheme* takımının ululan Paris'ten göçüp gidince, gerçek orta sınıf Düzen Partisi "Union republicaine" (Cumhuriyetci Birlik) kılığında ortaya çıkarak Komün sancağı altında saf tuttu, ve Thiers'in kasıtlı yanıltmalarına karşı Komün'ü savundu. Orta sınıfın bu büyük kesiminin minnet duygusu bugünkü güç sınava ne ölçüde dayanacak, bunu zaman gösterecektir.

Komün, köylülere, "tek umutlarının onun zaferi olduğunu" söylemekte baştan sona kadar haklıydı. Versailles'in (burjuva hükümetin) uydurduğu ve Avrupa'nın şanlı varakparelerinde yankı bulan yalanlardan biri, hem de en sunturlulardan biri, taşra kodamanlarının Fransız köylü-

3. Komün 18 Nisanda borçlu ödemelerini üç yıl erteleyen bir kararname çıkardı.

4. Kilise okullarına verilen alaycı ad (Cahil Biraderler).

sünü temsil ettiği yalanı idi. Fransız köylüsünün 1815'ten sonra bir milyar tazminat ödemek zorunda kaldığı insanlara duyduğu sevgiyi varın siz düşünün! Fransız köylüsünün gözünde, bir büyük toprak sahibinin varlığı bile kendisinin 1789 kazançlarına el atılması demektir. 1848'de burjuvalar onun toprağı üzerine frank başına 45 santim ek vergi yüklemişlerdi. Ama devrim adına yapmışlardı bunu o zaman; oysa şimdi, Prusyalıya ödenecek beş milyar tazminatın büyük kısmını köylüye ödetmek için devrime karşı iç savaşı körüklüyorlardı. Buna karşılık komün, daha ilk bildirilerinden birinde, savaş masraflarının savaşın gerçek müsebbiplerine ödetileceğini açıklamıştı. Komün köylüyü ağır vergiden kurtaracak —ona ucuz hükümet getirecek— bu günkü sülüklerini, yani noteri, avukatı, icra memurunu ve diğer adalet vampirlerini köylünün kendisi tarafından seçilen ve ona karşı sorumlu Komün memurları yapacaktı. Onu *garde Champetre* (kır polisi), jandarma ve vali zulmünden kurtaracaktı; papazın taşlaştırıcı hokus-pokusu yerine, öğretmenin aydınlatıcı eğitimini getirecekti. Fransız köylüsü işini bilen adamdır, ne de olsa. Papaz maaşının tahsildar tarafından zorla toplanacak yerde cemaatın kendi cömertliğine bırakılmasını son derece akla yakın bulurdu. Bütün bunlar, Komün iktidarının —ve yalnız Komün iktidarının— Fransız köylüsüne sunduğu ilk büyük nimetlerdi. .....

K. Marx-F. Engels, *Seçme Eserler*, (Progress Publishers, Moscow, 1969) Cilt 2

MARX'TAN HANNOVER'DEKİ KUGELMANN'A

Londra, 12 Nisan 1871

.... *18 Brumaire*'inin son bölümünde, eğer yeniden okursan göreceğin gibi, Fransa'daki gelecek devrim girişiminin, şimdiye değin olduğu gibi, artık bürokratik ve askeri makineyi başka ellere geçirtmeye değil, ama onu *yıkmaya* dayanacağını belirtiyorum. Kıta üzerinde gerçekten halkçı bir devrimin ilk koşuludur bu. Kahraman Parisli arkadaşlarımızın girişmiş bulundukları şey de, işte budur. Ne esneklik, ne tarihsel girişkenlik, ne özveri yeteneği ile bezenik şu Parisliler! Düşmandan daha çok iç ihanet tarafından altı ay boyunca aç kalıp yıkıma uğradıktan sonra, sanki Fransa ile Almanya arasında hiç savaş olmamış, sanki yabancı hep Paris kapılarında değilmiş gibi, Prusya süngüleri altında başkaldırıyorlar! Tarih daha böylesine büyük bir örnek görmedi! Eğer yenilirlerse, bunun nedeni yalnızca "ruh iyilik"leri olacak. İlkin Vinoy, ve sonra da Ulusal Muhafızların gerici öğeleri alanı boş bıraktıktan sonra, hemen Versailles üzerine yürümek gerekirdi. Vicdan titizliği yüzünden uygun zaman kaçırıldı. Sanki şu kötü Thiers ucubesi, Paris'i silahsızlandırmaya kalkışarak, daha önce başlatmamış gibi, *iç savaşı* başlatmak istemedi. İkinci yanlış: Merkez Komite, yerini Komüne bırakmak üzere, görevlerini çok çabuk bıraktı. Gene çok büyük bir "onur" titizliği yüzünden! Ne olursa olsun, Paris ayaklanması, hatta eski toplumun kurtları, domuzları ve köpekleri tarafından boyun eğdirilecek olsa bile, partimizin Paris Haziran ayaklanmasından sonraki en şanlı savaş başarısıdır. Cennetin fethine çıkan Paris titanları karşısında, ölüm şenlikleri ve kışla ve kilise, feodalite ve hele hamkafalılar, kokuları ile, Prusya-Almanya Kutsal Roma İmparatorluğu köleleri nedir ki. ....

Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar* (Sol Yayınlar, Ankara, 1977, Cilt 2, sf. 502-503

MARX'TAN HANNOVER'DEKİ L. KUGELMANN'A

Londra, 17 Nisan 1871

Mektubun tam zamanında geldi. Şu anda elimde çok iş var. Onun için yalnızca birkaç söz. *13 Haziran 1849* vb. küçük-burjuva gösterilerini Paris'teki güncel mücadeleyle karşılaştırmanı hiç anlayamıyorum.

Eğer mücadeleye ancak son derece elverişli şanslarla girilmesi gerekseydi, tarihi yapmak elbette çok kolay olurdu. Öte yandan, eğer "rastlantı"lar tarihte hiç bir rol oynamasalardı, tarih çok gizemsel bir nitelik taşırdı. Bu beklenmedik olaylar, evrimin genel gidişi içine elbette girer ve başka beklenmedik olaylar tarafından denkleştirilmiş bulunurlar. Ama hareketin hızlanması ya da yavaşlaması, aralarında hareketi yöneltmeye ilk çağrılan önderlerin niteliğinin de bulunduğu bu türlü "rastlantı"lara çok bağlıdır.

Bu kez için, mutsuz ve kararlaştırıcı "rastlantı"yı Fransız toplumunun genel koşullarında değil, ama Prusyalıların Fransa'daki varlıkları ve Paris'in burnu dibindeki konumlarında aramak gerekir. Parisliler bunu çok iyi biliyorlardı. Versailles burjuva itleri de bunu iyi biliyorlardı. İşte tastamam bu nedenle Parislileri ya vuruşmayı kabul etme, ya da savaşmadan yenik düşme seçeneği karşısında bıraktılar. Son durumda, işçi sınıfının moral bozukluğu, belli bir sayıdaki "önder"lerin yitiminden çok daha büyük bir mutsuzluk olurdu. Paris tarafından verilen kavga sayesinde, işçi sınıfının kapitalist sınıf ve kapitalist devlete karşı mücadelesi yeni bir evreye girmiştir. Bu kavganın sonucu ne olursa olsun, evrensel bir tarihsel önem taşıyan yeni bir çıkış noktası elde etmiş bulunuyoruz.

Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar,* (Sol Yayınlar, Ankara, 1977) Cilt 2, sf. 503-504)

Gotha Programının Eleştirisi'nden

Bu yazı Almanya Birleşik İşçi Partisinin program taslağına Marx'ın yönelttiği eleştirileri içermektedir. Marx programda gördüğü vahim kusurlara işaret ederken, devlet, proletarya diktatörlüğü, komünizmin iki aşamasının temel karakteristikleri, gibi konularda Marksist teoriyi daha da geliştiren görüşler ileri sürmüştür. 1875'de yazılan Gotha Programının Eleştirisi ilk defa Engels'in önsözü ile 1891'de, kısmen kısaltılarak yayınlanmış, tam metin 1932'de Sovyetler Birliği'nde basılmıştır.

.....

"Emeğin kurtuluşu, emek araçlarının toplumun ortak mülkiyeti durumuna yükseltilmesini ve emek gelirinin adaletli biçimde dağıtılması ile birlikte toplam emeğin topluluk tarafından düzenlenmesini gerektirir."

"Emek araçlarının ortak mülkiyet durumuna yükseltilmesi", bu, herhalde "ortak mülkiyet haline dönüştürülmesi" anlamına gelmektedir. Ama bunun üzerinde fazla durmuyorum.

"Emeğin geliri" nedir? Emeğin ürünü mü, yoksa onun değeri mi? Ve, bu sonuncu durumda da, ürünün tüm değeri mi, ya da yalnızca, emeğin tüketilen üretim araçlarının değerine eklemiş olduğu yeni değer kısmı mı?

"Emek geliri", Lassalle'ın, belirli iktisadi kavramların yerine koyduğu belirsiz bir kavramdır.

"Adaletli biçimde dağıtım" ne demektir?

Burjuvalar bugünkü dağıtımın "adaletli" olduğunu iddia etmiyorlar mı? Ve gerçekten de bugünkü üretim biçimi esasına göre bu dağıtım, biricik "adaletli" dağıtım değil midir? İktisadı ilişkiler, hukuksal kavramlar tarafından mı düzenlenmiştir, yoksa, tersine, hukuksal ilişkiler iktisadi kavramlardan mı doğar? Sosyalist sekterlerin de bu "adaletli" dağıtım hakkında son derece çeşitli görüşleri yok mudur?

Burada bu "adaletli dağıtım" deyimi ile ne kastedildiğini bilmek için, birinci parafrafı bu paragrafla birlikte ele almamız gerekir. Bu son paragraf "emek araçlarının ortak mülkiyet olduğu ve toplam emeğin topluluk tarafından düzenlendiği" bir toplum varsayıyor, birinci paragraftan da "emeğin gelirinin, tümüyle, eşit hakla, toplumun bütün üyelerine ait olduğunu" öğreniyoruz.

"Toplumun bütün üyelerine" mi? Çalışmayanlara da mı? O zaman "emeğin gelirinin tümü" ne oluyor? Toplumun yalnız çalışan üyelerine

mi gidiyor? O zaman toplumun bütün üyelerinin "eşit hakkı" ne olacak?

Ama besbelli ki, "toplumun bütün üyeleri" ve "eşit hak", gelişigüzel söylenmiş şeyler. Bunun özü, bu komünist toplumda, her işçinin, Lassale'vari "emeğin tüm ürününü" alması gerektiğidir.

Önce "emek geliri" sözünü, emek tarafından yaratılan nesne anlamında alırsak, topluluğun emeğinin geliri *toplam toplumsal üründür.*

Bundan, şunlar çıkarılmalıdır:

Birincisi, yıpranan üretim araçlarının yerine konmasının karşılığı.

İkincisi, üretimin genişletilmesi için ek kısım.

Üçüncüsü, doğa olaylarının vb. neden olduğu sıkıntılar ve aksaklıklar için yedek ya da sigorta fonları.

"Emeğin tüm geliri"nde yapılacak olan bu çıkarmalar, iktisadi bir zorunluluktur, ve bunların büyüklüğü varolan araçlara ve güçlere göre, kısmen de olasılık hesabı ile belirlenebilir, ama hiçbir yönden adaletle hesaplanmazlar.

Geriye toplam ürünün tüketim aracı olarak iş görmek üzere öteki kısmı kalır.

Bu da bireyler arasında paylaşılmadan önce, gene şu çıkarmalar da yapılmalıdır:

Birincisi, üretime ait olmayan genel yönetim giderleri.

Bu kısım, ilk başlarda topluma kıyasla çok sınırlıdır, ve yeni toplum geliştiği ölçüde azalır.

İkincisi, okullar, sağlık hizmetleri, vb. gibi, gereksinmelerin ortaklaşa karşılanmasına ayrılan kısım.

Bu kısım da, ilk başlarda bugünkü topluma kıyasla önemli ölçüde artmaktadır, ve yeni toplum geliştiği ölçüde de artar.

Üçüncüsü, çalışamayanların vb. geçimi için gerekli fonlar, yani bugün resmi olarak yoksullara yardım diye adlandırılan şeyin kapsamına girenler.

Ancak şimdi programın lasalcı etkinin altında, tek başına dar bir görüşle ele aldığı "dağıtıma", yani ortaklaşa toplumun üreticileri arasında bireysel olarak paylaşılan tüketim araçları kısmına varmış oluruz.

Her ne kadar özel bir birey niteliği ile üreticinin elinden alınandan, toplumun bir üyesi niteliği ile dolaylı ya da dolaysız olarak yararlanmakta ise de, "emeğin tüm geliri" zaten farkedilemez bir biçimde "azaltılmış" gelire dönüşmüş bulunmaktadır.

Tıpkı "emeğin tüm geliri" sözünün gözden kaybolması gibi, "emeğin geliri" sözü de şimdi tamamen gözden kaybolmaktadır.

Üretim araçlarının ortak mülkiyeti üzerine kurulu ortaklaşa toplum içinde, üreticiler ürünlerini değişmezler; aynı biçimde, ürünler için kullanılmış emek, burada, bu ürünlerin *değeri olarak,* onların taşıdığı maddi bir nitelik olarak pek görünmez, çünkü şimdi, kapitalist toplumun tersine, bireysel emek artık dolaylı biçimde değil, toplam emeğin bir kısmı olarak doğrudan vardır. Belirsizliğinden dolayı bugün bile yersiz bulunabilen "emeğin geliri" deyimi, böylelikle bütün anlamını yitirmiş

olmaktadır.

Burada ele almamız gereken, kendi temelleri üzerinde *gelişmiş* olan değil, tersine, kapitalist toplumdan *doğduğu* şekliyle bir komünist toplumdur; dolayısıyla, iktisadi, manevi, entelektüel, bütün bakımlardan, bağrından çıktığı eski toplumun damgasını hâlâ taşıyan bir toplumdur. Bu bakımdan birey olarak üretici (gerekli indirimler yapıldıktan sonra), topluma vermiş olduğunun tam karşılığını alır. Onun topluma verdiği şey, birey olarak, kendi emek miktarıdır. Örneğin, toplumsal işgünü, bireysel çalışma saatleri toplamından oluşur; her üreticinin birey olarak emek-zamanı, toplumsal işgünü olarak sunmuş olduğu kısımdır, onun bu bakımdan katkısıdır. O, toplumdan, şu kadar emek verdiğini saptayan bir belge alır (bunda kollektif fonlar için sarfetmiş olduğu emeğin indirimi yapılmıştır) ve, bu belge ile, toplumun tüketim araçları stoklarından, emeğin eşit bir tutarı kadar bir miktar alır. Topluma, bir biçimde sunmuş olduğu aynı emek miktarını, ondan, başka bir biçimde geri alır.

Besbelli ki, burada uygulanan ilke, eşit değerler değişimi olduğu ölçüde, meta değişimini düzenleyen ilkenin aynıdır. İçerik ve biçim değişmiştir, çünkü değişmiş koşullar altında hiç kimse emeğinden başka bir şey veremez ve öte yandan da bireylerin mülkiyetine bireysel tüketim araçlarından başka hiçbir şey geçemez. Ama birey olarak ele alınan üreticiler arasında bunların dağıtımı konusunda egemen ilke, eşdeğer metaların değişimine hükmeden ilkeden farksızdır: bir biçimdeki belli bir miktar emek, başka bir biçimdeki eşit miktar emekle değişilmektedir.

Demek ki, meta değişiminde eşdeğer değişimi yalnızca *ortalama olarak* varolduğu, tek tek durumlarda olmadığı halde, ilke ile pratiğin ortak çekişme içerisinde olmamasına karşın, *eşit hak,* burada, hâlâ —ilke olarak— *burjuva haktır.*

Ama bu ilerlemeye karşın, *eşit hak,* hâlâ burjuva sınırlar içerisinde kalmaktadır. Üreticinin hakkı, sunmuş olduğu emekle *orantılıdır;* buradaki eşitlik, ölçümün eşit bir ölçüt ile, emek ile yapılması olgusudur.

Ama bir insan, bedensel ya da zihinsel olarak bir başkasından üstün olabilir, böylece aynı süre içerisinde daha fazla emek sağlayabilir ya da daha uzun çalışabilir; ve emeğin bir ölçü görevi yerine getirebilmesi için, süresi ve yoğunluğu saptanmalıdır, yoksa bir ölçü birimi olmaktan çıkar. Bu *eşit* hak, eşit olmayan bir emek için eşit olmayan bir haktır. Hiçbir sınıf farkı tanımaz, çünkü herkes bir diğeri gibi yalnızca bir işçidir; ama eşit olmayan bireysel yetenekleri ve böylece de üretken kapasiteyi doğal bir ayrıcalık olarak zımmen kabul eder. *Demek ki, bu, özünde, her hak gibi eşitsizliğe dayanan bir haktır.* Niteliği gereği, hak, ancak aynı ölçüt kullanıldığında sözkonusu olabilir; ama eşit olmayan bireyler (ve bunlar eşit olsalardı ayrı ayrı bireyler olamazlardı) yalnızca aynı açıdan değerlendirdiklerinde yalnızca *belirli* bir yönden ele alındıklarında, örneğin, bu durumda olduğu gibi, geri kalan her şeyden tecrit ederek yalnızca *işçi olarak* hesaba katıldıkla-

rında, aynı bir ölçütle ölçülebilirler. Ayrıca, bir işçi evlidir, öteki değildir; birinin ötekinden daha çok çocuğu vardır, vb., vb.. Bu durumda eşit emek sarfettikleri halde ve dolayısıyla toplumsal tüketim fonundan eşit ölçüde yararlanma olanağına sahip bulundukları halde, biri gerçekten ötekinden çok alacaktır, biri ötekinden daha zengin olacaktır, vb.. Bütün bu sakıncalardan uzak durabilmek için, hak, eşit olacak yerde, eşit olmamalıydı.

Ama bu gibi kusurlar, uzun ve sancılı bir doğumdan sonra kapitalist toplumdan çıkıp geldiği şekli ile komünist toplumun birinci evresinde kaçınılmaz şeylerdir. Hukuk, hiç bir zaman, toplumun iktisadi yapısından ve onun koşullandırdığı kültürel gelişmeden daha yüksek olamaz.

Komünist toplumun daha yüksek bir evresinde, bireylerin işbölümüne kölece boyun eğmesinin ve onunla birlikte de kafa emeği ile kol emeği arasındaki çelişkinin ortadan kalkmasından sonra; emek, yalnızca yaşam aracı değil, yaşamın birincil gereksinmesi haline gelmesinden sonra; bireylerin her yönüyle gelişmesiyle birlikte, üretici güçlerin de artması ve bütün kollektif zenginlik kaynaklarının gürül gürül fışkırmasından sonra— ancak o zaman, burjuva hukukunun dar ufukları tümüyle aşılmış olacak ve toplum, bayraklarının üzerine şu yazılabilecektir: "Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre!"

Bir yandan belli bir süre için bir anlamı olmuş, ama şimdi eskimiş laf salatası haline gelmiş görüşlerin partimize dogmalar olarak zorla kabul ettirilmek istenmesiyle, öte yandan ise partiye binbir zahmetle kazandırılmış ve artık onda kök salmış gerçek görüşü, ideolojik hukuk saçmalıkları ve demokratlarla Fransız sosyalistleri için çok geçerli olan saçmalıklar yoluyla tersine çevirmekle nasıl büyük bir suç işlendiğini göstermek için, bir yandan "emeğin tüm geliri"ni, bir yandan da "eşit hak"kı, "adaletli dağıtım"ı uzun uzun ele aldım.

Buraya kadar yapılmış olan tahliller bir yana, gene de şu *dağıtım* diye adlandırılan şey üzerinde bu kadar laf edilmesi ve bunun vurgulanması bir hatadır.

Tüketim araçlarının dağıtımı, bizzat üretim koşullarının dağıtımının bir sonucundan başka bir şey değildir. Ama bu dağıtım, üretim biçiminin kendisinin özelliğidir. Örneğin kapitalist üretim biçimi, maddi üretim koşullarının sermaye mülkiyeti ve toprak mülkiyeti biçiminde, çalışmayan kişilere dağıtılmasına, buna karşılık yığının yalnızca kişisel üretim koşulunun, emek-gücünün sahibi olması olgusuna dayanır. Eğer üretimin unsurları bu biçimde dağıtılırsa, tüketim araçlarının bugünkü dağıtımı, bundan kendiliğinden çıkar. Üretimin maddi koşulları, işçilerin kendilerinin kollektif mülkiyeti olunca, tüketim araçlarının bugünkünden değişik bir dağılımı, aynı biçimde, bu yeni durumun sonucu olacaktır. Kaba sosyalizm (ve onun aracılığıyla demokrasinin bir kesimi) burjuva iktisatçılarından, dağıtımı üretim biçiminden bağımsız bir şey sayma ve bu yüzden de sosyalizmin, özünde dağıtım çevresinde dönüp dolaştığını hayal etme adetini almıştır. Gerçek ilişkiler uzun zamandan beri açıklığa kavuşturulmuş olduğuna göre, bunlara bir kez daha geri

dönmemek neye yarar?

.....

Şimdi demokratik bölüme geliyorum.

IV

A. *"Devletin özgür temeli."*

İlkönce, II. Bölümde görüldüğü gibi, Alman İşçi Partisi "özgür devleti" gerçekleştirmeyi amaç edinmiştir.

Özgür devlet— bu nedir?

Özgür devleti kurmak, hiç de boynubükük tâbilerin dargörüşlü zihniyetinden kendilerini kurtarmış olan işçilerin amacı değildir. Alman imparatorluğunda "devlet", hemen hemen Rusya'daki kadar "özgür"dür. Özgürlük, toplumun üstüne yerleştirilmiş bir organ olan devleti, topluma tamamen bağımlı bir organ şekline sokabilmektedir, ve bugün bile devlet biçimleri "devletin özgürlüğü"nün sınırlandırılması ölçüsünde az ya da çok özgürdür, ya da değildir.

Alman İşçi Partisi —hiç değilse bu programı kabul ederse— sosyalist fikirleri pek yüzeyde benimsemiş olduğunu gösterir; bugünkü toplumu (ve gelecekteki herhangi bir toplum için de aynı şey doğrudur), bugünkü devletin *temeli* olarak kabul edeceğine (gelecekteki devletin temeli, geleceğin toplumu olacaktır), tam tersine, devlet, kendi *entelektüel, manevi ve özgür temellerine* sahip bağımsız bir gerçeklik olarak ele alınmaktadır.

Program, *"bugünkü devlet"*, *"bugünkü toplum"* gibi deyimleri nasıl korkunç şekilde kötüye kullanıyor, istemlerin yöneltildiği devlet konusunda ne korkunç yanlış anlamaya yolaçıyor!

"Bugünkü toplum", ortaçağ unsurlarından azçok arınmış, her ülkeye özgü tarihsel evrim tarafından azçok değişikliğe uğratılmış, azçok gelişmiş bütün uygar ülkelerde var olan kapitalist toplumdur. "Bugünkü devlet" ise, tersine, ülkelerin sınırlarıyla değişir. Prusya-Almanya İmparatorluğunda devlet, İsviçre'de olduğundan başkadır; İngiltere'de devlet, Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğundan başkadır. Demek ki, "bugünkü devlet", bir uydurmadır.

Bununla birlikte, ayrı ayrı uygar ülkelerin ayrı ayrı devletlerinin hepsinin, biçimlerinin çeşitliliğine karşın, şu ortak yanları vardır; kapitalist anlamda azçok gelişmiş çağdaş burjuva toplumun temeli üzerinde kurulmuştur. Bu yüzden bunların bazı ortak temel nitelikleri de vardır. Bu anlamda, devletin bugünkü kökünün, burjuva toplumunun ölüp gideceği gelecekte karşıtlık içinde "bugünkü devlet"ten sözedilebilir.

Bu durumda şu soruyla karşı karşıya geliyoruz: komünist bir toplumda devlet, hangi değişikliğe uğrayacaktır? Başka bir deyişle, böyle bir toplumda devletin bugünkü işlevlerine benzer hangi toplumsal işlevler bulunacaktır? Bu soru, ancak bilimsel yoldan yanıtlanabilir ve halk sözcüğü devlet sözcüğüyle binbir biçimde birleştirilerek bu sorun bir arpa boyu ilerletilmiş olmaz.

Kapitalist toplum ile komünist toplum arasında, birinden ötekine devrimci dönüşüm dönemi yer alır. Buna da bir siyasal geçiş dönemi tekabül eder ki, burada, devlet *proletaryanın devrimci diktatörlüğünden* başka bir şey olamaz.

Program, ne şimdiki devleti, ne de komünist toplumdaki geleceğin devletini ele almıştır.

Programın siyasal istemlerinde, herkesin bildiği eski demokratik nakarattan fazla bir şey yok: evrensel oy hakkı, doğrudan yasama, halk hukuku, halk milisi vb.. Bunlar yalnızca burjuva Halkçı Partinin, Barış ve Özgürlük Ligasının yankılarıdırlar. Hayali zorlayan abartmalarla şişirilmiş kavramlar olarak sunulmadıkları ölçüde, bunların tümü şimdiden *gerçekleşmiş* istemlerdir. Ancak bunu gerçekleştirmiş olan devlet, Alman İmparatorluğu sınırları içindeki devlet değildir. İsviçre'deki, Amerika Birleşik Devletlerindeki vb. devlettir. Bu cins "geleceğin devleti", Alman İmparatorluğunun "çerçevesi" dışında olsa bile, bugünkü bir devlettir.

Ama bir şey unutulmuştur. Alman İşçi Partisi, "bugünkü ulusal devlet" içerisinde, yani *kendi devleti*, Prusya-Almanya İmparatorluğu içerisinde hareket ettiğini açıkça beyan ettiğine göre —yoksa bu partinin istemlerinin büyük bir kısmı saçma olurdu, çünkü insan ancak elde edilememiş şeyler için istemde bulunur—, partinin şu en önemli noktayı unutmaması gerekir: bütün bu güzel küçük şeyler, halk egemenliği denen şeyin tanınmasının kapsamına girer, ve bu bakımdan ancak *demokratik bir cumhuriyette*, bunlar yerinde sayılabilir.

Fransız işçilerinin Louis-Philippe ve Louis-Napoleon zamanında programlarına yazdıkları demokratik cumhuriyet isteminin ileri sürülmesine cesaret edilemiyorsa —ve böyle davranılmakla doğru hareket edilmektedir, çünkü durum ihtiyatı gerektirmektedir— parlamenter biçimlerle bezenmiş, feodal unsurlarla karıştırılmış, burjuvazinin etkisi altında bulunan ve bürokratik bir biçimde tezgahlanmış, polis bekçiliğindeki askeri despotluk yönetiminden başka bir şey olmayan bir devletten, ancak demokratik cumhuriyet koşullarında anlam taşıyabilecek şeyler isteminde bulunmak gibi "onurlu"* olmadığı kadar saygıdeğer de olmayan hilelere de başvurulmamalıydı ve bu devlete, bu gibi istemlerin "yasal yoldan" kabul ettirilebileceği yüksek sesle ilân edilmemeliydi.

Demokratik cumhuriyette bin yıllık bir çağın gelişini gören ve sınıf savaşımının, burjuva toplumunun tam da bu devlet biçiminde kesin sonuca ulaşacağından kuşkusu olmayan kaba demokrasi bile —o bile—, polisin izin verdiği ve mantığın kabul etmediği sınırlar içinde hapsedilmiş bu cinsten demokrasicilikten yüz arşın daha yüksektir. .....

Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar* (Sol Yayınlar, Ankara, 1979) Cilt 3, sf. 16-30

---

* *Ayzenahçılara yakıştırılan bir sıfat. Burada bir sözcük oyunu yapılıyor. Ed.*

MARX VE ENGELS'TEN A. BEBEL, W. LİEBKNECHT, W. BRACKE VE ÖTEKİLERE "GENELGE MEKTUP"dan

Marx ve Engels'in 1879 Eylülünde birlikte kaleme aldıkları, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin yöneticilerine seslenen bu mektupta, Parti içindeki sağ oportünist, sınıf uzlaşmacısı görüş ve eğilimler mahkum edilerek proletarya partisinin bağımsız sınıf karakteri vurgulanıyordu.

III. ÜÇ ZÜRİHLİNİN MANİFESTOSU

Bu arada Höchberg'in, kendisinin de bana söylediği gibi, tamamen Zürih Komisyonunun üç üyesi tarafından yazılmış olan "Geçmişte Almanya'da Sosyalist Hareket" adlı bir makaleyi içeren Höchberg'in *Jahrbuch*'u bize ulaştı. Burda hareketin bugüne kadar varan güvenilir eleştiri ve onunla birlikte yeni organın çizgisi için, bu onlara bağlı olduğuna göre, güvenilir programlarıyla karşı karşıyayız.

Hemen başında şunları okuyoruz:

"Lasalle'ın fazlasıyla siyasal olarak gördüğü, yalnızca işçileri değil, bütün namuslu demokratları, bilimin bağımsız temsilcilerini ve *gerçek insanlık aşkı ile dolu bütün insanları* harekete geçireceği *başlık altında* toparladığı hareket, Johann Bapsit Schweitzer'in başkanlığında *sanayi işçilerinin kendi çıkarları doğrultusundaki tek-yanlı bir savaşıma indirgenmişti."*

Bunun tarihsel olarak doğru olup olmadığı ya da ne ölçüde doğru olduğunun üzerinde durmayacağım. .....

Bu bayların düşüncelerine göre, bu durumda sosyal-demokrat parti tek-yanlı bir işçi partisi *değil*, "gerçek insanlık aşkı ile dolu bütün insanların" çok yanlı bir partisi olmalıdır. Her şeyden önce, bunu, o bayağı proleter tutkusunu bir yana bırakarak ve "güzel zevkleri işlemek" ve "iyi huyları edinmek için" (s. 85) eğitilmiş, insansever burjuvazinin önderliği altına girerek kanıtlamalıdır. Böylece, bazı liderlerin "çirkin tutumu", baştan sona saygıdeğer bir "burjuva tutumuna" yerini bırakacaktır. (Sanki burada sözü edilenlerin dışavurmuş çirkin görünüşleri ile hiç de suçlanmazlarmış gibi!) O zaman da "*eğitilmiş ve mülk sahibi* sınıf çevrelerinden *pek çok yandan* boygösterecektir. Ama *bunlar*, yürütülen ajitasyon *elle tutulur başarılara*, ulaşacaksa,... önce kazanılmalıdır." Alman sosyalizmi "*yığınları* kazanmaya çok fazla önem verdi ve böyle yaparak da toplumun üst katmanları denenler arasında canlı (!)

propagandayı boşladı." Çünkü "parti, hâlâ, onu Reichstag'da temsil etmeye yakışır insanlardan yoksundur." Bununla birlikte "kendilerini gèrekli bilgi ile enine boyuna donatmak için zaman ve fırsat bulmuş olan insanlara vekalet vermeleri istenebilir ve gerekli bir şeydir. Basit işçi ve küçük elzanaatçi ustası ... bu iş için gereken boş zamana ancak pek seyrek olarak ve doğa-dışı durumlarda sahiptir."

Öyleyse burjuvaları seçin!

Kısacası, işçi sınıfı kendi başına kendi kurtuluşunu sağlayamaz. Bu amaç için, işçilere neyin yararlı olduğunu tanıyıp öğrenmek "zamanına ve fırsatına" tek başına sahip olan "eğitilmiş ve mülk sahibi" burjuvazinin liderliği altına girmesi gerekir. İkinci olarak da, kendine karşı savaşılacak olan hiçbir şekilde burjuvazi değildir, tersine canlı propaganda ile *kazanılması* gerekendir.

Ama toplumun üst katmanları ya da onun iyi niyetli unsurları kazanılmak isteniyorsa, bunlar hiçbir şekilde korkutulmamalıdır. Ve işte üç Zürihli güvenli bir keşifte bulunduklarını sanıyorlar:

"Tam da şu sırada, sosyalistlere-karşı yasanın baskısı altında, parti, şiddete dayanan kanlı devrim yolunu izlemek *eğiliminde olmadığı*, legalite yolunu, yani *reform* yolunu izlemekte ... kararlı olduğunu göstermektedir."

Böylece, eğer 500.000-600.000 sosyal-demokrat seçmen —toplam seçmenin onda-biri ile sekizde-biri arasında ve ayrıca da ülkenin her tarafına dağılmış halde— kafalarını duvara çarpmamak ve ona-karşı-birin "kanlı ihtilâli" girişimine kalkışmamak idrakine sahipseler, bu, yazı son derece büyük dış olaylardan, bu olaylardan doğacak olan beklenmedik devrimci kalkışımlardan ya da hatta onlardan doğan bir çatışmada halkın kazanacağı bir *zaferden* yararlanmayı sonsuza dek *reddettiklerini* kanıtlamaktadır. Eğer Berlin bir kez daha bir başka 18 Martı yaşayacak kadar eğitilmemiş olursa, sosyal-demokratlar, "barikat çılgınlığı içinde ayaktakımı" (s. 88) olarak kavgada yerini almak yerine, "legalitenin yoluna düşmeli", çalı-çırpıyı ayıklayıp; barikatları temizlemeli ve eğer gerekiyorsa, tek-yanlı, kaba, eğitilmemiş yığınlara karşı şanlı ordu ile birlikte yürümelidir. Ya da eğer bu baylar bunları söylemek istemediklerini ileri sürüyorlarsa, o zaman ne demek istemişlerdi?

Ama ardından daha da iyisi geliyor.

"Demek oluyor ki, mevcut koşulları eleştirisinde ve bu koşulları değiştirmek konusundaki önerilerinde (parti) ne denli ağırbaşlı, nesnel ve ihtiyatlı olursa, bilinçli gericilerin kızıl hayalet ile burjuvazi korkuttuğu bugünkü (sosyalistlere-karşı yasanın getirildiği sırada) hareketi yinelemek o denli daha az olanaklı olacaktır." (s. 88)

Burjuvazideki kuşkunun en son izini silip atmak için, kızıl hayaletin gerçekten yalnızca bir hayalet olduğu, var olmadığı, açık-seçik ve inandırıcı bir biçimde ona kanıtlanmalıdır. Ama kızıl hayalet gizlemi eğer burjuvazinin kendisi ile proletarya arasındaki kaçınılmaz ölüm-kalım savaşının dehşeti değilse, başka nedir ki? Modern sınıf savaşımının kaçınılmaz sonucunun dehşeti değil mi? Sınıf savaşımını kaldırın, o zaman, burjuvazi ve "bütün bağımsız insanlar, proletarya ile elele gitmekten

korkmayacaklardır"! Ve aldatılmış olacak olanlar da yalnızca proleterlerdir.

Öyleyse parti, saygılı ve yumuşakbaşlı tutumu ile, sosyalistlere-karşı yasanın yolaçtığı "uygunsuzlukları ve aşırılıkları", bir daha dönmemek üzere terkettiğini kanıtlasın. Eğer kendi isteği ile yalnızca bu yasanın sınırları içerisinde hareket etme niyetinde olduğunu vaadederse, Bismarck ve burjuvazi, hiç kuşku duyulmasın ki, artık bir işe yaramayacağına göre, bu yasayı kaldırma inceliğini göstereceklerdir!

"Kimse bizi yanlış anlamasın"; biz "partimizden ve programımızdan vazgeçmek" istemiyoruz, "önümüzdeki yıllar içinde, eğer tüm gücümüzü ve enerjimizi, düşünülebilecek olan çok daha uzak vadeli istemlerin gerçekleştirilmesinden önce mutlaka başarılması gereken belli ivedi amaçlara ulaşmak üzerinde yoğunlaştıracak olursak, çok şeyler yapacağımızı düşünmek" istiyoruz.

İşte o zaman, o burjuvazi, küçük-burjuvazi ve "uzak vadeli istemlerimiz yüzünden ... şimdi korkarak kaçan" işçiler, bize yığınlar halinde katılacaklar.

Programdan *vazgeçilmeyecek* ama yıllarca —belirsiz bir dönem için— *ertelenecektir.* İnsan bunu, gerçekten kendisi için, kendi yaşamı boyunca da değil, ölümünden sonra da, kuşaktan kuşağa çocuklarına, torunlarına aktarılacak bir şey olarak kabul ediyor. Bu sırada insan kendi "tüm gücünü ve enerjisini" her türlü küçük süprüntülere ve en azından burjuvaziyi ürkütmeden bir şeyler olduğu görünümünü yaratmak için kapitalist toplum düzeninin orasını burasını yamamaya harcamış oluyor. .....

İşte üç Zürih sansürcüsünün programı böyle. Açıklık konusunda geriye hiçbir kuşku bırakmıyor. Hele de 1848 günlerindeki bu tür lafebeliklerini tümüyle pek iyi bilen bizler için. Burada kendilerini ele veren, proletaryanın devrimci konumunun baskısıyla "çok ileri gidebileceği" kuşkuyla dolu küçük-burjuvazinin temsilcileridir. Kararlı siyasal muhalefet yerine genel arabuluculuk; hükümete ve burjuvaziye karşı savaşım yerine onları kazanmaya ve inandırmaya çabalamak; yukardan gelen kötü muamelelere karşı yiğitçe direnmek yerine uysalca boyuneğme ve cezanın hakedildiğini itiraf etmek. Tarihsel olarak zorunlu çalışmaların tümü yanlış olarak yorumlanmakta ve bütün tartışmalar, eninde sonunda, esas noktada anlaşmış olduğumuz yolundaki güvenceyle son bulmaktadır. 1848'de burjuva demokratları olarak ortaya çıkan kimseler, şimdi pekâlâ kendilerini sosyal-demokrat olarak adlandırabiliyorlar. Birinciler için demokratik cumhuriyet ne kadar ulaşılmaz bir uzaklıkta ise, ikinciler için de kapitalist düzenin alaşağı edilmesi o kadar uzaktadır ve bu nedenle bugünün politikasında kesinkes bir önem taşımaz; insan arabuluculuk edebilir, uzlaşabilir ve başkasının gönlünce iyilikseverlik edebilir. Proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf savaşımı, tıpkı bunun gibidir. Sınıf savaşımı kağıt üzerinde kabul ediliyor, çünkü bunun varlığı artık yadsınamıyor, ama pratikte örtbas ediliyor, sulandırılıyor. Sosyal-demokrat parti işçilerin partisi *olmamalı,* burjuvazinin ya da bir başkasının nefretini üzerine çekmemelidir; her şeyden önce

burjuvazi arasında çok canlı bir propaganda yürütmelidir; burjuvaziyi ürkütecek ve her şeyden önce bizim kuşağın erişemeyeceği uzun vadeli amaçlara ağırlık vereceğine, bütün gücünü ve enerjisini, toplumun eski düzenini yeni payandalarla destekleyerek, belki de kesin bir yıkımı, giderek, azar azar ve olabildiğince barışçıl bir çözülme süreciyle dönüştürebilecek şu küçük-burjuva reform yamalarına vermelidir. Bunlar, yalnızca bir şey yapmamakla kalmayıp, gevezelik dışında görünüşte her şeyi önlemeye çalışan bitmez tükenmez faaliyetlere girişmiş aynı kimselerdir; 1848 ve 1849'da her türlü eylem korkusuyla hareketi her adımında köstekleyen ve sonunda yıkılmasına yolaçan aynı kimselerdir; tepkiyi asla görmeyen ve sonunda kendilerini direnmenin de, kaçmanın da olanaksız olduğu bir çıkmazın sonunda bulmaktan ötürü şaşıran aynı kimselerdir; tarihi kendi çok darkafalı ufuklarına hapsetmek isteyen ve tarihin kafalarını her zaman aşarak gündeme geldiği aynı kimselerdir.

Sosyalist inançlarına gelince, bu, *Manifesto*'da "Alman Sosyalizmi ya da 'Hakiki' Sosyalizm" bölümünde yeterince eleştirilmiş bulunuyor. Sınıf savaşımının istenmeyen, "kaba" bir görüngü olarak bir yana itildiği yerde, sosyalizmin temeli olarak, "gerçek insanlık aşkı" ve "adalet" konusunda boş lafebeliğinden başka geriye bir şey kalmaz.

Bu güne dek egemen sınıflardan gelen insanların da militan proletaryaya katılmaları ve onları eğitsel unsurlarla beslemeleri gerektiği, gelişmenin izlediği yolda kök salmış, kaçınılmaz bir olgudur. Biz bunu apaçık olarak *Manifesto*'da koyduk. Ama bunda iki noktayı belirtmek gerekir:

Birincisi, proletarya hareketi için yararlı olabilmeleri için, bu insanların, gerçekten eğitsel olan unsurları harekete katmaları gerekir. Ama Alman burjuva döneklerinin büyük çoğunluğu için bu sözkonusu değildir. ..... Onun yerine, bu bayların üniversiteden ya da şurdan burdan birlikte getirdikleri ve Alman felsefe artıklarının bugün geçmekte olduğu ayrışma süreci nedeniyle, biri ötekinden fazla anlaşılmaz olan son derece değişik teorik görüş açılarını yetkinleşmiş sosyalist düşüncelerle zorlama yollarla bağdaştırmaya çalışma girişimleri vardır. .....

İkincisi, eğer öteki sınıflardan bu türden kimseler proletarya hareketine katılırlarsa, ilk koşul, bunların kendileriyle birlikte herhangi bir burjuva, küçük-burjuva vb. önyargılarının kalıntılarını getirmemeleri, tersine proletarya görüşünü bütün kalpleriyle benimsemeleridir. Ama bu beyler kanıtlandığı gibi, burjuva ve küçük burjuva düşünceleriyle dopdoludur. Almanya gibi bir küçük-burjuva ülkesinde bu düşüncelerin, kuşkusuz haklı nedenleri vardır. Ama yalnızca Sosyal-Demokrat İşçi Partisi *dışında*. Eğer bu beyler bir küçük-burjuva sosyal-demokrat parti içerisinde birleşeceklerse, bunu yapmakta yerden göğe hakları var; o zaman insan onlarla oturur, koşullara göre bir birlik oluşturma konusunu, vb. konuşabilir. Ama bir işçi partisi içerisinde bunlar, bozucu unsurlardır. Bunları hoşgörmek için nedenler varsa, şimdilik onları *yalnızca* hoşgörmek, parti liderliğini etki altına almalarına izin vermemek ve bunlarla ipleri koparmamanın yalnızca bir zaman sorunu olduğunun bilincinde

olmak bizim görevimizdir. Üstelik bu zaman da gelmiş görünüyor. Parti, bu makalenin yazarlarının, artık kendi içinde kalmasını nasıl hoşgörebiliyor, bizce pek anlaşılır bir şey değildir. Ama parti liderliği bu tür kimselerin şu ya da bu ölçüde ellerine de düşmüş olsaydı, parti düpedüz iğdiş edilmiş olur ve proleter kıvılcımı sönerdi.

Biz kendi payımıza, bütün geçmişimiz yönünden önümüzde tek bir yol görüyoruz. Nerdeyse kırk yıldır, sınıf savaşımının tarihin doğrudan itici gücü olduğunu, ve özel olarak burjuvazi ile proletarya arasındaki savaşımın modern toplumsal devrimin büyük kaldıracı olduğunu vurguladık; o nedenle, bu sınıf savaşımını hareketten çıkarıp atmak isteyen kimselerle işbirliği yapmak bizim için olanaksızdır. Enternasyonal oluşturulduğunda biz bu savaş narasını açık-seçik biçimde formüle etmiştik: İşçi sınıfının kurtuluşu işçi sınıfının kendi işi olmalıdır.* Dolayisiyle, işçilerin kendilerini kurtarmak için çok eğitimsiz oldukları ve önce insan-sever büyük burjuvazi ve küçük-burjuvazi tarafından yukardan özgürlüklerine kavuşturulmaları gerektiğini açıkça öne süren kimselerle işbirliği yapamayız. Eğer yeni parti organı, bu bayların görüşlerine uygun düşen bir yol, burjuva olan, proleter olmayan bir yol benimsiyorlarsa, o zaman bizim için, üzülerek de olsa, buna karşı olduğumuzu kamuoyu önünde açıklamaktan, şimdiye dek yurtdışında temsil etmiş olduğumuz Alman Partisi ile olan bağlarımızı kesmekten başka yapacak bir şey kalmıyor. Ama işlerin *buraya* vardırılmayacağını umalım. ...

Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar* (Sol Yayınlar, Ankara, 1979) Cilt 3, s. 106-114

MARX'TAN HAMBURG'DAKİ WİLHELM BLOS'YA

Londra, 12 Nisan 1871

... *"Ich grolle nicht"*, (Heine'nin dediği gibi) sana kızmıyorum, Engels de kızmıyor. Bizim ikimiz için de tanınmışlık bir değer taşımaz. Başkaları arasında, işte bir kanıt: Her türlü kişi putlaştırmasından duyduğum tiksinti sonucu, Enternasyonal varolduğu sırada, içlerinde değimlerimin (liyaketlerimin) sözkonusu edildiği ve bundan ötürü beni rahatsız eden, çeşitli ülkelerden gelen çok sayıda mesajı hiç bir zaman yayınlatmadım; yazarlarına zaman zaman uzun uzun öğütler verme dışında, bu mesajları hiçbir zaman yanıtlamadım bile. Engels ile benim gizli komünistler derneğine ilk katılışımız Tüzük'te seçkin kişiler karşısındaki boş inanca dayalı hayranlığa katkıda bulunan ne varsa silineceği vazgeçilmez koşulu ile oldu. (Lassalle, daha sonra, bunun tam tersini yaptı). ...

Marx-Engels, *Seçme Yapıtlar*, (Sol Yayınları, Ankara, 1979) Cilt 3, sf. 583)

---

* *Seçme Yapıtlar, 2. s. 21. —Ed.*

Güncel Değerlendirmeler

İnsan Olan Hiç Kimse Marx'a Kayıtsız Kalamaz

İLKE

"Adı çağlar boyu yaşayacak. Ve eseri de."

Engels'in, Marx'ın mezarı başında söylediği bu sözlerin bu gün —bu yıl— bir başka önemi, bir başka anlamı var. Çünkü bu yıl Markx'ın ölümünün 100'üncü yıldönümü. Yani Marx'tan bu yana tam bir asır, bir başka deyişle "çağ" geçmiş oluyor. Eserine, yani marksizme gelince o bir asırdan da daha eskilere uzanıyor. Böylece Engels'in ünlü sözlerinin bir övgü, ölen bir kişinin ardından, ona saygının dile getirilmesini amaçlayan bir yüceltme ajitasyonu değil, düpedüz gerçeğin bir ifadesi olduğuna tüm insanlık tanık oluyor.

Evet, bu gün Marx'ın adı, dünya proletaryası başta olmak üzere tüm ilerici insanlığın vicdanında sevgi ve saygıyla yaşıyor. Daha önemlisi eseri, marksizm olanca canlılığıyla dipdiri tüm insanlığın geleceğine ışık tutuyor. Doğma olarak değil gelişerek, günden güne zenginleşerek, devamlı maddi güce dönüşerek, yani marksizmin kuralınca sürekli hareket içinde yaşıyor, daha yaşanılası bir yarın için mücadele eden yüz milyonların yolunu aydınlatıyor. Engels'in, kimilerince kehanet olarak nitelenebilecek, ama marksistlerce hiç de yadırganmayacak, somut şartların somut tahlilinden çıkarsanmış bilimsel öngörüsünü, pek çok fani için gönülden ya da usulden söylenmiş benzeri sözlerden ayırdeden önemli nokta budur. Marx olsun, marksizm olsun, bu konuda —*adının ve eserinin insanlık var olduğu sürece yaşayacağı noktasında*— biriciktirler, benzersizdirler.

Şimdi hemen bir soru gelecektir akla: Hem adı, hem eseri yaşayan başkaları yok mu? Söz gelimi bir Platon, bir Dante, bir Roussau, bir Vinci, bir Vivaldi? Bunların da isimlerinin ve eserlerinin yaşadığını kim inkâr edebilir ki?

Doğrudur, böyle yorumlandığında ismi de, eseri de yaşayan, insanlık tarihine damgalarını vurmuş yüzlerce çok değerli insan saymak mümkündür. Ama Marx'ı bunlardan ayırdeden bir fark vardır. Bu da onların eserleriyle Marx'ın eseri arasındaki farktır, örneklersek marksizmle, bir "Devlet", bir "Toplumsal Sözleşme", bir "La Giacondo" vb. arasındaki ayrımdır. Bu saydıklarımız ve benzeri niceleri insanlığın kültür hazinesinin klasikleri olmuşlardır. İnsanoğlu bunların yaratıcılarına şükran borçludur. Ama bu tür eserler, şu veya bu devirde yorumlama nüanslarına da uğrasalar ne iseler odurlar. Bir doktrini, bütünsel bir dünya görüşünü sistemleştirmezler. Yani bir "izm" değillerdir.

MARKSİZMİN DİĞER "İZM"LERDEN FARKI

O halde denecek ki, yaşayan başka "izm"ler yok mu? Hem var, hem yok. İşte bazı örnekler.

Alalım "izm"lerin dünyada her yerden fazla gülünçleştirildiği Türkiye'yi ve "Kemalizm"i. Üç beş "akıldane" omuzu kalabalığa kalırsa *kemalizm* ebediyen yaşayacaktır. Oysa kapitalizmin boy verme dönemlerindeki açık burjuva despotizmini temsil eden "bonapartizm"in bir türü olan kemalizm çoktan, Menderes -Bayar ekibinin iktidara gelmesiyle ölmüştür. Çünkü miyadi dolmuştur. Bu gün ise faşizmin kamuflaji olarak hortlatılmıştır. Zaten tekellerin egemenliğindeki bir yapıda, iktidarın kendisini kemalist olarak nitelemesi demek, faşist olduğunu dile getirmesi demektir. Çünkü tekelleşme öncesinin açık diktatörlüğünün, tekelcilik dönemine tekabül edeni, genelinde bilimsel olarak faşizm diye nitelenir. Kısacası resmi ideolojinin kemalizm dediği eskiden bonapartizmdi, şimdi faşizmdir!

İşte iki tane daha "izm" denecek. Ne ki ikisi de *yaşamıyor.* İlki tarihin çöplüğünü boyladı çoktan, ikincisi ise insanlığın çöp tenekesine atıldı. Öyle ki, bu gün dünyada faşizmin mucidi Mussolini'yi hayırla anan ne bir kişi var, ne de "ben faşistim" diye ortaya çıkabilecek bir adem oğlu. Bir kısım ülkelerde faşizmin işbaşında olması, kapitalist ülkelerin hemen tamamında faşist hareketlerin bulunması bu gerçeği değiştirmez. Hitler'in tepelenmesinden bu yana tarihi pratiğin de defalarca gösterdiği gibi, Komintern'in yıllar öncesinden faşizm için çizdiği bilimsel kader kaçınılmazdır. "Faşizm önüne geçilmez değildir, isterse iktidara gelsin, faşizmin yeri mutlaka tarihin çöplüğü olacaktır."

Marksizmle mukayese edilebilecek başka "izm"ler aramağa gerek var mı? İşte troçkizm, maoizm gibi marksizmden sapmaların hal-i pürmelalleri. Tecrit olup gidiyorlar. Çünkü yaşayan vücuttan, marksizmden ayrıldılar. Saptılar. Kendi ölüm kaderlerini kendileri alınlarına kazıdılar.

Ya da burjuva ideolojisinin bir sürü "izm"leri? Bunların hangisi yaşıyor. Evet, hak yememek lazım, bir tanesi var ki, tüm saldırganlığıyla "yaşıyor, yaşatılıyor". *Anti-komünizm—anti-Sovyetizm.* Ama burjuvazinin, emperyalizmin bu paslanmış silahı sürgit yaşayamaz. Çünkü bir şeyin hem kendisi, hem inkârı sürgit birarada duramazlar. Ya komünizm (yani marksizm) yaşayacak, ya da anti-komünizm. Ve sonuç şimdiden

belli. Marksizm tüm insanlığı daha derinden ve daha geniş boyutlarda kucaklayarak yaşıyor. Marksizmin bayrağı altında toplanan yüzlerce halktan yüzmilyonlarca insana her gün binlerce yenileri katılıyor. Marksizm bir ideoloji olarak, bir bilim olarak şu anda insanlığın beşte ikisinin toplumsal düzenini belirliyor, toplumun hem ekonomik temelde, hem de sosyal yapıda kendini yeniden üretimini düzene koyuyor.

Bu anlamda marksizmle büyük dinlerin boy ölçüşebileceğini iddia edenler bulunabilir. Gerçekten bir Muhammed ve kitabı yüzyıllar boyu bir kısım toplumların yönlendirilmesine yol göstermişlerdir. Özellikle tek tanrılı dinlerin toplumların belirli gelişme aşamasında önemli işlevlere sahip olmuş olmaları bir gerçektir. Ne ki, kapitalizmin yeryüzü sahnesine çıkmasıyla birlikte dinlerin de eski işlevleri ortadan kalkmaya yüz tutmuştur. Koparılan bütün gürültülere rağmen bu günün medeni dünyasında dinlerin etkinliği, büyük ölçüde *bireyin* seçiş ve tasarruflarıyla sınırlı kalmaktadır. Marksizmin, dinin zamanla sönümlenip tarih sahnesinden çekileceği şeklindeki öngörüsünün doğruluğu şimdiden belli olmuştur.

MARX'I BÜTÜN OLARAK DEĞERLENDİRMEK

Evet, görüyoruz, bütün öteki "izm"lere inat bir tek marksizm, Marx'ın eseri yaşıyor, hem de capa canlı, her geçen gün daha gelişerek, daha yetkinleşerek bilinmeyenlere daha ışık tutarak. Bu Marx'a, marksizme bir övgü, subjektif yargı, bir marksist başka türlü söyleyemeyeceği için edilmiş basmakalıp yargı değil, gerçeğin ta kendisi. Herkesden önce marksistler bilirler kişilerin kendi indi değerlendirmelerinin değil, maddi temelden hareket ederek somut tahlile başvurmanın geçerli olduğunu. Ve işte görüyoruz, ölümünün yüzüncü yıldönümünde Marx'ın eseri, marksizm tarihin kendisinden alıyor ölümsüzlük yargısını.

Bunun nedeni ne? Neden marksizm tüm öteki "izm"lere inat *capa canlı* yaşıyor?

İlk bakışta abes gibi gözüken bu soruyu sormanın tam da yeridir. Çünkü Marx elini attığı her konuda öylesine şaşırtıcı bir deha, öylesine engin çaplı bir kişi ki, şu veya bu başarısı ve sadece o başarısına kaynak olan yani ele alındı mıydı marksizm için eksik, doloyisiyle yanıltıcı değerlendirmelere varılabilir.

Burjuva ideologlarının en bayağıları marksizmi kötülemek ve aşağılamak amacıyla handiyse 140 yıldır Marx'ı acımasız, zalim, desiseci, tahrifatcı, bir kişi olarak tanıtmaya çalışmışlardır. Onun bilimsel öngörüsü olan proletarya diktatörlüğünün onun bu kişisel niteliklerinden kaynaklandığını, Lenin'in önderliğinde gerçekleşen Yüce Ekim Devrimi sonrasında Sovyetler Birliği'nde kurulan proletarya diktatörlüğünün, Marx'a atfettikleri nitelikleri tevarüs ettiğini yaymaya çalışmışlar ve varolan sosyalizmi bu yoldan karalayarak yüzmilyonlarca işçinin, emekçinin gözünde itibardan düşüreceklerini ummuşlardır. Yine burjuva ideolojisi, varolan herşeyin yıkılması, tahrip edilmesi, devamlı şiddet uygulanması, demokrasinin yokedilmesi, bireyin topluma feda edilerek kişisel özgürlüklerin bulunmadığı "totaliter" bir toplumun oluşturulması v.b. gerçek dışı suçlamalarla, bütün bunların marksizmden kaynaklandığını yayarak marksist ideolojiyi, bu ideolojiyi kendilerine rehber edinen sosyalist ülkeleri yıpratmak için bitmez tükenmez gayretler sarfetmiştir. Bu konuda, Stalin zamanında proletarya diktatörlüğü altında emekçi demokrasisinin yerleştirilmesi döneminde kişi putlaştırmasına da varan bir kısım olumsuzluklar, kişi putlaştırmasının şahikasına eriştiği maoculuk, en kötüsü örneğin Çin'deki "kültür devrimi" türünden, hem de marksizme sığınılarak işlenmiş suçlar dünya burjuvazisinin ağzına yıllar boyu çiğneyecekleri sakızlar da vermemiş değildir.

İşte pireyi deve yapmağa, her bulduğu sakız parçasıyla yıllar boyu geviş getirmeye teşne sınıf düşmanları karşısında marksizme daha bir sıkı sarılırken, onu gerçekten özüyle ve her yönüyle tanımamız büyük önem taşıyor. Kimileri marksizme sadece bir kavga *aracı* gözüyle, sadece burjuvazinin şiddet yoluyla tepelenmesi ve proletarya diktatörlüğünün acımasız yumruğunun karşı-devrimcilerin başlarını ezmesi aracı olarak bakıyorlar. Böylece marksizm evrensel geçerliğinden, çapından ve hayatiyetinden soyutlanıp, bir bakıma "klaşenkov" derekesine düşürülüyor. Oysa marksizm —yine Marx'ın deyişiyle ideoloji yığınlara mal olduğunda nasıl güçlü bir silah halini alırsa— kuşkusuz proletarya için çok değerli bir silahtır, ama, marksizmi klaşenkovdan farklı kılan da, onun sadece savaşmak için değil, dünyayı ve toplumu derinden kavramak, hem savaşmak, hem de barışı kurmak, hem devirmek ve fakat asıl *yapmak, yaratmak* için bize yol gösteren, yolumuzu aydınlatan ışık olmasıdır.

"MARX HER ŞEYDEN ÖNCE BİR DEVRİMCİYDİ"

Marx'ın devrimci kişiliğini vurgulamak elbette görevimizdir. *"Çünkü"* diyor mezarı başında yaptığı konuşmada Engels *"Marx herşeyden önce bir devrimciydi. Hayatının gerçek misyonu, kapitalist toplumun ve onun ortaya çıkardığı devlet kurumlarının yıkılmasına şu ya da bu yoldan katkıda bulunmak, çağdaş proletaryanın kurtuluşuna yardımcı olmaktı. Çağdaş proletaryanın kendi konumunun ve ihtiyaçlarının bilincine varmasını, kurtuluşunun koşullarının bilincine varmasını ilk sağlayan da o olmuştu. Tam bir savaşçıydı. Eşine az rastlanır bir ihtiras, sebat ve başarı ile savaşırdı."* (World Marksist Review, Ocak 1983 sayısı s.6)

Evet Marx herşeyden önce devrimciydi. Hatta marksist olmadan önce devrimci idi. O dönemin yönetimine karşı ilerici muhalefetin sözcüsü olarak Neu Reinische Zeitung'u çıkarmaya başlaması Ocak 1845'dir. Oysa marksizmin ilk belirlemelerinin yapıldığı Feuerbach Üzerine Tezler'in tarihi 1843'dür. Bu da çok doğaldır. Çünkü marksizmin, insanoğlunun dünya görüşünde devrim yapacak devrimci bir bilimin yaratılabilmesi için gerçekten devrimci bir kişiliğe ihtiyaç vardır.

Ama sadece devrimci yanı Marx'ı ve marksizmi açıklamaya yeter mi? Marx'a gelene kadar yeryüzü pek çok devrimciye tanık oldu. İşte köleliğe karşı açtığı isyan bayrağıyla yüzyıllar boyunca ezilen insanlı-

ğın başkaldırı sembolü haline gelen Spartacus, işte feodal despotizme başkaldırdıkları için emekçilerin yüreklerinde yaşattıkları Şeyh Bedrettin, Jean Huss, Thomas Münzer misali köylü devrimcileri, işte daha sonra sosyalist devrimcilerin büyük ilgisini çekecek olan Fransız burjuva devriminin öncüleri. Bütün bunlar da devrimciydi. Bunlarla Marx arasındaki büyük —ya da nitel— fark nereden kaynaklanıyor?

MARX'IN ÜNLÜ KEŞFİ

Yine Engels'in, Marx'ın mezarı başında yaptığı konuşma bu sözümüze ışık tutuyor. Engels orada şöyle diyor.

"Nasıl Darwin organik doğanın gelişme yasasını keşfettiyse, Marx da insanlık tarihinin gelişme yasasını, yani şimdiye kadar kalın bir ideoloji örtüsü altında saklı kalan şu basit olguyu: insanoğlunun siyasetle, bilimle, sanatla, dinle vb. uğraşabilmek için herşeyden önce yemek, içmek, barınmak ve giyinmek zorunda olduğunu; bu nedenle, acil maddi yaşama araçları üretiminin, ve dolayisiyle belli bir halkın ulaştığı ya da belli bir çağda ulaşılan ekonomik gelişme düzeyinin o halkın devlet kurumlarının, sanatının, hatta dinle ilgili fikirlerinin üzerinde geliştiği temeli oluşturduğunu; ve bunun için de bütün bunların, şimdiye kadar olduğunun tam tersine, bu temelin ışığında açıklaması gerektiğini keşfetti.

Dahası var. Marx, ayrıca, bugünkü kapitalist üretim tarzını ve bu üretim tarzının yarattığı burjuva toplumunu yöneten özel hareket yasasını da keşfetti. Artı-değerin keşfi, daha önceki bütün araştırmalarda gerek burjuva iktisatçıların, gerekse sosyalist eleştiricilerin karanlıkta el yordamıyla çözmeye ulaştıkları soruna bir anda ışık tuttu.

Böylesi iki keşfi tek bir hayata sığdırabilmek meseledir. Ne mutlu birini olsun yapabilene!" (a.g.k., sf. 6)

İşte Marx'ı, kendisinden önceki devrimcilerden ayırdeden temel fark! Marx bir devrimci, ama aynı zamanda bir bilim adamı. Hem de öyle bir bilim adamı ki, "insanlık tarihinin gelişme yasasını" keşfediyor. Acaba dünya tarihinde bundan daha önemli bir keşif bulunabilir mi? Öyle bir keşif ki, ancak onun sayesinde algılanabilen ve varlığı anlam kazanan evrenin ürünü insanoğlu'nun tarih boyunca hangi toplumsal kanuniyetlere bağlı olarak geliştiğini gün yüzüne çıkarıyor, bin yıllardır insanın kaderi üzerine örtülü duran kalın sis perdesini parçalıyor ve *insanlığın geleceğine ışık tutuyor.* Öyle bir keşif ki, bilim adına ortaya çıkan önceki tüm sosyal doktrinleri çürütüyor ve yegane gerçek bilimi, marksizmi dünya sahnesine çıkartıyor.

Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı'nın önsözünde, en veciz şekilde Marx'ın kendi ağzından ifadesini bulan böylesine önemli bir keşfin, pitekontropus erektüsün tarih sahnesine çıkmasından bu yana yapılan en önemli keşfin elbette ki, çok önemli sonuçları olacaktı. Nitekim de oldu!

"DÜNYAYI DEĞİŞTİRMEK"

Marx'ın insan toplumunun gelişme yasasını keşfinin ilk önemli sonucu, *bu yasa doğrultusunda toplumu ileri doğru değiştirme imkanının doğmuş olması oldu.* İlk defa Marx isbat ediyordu ki, insan toplumu, bireylerin iradelerinden bağımsız bir kanuniyet dahilinde gelişiyordu. İnsanlık alemi Marx'a gelene kadar belirli bir gelişme çizgisi izlemişti. Ve bu dönem boyunca insanoğlu insanlık tarihinin tabi olduğu yasaları bilmeden, fakit onun yürüyüşüne uyarak bir yere kadar gelmişti. Şimdi fakat Marx'ın olağanüstü keşfiyle birlikte, insanoğluna kendi kaderi üzerinde, kanuniyetler dahilinde söz sahibi olmak imkanı doğuyordu. Eskiden kaderin tutsağı gibi görünen insan şimdi, nereden gelip nedeye gideceğini gösteren bir toplumsal pusulaya kavuşuyordu. Madem ki, evrenin bir işleyiş yasası vardı, madem ki, evrenin bir yaratığı olan insan toplumunun gelişme yasası vardı, insanın içinde yaşadığı toplumun işleyiş çizgisiyle ve evrenle uyumu, bu gelişme doğrultusunda tavır almakla, daha da öteye bu gelişime katkıda bulunmakla mümkün olabilirdi. Marx bu sonuca daha marksizmin şafağında varmış ve Feuerbach üzerine tezlerin sonuncusunda aynen şöyle demişti.

"Filozoflar dünyayı türlü biçimlerde sadece *yorumlamışlardır*, oysa sorun dünyayı *değiştirmektir.*"

İşte bu gösteriyor ki, "Marx herşeyden önce bir devrimci idi". Ama öyle bir devrimciydi ki, ancak ve ancak insan toplumunun gelişme kanuniyetleri ile mücehhez insanoğlunun, neyi nasıl devirip yerine neyi nasıl koyacağını bilip, becerebileceğini keşfetmiş ve derinden kavramıştı. İşte Marx'ı kendinden önceki devrimcilerden ayırdeden nitel fark budur.

İKİ CANALICI BULUŞ

Madem ki filozofun görevi aynı zamanda dünyayı değiştirmekti, o halde filozof içinde yaşadığı dünyayı, toplumu, değiştireceği maddi temeli bilmek, tanımak, kavramak zorundaydı. İşte Marx'ın keşfinin *ikinci* ve dünya tarihinin gidişini etkilemesi açısından en önemli sonucu da bu oldu: Marx toplumsal gelişmenin eriştiği mevcut aşamayı, kapitalizmi derinden ve büyük bir ustalık, yetenek ve dehayla analiz etti. Sonuçta keşfettiği iki olgu insanlığın kaderinde —elbette genel kanuniyetler dahilinde— dönüm noktası sayılabilecek gelişmelere yol açtı: Bu iki önemli keşiften birincisi *Artı-değer*dir, öteki ise *Kapitalist Birikimin Genel Kanunu*dur.

Artı-değerin keşfedilmesiyle kapitalist toplumdaki sömürü mekanizması gün ışığına çıkıyordu. Bu noktanın aydınlanması, burjuvaziye karşı mücadele eden proletaryanın eline dehşetli bir silah veriyordu. Kapitalizm var olduğu sürece, burjuvazi var olduğu sürece artı-değer de, proletaryanın burjuvazi tarafından sömürüsü de varlığını sürdürecek demekti. Eğer işçi sınıfı sömürüden kurtulmak istiyorsa, burjuvaziden de kurtulmak, onu tarih sahnesinden silmek zorundaydı. Çünkü artı-değer olmayan bir kapitalist üretim, burjuvazi için, onun varlık açı-

sından saçma, anlaşılmaz bir olguydu. Sömürü, yani artı-değer kalksın, ama burjuvaziye ilişilmesin! Marx ispatlıyordu ki, ekonomi bilimi açısından bu mümkün değildir.

Kapitalist Birikimin Genel Kanunu ise, kapitalist üretimle birlikte tarih sahnesine çıkan ve öteki dönemlerle kıyaslandığında devasa boyutlara ulaşan üretime rağmen, bunca sosyal zenginliklerin üretilmesine rağmen, bir yanda burjuvazinin elinde akıl almaz zenginlikler birikirken, öbür yanda proletaryanın nasibine düşenin her geçen gün derinleşen yoksulluk, düşkünlük, horlanma, sefalet ve ızdırap olduğunu somut örnekler kanıtlıyordu. Bu kanun proletarya ile burjuva arasındaki çelişkinin *antogonist* niteliğini bir kez daha gün ışığına çıkarıyor ve sınıflar arasındaki farkın giderek dengeleneceği şeklindeki safsataları temelden çürütüyordu. O halde proletarya kapitalist sömürüden ve bu sömürünün daha da yaygınlaşarak üzerine çökmesinden kurtulmak istiyorsa herşeyden önce burjuvaziden kurtulmak zorundaydı. İşte Marx'ın, kapitalist toplumun analiziyle birlikte ortaya çıkardığı en önemli sonuç *işçi sınıfının tarihsel misyonu* oluyordu. Bu sonucun önemini Lenin şu sözlerle dile getiriyordu.

"Marx'ın öğretisinde esas nokta, sosyalist toplumun kurucusu olarak proletaryanın tarihi rolünü ortaya çıkarmasıdır." (Karl Marx'ın öğretisinin tarihi önemi, a.g.k. sf. 7)

"BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ BİRLEŞİN!"

Kapitalist toplumun aşılması, sosyalist toplumun kurulması ve giderek sınıfsız komünist topluma varılmasında böylesine tayin edici önemi olan proletarya bu tarihsel yürüyüşünü nasıl gerçekleştirecekti? İşte Marx'ın keşfinin bir *üçüncü* önemli sonucu da, bu sorunun cevabından çıktı. "Bütün ülkelerin proleterleri birleşin!"

Komünist Manifesto'nun son cümlesi dünya işçilerine böyle sesleniyordu. O tarihten bu yana dünya komünist ve işçi hareketinin baş sloganı olan bu ünlü cümle kapitalizmin nasıl bertaraf edileceğini en veciz şekilde dile getiriyor. Doğası icabı enternasyonalist olan işçi sınıfı, tüm dünya çapında elele verecek, birleşecek, örgütlenecek ve bu temel üzerinde yürütülecek mücadele ile burjuvazi tarih sahnesinden silinecektir. Burjuvaziye karşı sürdürülecek mücadelede *enternasyonal dayanışma, örgütlülük, parti* tayin edici öneme sahip olacaktır.

Madem ki, insanlık tarihinin gelişme yasası gereğince kapitalist toplumun yerini zorunlu olarak sosyalist toplum alacaktır, proletaryanın enternasyonalist dayanışmaya veya mücadeleye neden illa ihtiyacı olsun? Marksizme aşırı bağlı gibi gözüken bu yorum aslında, doğmatikliği ve donmuş kalıp haliyle marksizm dışıdır. Evet kapitalist üretim tarzının ortaya çıkışına kadarki dönemin tarihsel gelişmesinde kendiliğindenlik egemendir ama, tarihsel olarak da insan toplumunun gelişme kanunu kapitalizmin tarih sahnesine çıkıp bir hayli mesafe almasından önce keşfedilemezdi. Dolayisiyle bu ana kadar gerçek bilimle donanmış ve onun gerekleri doğrultusunda mücadele veren bir sınıf olamazdı.

Oysa marksizm boşuna çıkmadı. Marksizmin en önemli sosyal işlevi insanlığın daha sonraki gelişimine ışık tutması ve bu gelişmenin baş aktörü olan proletaryaya eşi bulunmaz bir mücadele silahı sağlamış olmasıdır. Bir diğer deyişle kapitalizmin yerleşmesinden sonra dünyanın geleceğinin tayininde proletarya ile marksizm ayrılmaz bir bütün oluştururlar. Proletarya şu ve ya bu ölçüde marksizmle donatılmış olur. İnsan iradesinden bağımsız olarak gerçekleşir bu. Nasıl sözgelimi fizik bilimi olmaksızın bir baraj yapılamazsa marksizmsiz işçi sınıfı da olamaz. Proletarya ne ölçüde marksizmle donatılmış olursa, marksizmin gereklerini ne ölçüde yerine getirirse hedeflerine doğru o ölçüde çabuk ve daha az meşakkatle yürür. Bu dediğimizden proletarya marksizmin gereklerini hiç yerine getirmezse yerinde sayar, ne devrim olur ne de işçi sınıfı kurtulur şeklinde abes, Marx'ın keşfini dışlayan bir sonuç çıkartılamaz. Çünkü bir kez daha altını çizelim ki, marksizm hoby olsun diye çıkmamıştır tarih sahnesine, onun maddi sosyal bir işlevi vardır ve bu nedenle proletarya ile marksizm etle tırnak gibidir, birbirinden ayrılmaz. Ve madem ki, marksizm tarih çarkının ileri doğru dönmesinde proletaryanın öncü rolünü keşfetmiştir ve madem ki görev dünyayı değiştirmektir, proletaryaya düşen, rehberi marksizmin öngördüğü mücadele şeklini hayata geçirmektir. En öz deyişiyle, proletarya enternasyonalizmi esaslarında birleşmek, kendi bağımsız örgütünde sınıf partisinde teşkilatlanmak ve mücadeleyi bu çerçeve içinde yürütmektir. Marx'ın Engels'le birlikte 1847'deki Komünistler Ligası girişiminden başlayarak tüm ömrü boyunca yürüttüğü devrimci mücadele, proletaryanın savaş geleneklerine böylece yazılmıştır.

NEDEN PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ

Proletarya burjuvaziye karşı örgütlü mücadeleyi ne amaçla yürütecektir? Marx'ın kendisi bunu Weydemeyer'e yazdığı 5 Mart 1852 tarihli mektupta şöyle dile getirmektedir.

"Bana gelince, çağdaş toplumda sınıfların varlığını ya da sınıflar arasındaki mücadeleyi keşfetme şerefi bana ait değildir. Benden çok önce burjuva tarihçiler sınıf mücadelesinin tarihi gelişimini, burjuva iktisatçılar da sınıfların ekonomik iç-yapısını ortaya koymuşlardı. Benim yeni olarak yaptığım şey şunları isbat etmek oldu: 1) Sınıfların varlığı ancak üretiminin gelişmesindeki belirli tarihi evrelere bağlıdır, 2) sınıf mücadelesi zorunlu olarak proletarya diktatörlüğüne götürür, 3) ancak bu diktatörlüktür ki, bütün sınıfların ortadan kaldırılmasını ve sınıfsız bir topluma geçişi sağlar." (Siyaset ve Felsefe, K. Marx-F. Engels, Öncü Kitabevi, 1978, sf. 372)

İşte Marx'ın keşfinin *dördüncü* ve bir önemli sonucu da budur: *Proletarya diktatörlüğü!*

Burjuvaziyi tarih sahnesinden çıkaracak olan gelişmenin ekonomik temeli, üretici güçlerin alabildiğine gelişmesiyle birlikte üretimin aldığı *sosyal* boyutlarla, üretim araçlarının üzerindeki *özel* mülkiyet arasındaki çelişkinin çözümlenmesi şeklinde somutlanacaktı. Oysa tarih gösteri-

yordu ki, hiç bir sınıf kendi rızasıyla edindiklerinden olmak istemezdi. Burjuvazi de sahip olduğu üretim araçlarının mülkiyetinden kendi rızasıyla vazgeçmezdi. Devlet mekanizmasının güçlenmediği, demokratik geleneklerin yaygın ve köklü olduğu bazı ülkelerde —o zamanlar örneğin ABD bu kategoride görülüyordu— üretim araçları burjuvaziden satın alınabilirdi. Ama pek çok ülkede burjuvazi, üretim araçları üzerindeki mülkiyetini, kendi egemenliğini sağladığı ve sürdürdüğü devlet mekanizmasıyla, bu tahakküm aracı vasıtasıyla koruyacaktı. O halde burjuvazinin üretim araçları üzerindeki mülkiyetini ortadan kaldırmak istiyorsa proletarya burjuvazinin tahakküm aracından, burjuva devletten de kurtulmak zorundaydı. Bir başka deyişle proletaryanın, sosyalizmi kurmak için, burjuvaziye karşı iktidar mücadelesi vermekten, iktidarı ele geçirmekten, burjuva devlet mekanizmasını dağıtmaktan ve yerine kendi devletini, bir avuç sömürücü dışında geniş çalışanlar yığınına demokratik hak ve özgürlükleri dolaysız sağlayacak olan proletarya diktatörlüğünü tesis etmekten başka çaresi yoktu. Yine proletarya ancak bu şekilde iktidarını koruyabilir, kaybettiklerini yeniden ele geçirmek için fırsat kollayacak burjuvazinin karşı-devrimci girişimlerini tesirsiz kılabilir ve bir süreç boyunca sosyalist toplumu, ekonomisiyle, sosyal kurumlarıyla yerleştirebilirdi. Ve komünist sınıfsız toplumun oluşmasına doğru giden yolda, toplumsal fonksiyonunu yitireceği için proletarya diktatörlüğü, devletin bu son biçimi giderek sönümlenip, silinecek ve tarihin müzesinde taş baltanın yanında yerini alacaktı.

MARKSİZME LENİNİZMİN EKLENİŞİ

Ama bu aşamaya gelinmesine daha çok vardı. Gerçi Batı Avrupa'da proletarya hareketi son derece hareketliydi ve hızla güçleniyordu. Ne ki, objektif olarak kapitalizm henüz üretici güçlerin gelişmesini hepten engelleyecek ölçüde ömrünü tamamlamış olmaktan uzaktı. Paris Komünü proleter devrimler çağının başladığının ilk işaretiydi. Ama Paris proletaryasının bu onurlu başkaldırısı aynı zamanda işçi sınıfının devrimci mücadeledeki eksikliklerinin görülmesine, bunlardan dersler çıkarılmasına vesile oldu.

Proleter devrimler çağı başlamıştı ama kapitalizmin tekelcilikten finans kapital aşamasına geçmesi yeniydi. Kapitalizme daha geç geçmiş, fakat eşitsiz gelişme kanunu uyarınca hızla gelişerek kendinden önceki kapitalist ülkelerle boy ölçüşür hale gelmiş ülkelerin finans kapital zümreleri varlıklarını ve kapitalizmi kendi ülkelerinde sürdürebilmek için sömürgelerin yeniden paylaşımını talep etmek zorundaydılar. Böylece kapitalizm dünya çapında bir bunalıma doğru hızla yaklaşıyordu. Ve gerçek bir proleter devrimin şafağı atmaya başlıyordu. Bu şartlarda "insanlık tarihinin gelişme yasası" uyarınca içinde bulunulan dönemin "*kapitalizmin üst aşaması emperyalizm*"in analizi ve işleyiş mekanizmalarının gün yüzüne çıkarılması gerekiyordu. İşte Marx'ın büyük keşfinin en önemli sonuçlarından biri olan Leninizm tarih sahnesine bu ortamda çıktı. Bu nedenle de Leninizm emperyalist çağın marksizmi adını aldı.

Lenin, kuramsal açıdan marksizme getirdiği bu başlıca katkının yanı sıra, proletaryanın devrimci mücadelesinin yetkinleştirilmesi, proletaryanın iktidarı ele geçirmesi ve muzaffer proletaryanın iktidarını pekiştirmesi sürecinde, parti, devlet, devrim, proletarya iktidarı, ittifaklar ve ulusların kaderlerini tayin hakkı meselelerinde marksizme getirdiği katkılarla, Marx'ın eserini geliştirdi, daha önemlisi *marksizmin nasıl yaşayan bir bünyeye sahip olduğunu parlak bir şekilde kanıtlayarak tüm marksistlere örnek oldu.*

VE BÜYÜK EKİM DEVRİMİ

İşte böylesi bir marksistin önderliğinde gerçekleşen Büyük Ekim Devrimi, Marx'ın insanlık tarihinde çağ açan keşfinin, toplumların gelişmesinde yeni bir çağı başlatan en önemli sonuçlarından birisi oldu. 1917 Kasımına kadar dünya proletaryasına iktidar mücadelesinde rehberlik eden marksizm, şimdi ilk kez muzaffer proletaryanın yeni bir toplumu kurmasında, sömürüden ve baskıdan kurtulmuş bir dünyaya doğru ilerlemesinde ona yol gösteriyordu. Devrimden 30 yıl kadar önce büyük Engels, proletarya devrimiyle başlayacak yeni çağın yeni toplumunu, onun ve insanının serüvenini şu çok ünlü sözlerle son derece veciz bir şekilde özetliyordu:

"*Üretim araçlarına, toplum tarafından elkonulması ile, tecimsel üretim, ve bunun sonucu, ürünün üretici üzerindeki egemenliği ortadan kalkar. Toplumsal üretim içindeki anarşi yerine, bilinçli planlı örgüt geçer. Bireysel yaşama mücadelesi son bulur. Böylece, ilk kez olarak, insan, belli bir anlamda, hayvanlar âleminden kesinlikle ayrılır, hayvansal yaşama koşullarından, gerçekten insanca yaşama koşullarına geçer. İnsanı çevreleyen, şimdiye kadar insanı egemenliği altında tutan yaşama koşulları alanı* (cerle), *şimdi kendi öz toplum hayatlarının efendileri oldukları için ve kendi öz toplum hayatlarının efendileri niteliği ile, ilk kez olarak, doğanın gerçek ve bilinçli efendileri haline gelen insanların egemenliği ve denetimi altında geçer. Kendi öz toplumsal pratiklerinin, şimdiye kadar, karşılarında doğal, yabancı ve egemenlik altına alıcı* (dominatrices) *yasaları olarak dikilen yasaları, bundan böyle insanlar tarafından tam bir bilinçle* (en pleine connaissance de cause) *uygulanan ve bu yoldan egemenlik altına alınmış yasalardır. İnsanlara özgü bir şey olan, ve şimdiye kadar karşılarında doğa ve tarih tarafından ihsan edilmiş bir şey olarak dikilen toplum halinde yaşama, şimdi onların has* (propre) *ve özgür eylemleri haline gelir. Şimdiye kadar tarihi egemenlik altında tutan yabancı, nesnel güçler, insanların denetimi altına girer. İnsanlar, işte ancak bu andan itibaren kendi tarihlerini tam bir bilinçle kendileri yapacak; onlar tarafından harekete getirilen toplumsal nedenler, ağır basan bir biçimde ve durmadan artan bir ölçüde, işte ancak bu andan itibaren onlar tarafından istenen sonuçları vereceklerdir. İnsanlığın, zorunluluk aleminden özgürlük alemine sıçrayışıdır bu.*" (Anti-Duhring, Sol Yayınları 1975, sf. 420-421)

Evet, "zorunluk aleminden, özgürlük alemine" geçişin ilk adımı ol-

du Büyük Ekim Devrimi. Daha sonra bu çağ açan devrimi, başka proleter devrimler izledi. Sonucu biliyoruz. Sosyalizm bir dünya sistemi haline geldi. Bu gün yeryüzünün beşte ikisinde insanoğlu Marx'ın eserinin, marksizmin gösterdiği yolda, şimdi "insanlık tarihinin gelişme yasasının" bilincinde olmanın sağladığı güçle, kendi tarihini tam bir bilinçle kendisi yaparak sınıfsız topluma doğru ilerliyor. Marksizm, Engels'in öngörüsünü şaşmaz bir şekilde doğrulayarak, çağlar üzerinden ileriye doğru yürüyor.

Marx'ın ünlü keşfinin belli başlı sonuçları bunlar. Hepsi bu kadar mı? Elbette değil! Gerçek bilimin, insanlık tarihinde yeni bir dönem başlatan marksizmin, hayatın her alanında rastlayabileceğimiz pek çok sonucu olmuştur. Yazımızda sıraladıklarımız bunların belli başlılarıdır. Ve sadece bunlar bile, hatta bunların bir teki bile Marx'ın eserinin ne kadar hayranlık verici bir ihtişama sahip olduğunu göstermeğe yeter.

MARX DA BİR İNSANDI

Marx'ı ve eserini böylesine yüceltmemiz kişi tapımcılığına yorulamaz, yorulmamalıdır. Çünkü bir marksist için, bizatihi Marx'ın vurguladığı ve eseriyle isbat ettiği gibi tarihi yapan kişiler değiş, kitlelerdir. Sömürüsüz topluma varana değin sınıf mücadelesidir. Ama bu marksist görüş, insanlık tarihinin gelişme yasası uyarınca ilerleyen toplumun gelişmesinde insanın rolünü tümden inkar etmez. Toplumsal gelişmenin sıçrama noktalarında üstün yetenekli tek tek bireylerin, bu sıçramaları kolaylaştıran katkılarını kim inkâr edebilir ki? İşte Marx'ı da böyle algılamamız gerekir. Dahi diye bir insan kategorisi varsa Marx dahilerin en büyüğüydü kuşkusuz. Ama insan üstü bir varlık da değildi. Hepimiz gibi bir insandı. Ve çağından, diyelim 100 yıl önce yaşasaydı dehası "insanlık tarihinin gelişme yasasını" *keşfetmeğe* hiç de yetmeyecekti. Çünkü yine Marx'ın deyişiyle "insanoğlu herdaim altından kalkabileceği sorunlara el atar."

Marx'ın, insanoğlunun gelmiş geçmiş bu en büyük eserinin fani dünyadan göçüşünün 100 üncü yılında, bu noktaya kısaca değinmemizin yeri ve gereği vardır. Çünkü ne Marx bir peygamberdir, ne de söyledikleri nâs! Marksizmin değeri, onun yegane gerçek bilim olmasından ileri gelir. Ve gerçek bir bilimi dogma'dan ayırdeden de, bu bilimin yaratıcı bir şekilde uygulanabilmesi, yeni analizler getirebilmesi, yeni çözümlere ve sonuçlara ulaşabilmesi, yani geçen zamanla capa canlı yaşarlığını koruyabilmesi, gelişip serpilmesidir. Marx'ı bir peygamber —kimileri için sahte— eserini de din, doğma olarak göstermek isteyen ulusal-uluslararası her türden burjuva ideolojileridir. Buna karşı marksistlerin görevi, tüm karalamalara, yalanlara, çarpıtmalara inat capa canlı yaşatmakta olan Marx'ın eserini daha da geliştirmek, zenginleştirmek olmalıdır.

MARKSİSTLERE DÜŞEN

Marx'ın ölümünden bu yana tam 100 yıl geçti. Bu bir asırda dünyamız, daha öncesiyle kıyaslandığında muazzam değişikliklere sahne oldu. Dünya komünist hareketi bu süreç boyunca marksizmi yaratıcı bir şekilde yeni şartlara uyguladı, tarih tekerleğini ileriye doğru çevirmek için çaba gösterdi. Dünyamızın 2/5'i sömürüden kurtuldu. Geri kalan bölümünde ise proletaryanın başını çektiği yüz milyonlarca emekçi emperyalizme karşı çetin bir mücadele sürdürüyor. Marx'ın ünlü keşfinin son durağı olan sınıfsız topluma doğru ilerleyen milyarlarca insan her gün bir engeli daha aşıyor.

Ancak sınıfsız topluma giden yolda önümüzde aşılması gereken pek çok zorlu engel olduğu da bir gerçek. İşte günümüz marksistlerine düşen, Lenin'in marksist yaratıcılığını örnek edinerek marksist teoriyi yeni şartlara tam bir yaratıcılıkla uygulamak olmalıdır.

Nelerdir yaşadığımız dünyanın belli başlı özgüllükleri? Bunlara kısaca bir göz atmak marksist-leninistlerin üzerinde durmaları gereken bazı önemli konumlara ışık tutacaktır.

Marx'ın ölümünden bu yana geçen 100 yılın en önemli değişikliği tartışmasız Büyük Ekim Devrimi'dir. Yeryüzü tarihinde yeni bir çağ açan bu devrim ondan sonraki dönemin hemen her büyük olayına ve değişikliğine damgasını vurmuştur. Öyle ki, 1917'den bu yana dünyamızda olagelen değişiklikleri Ekim Devrimi'ni hesaba katmaksızın yerli yerinde değerlendirmek bilimsel olarak mümkün değildir.

EMPERYALİST ZİNCİRİN KOPMASI

Büyük Ekim Devrimi'yle emperyalist zincir en zayıf halkasından kopmuştur. O günlerin marksistleri Ekim Devrimi'nin ardından emperyalist zincirin tümden kopup dağılacağını, hiç değilse Avrupa'da böyle olacağını umuyorlardı. Ne ki, bu gerçekleşmemiş, bir seri çalkantılardan sonra emperyalist zincir Çarlık Rusyası baklası dışında yeniden oluşmuştur. Çeyrek asır sonra emperyalist zincir bir kez daha kopmuştur. Ancak bu kopuş sonrasında zincirin dağılmayacağı daha baştan bellidir. Çünkü faşist kampın karşısında demokratik kampla, sosyalist ülke ittifak yapmıştır. Sonuçta emperyalist zincirden bir halkanın tamamı bile olmayan, bu günkü Demokratik Alman Cumhuriyeti kopmuştur. Ne ki sosyalizmin kazancı yine büyüktür. Artık sosyalizm tek ülkede olmaktan çıkmış, bir dünya sistemi haline gelmiştir.

2 nci Dünya Savaşı'ndan bu yana emperyalist zincir henüz ciddi bir kopma ihtimaliyle karşılaşmamıştır. Ve daha önceki kopmaların katalizörlüğünü yapan, sömürgelerin yeniden paylaşımı olgusu ortadan kalktığı için, benzeri bir olayla emperyalist zincirin kopması ihtimali yoktur. Ancak pazar rekabeti ve paylaşımı nedeniyle emperyalist kamptaki çatlakların daha derinleşmesi mümkündür. Ne ki, sermayenin günümüzde son derece tayin edici hale gelen uluslararası niteliği, emperyalist zincirin bu yoldan kopmasını bir hayli ihtimal dışı bırakmaktadır. Bu nedenle emperyalist ülkeler arasındaki çelişkilerin, emperyalist zincirin kopmasından daha öncekiler gibi etkin katalizör rol oynaması beklenmemektedir.

Üstelik bu gün dünyada güçlü bir sosyalist sistem vardır. Her iki dünya sistemi arasındaki çelişki, metropoller arasındaki çelişkileri bastırdığı gibi, emperyalist ülkeler arasındaki çelişkilere kimi zaman sosyalist sistemle ilişki farklılıkları damgasını vurmaktadır. Bu nedenlerle gelişkin kapitalist ülkelerin oluşturduğu emperyalist zincirin kopmasında esas rol oynayacak olan iç dinamiklerin yanı sıra —ki eski kopuşlar da böyle olmuştu— önemli katalizör rol oynayacak dış dinamikler dünyamızdaki başka güncel gelişmelerde yeralmaktadır. Bunların en önemlisi yazımızın sonraki bölümünde yer vereceğimiz, *barış ve silahsızlanma faktörüdür.*

KAPİTALİST BİKİRMENİN TEMEL KANUNU VE GÜNÜMÜZ DÜNYASI

Günümüz marksistlerinin üzerinde ısrarla durmaları gereken en önemli konulardan birisi, Kapitalist Birikimin Genel Kanunu'nun bu günkü dünyada işleyiş şeklidir. Bu nokta son derece önemlidir, çünkü —yazımızın baş kısmında da gördük— proletaryanın burjuvaziyle olan çelişkisinin antogonistliği ve dolayısıyla ancak ve ancak devrimle —şu veya bu şekilde burjuvazinin mülksüzleştirilmesi anlamında devrimle— çözülebileceği, bu sosyal kanundan kaynaklanmaktadır. İktidar mücadelesinde marksistleri, sosyal demokratlardan ayırdeden nitel fark da yine bu kanuna karşı takınılan tavırdan ileri gelmektedir.

Sosyal demokrasi Marx'ın bu kanununu reddeder ve proletarya ile burjuvazi arasındaki uçurumun sosyal reformlarla kapatılabileceğini, sosyal refah devletinde herkesin zenginliklerden pay alabileceğini, dolayısıyla üretim araçlarının burjuva mülkiyetine son vermenin gerekli olmadığını iddia eder. Böylece sınıf uzlaşmacılığını ve dolayısıyla kapitalist düzenin devamını savunur.

Gelişkin kapitalist ülkelerde bu görüşün proletarya içinde yabana atılmayacak etkinliği ve yaygınlığı olduğu bir gerçektir. Özellikle iskandinav, anglosakson ve germanik halkların proletaryaları ezici bir çoğunlukla sosyal demokrasiyi desteklemektedirler. Orta ve az gelişkinlikteki kapitalist ülkelerde durum biraz daha farklıdır. Çünkü bu tür ülkelerde proletaryanın, diğer emekçi sınıf ve tabakaların hayat şartları gelişkin kapitalist ülkelerin emekçileriyle kıyaslandığında çok daha berbattır ve sosyal reform kamuflajları yaygın olmadığı için burjuvaziyle proletarya arasındaki uçurum çok daha ayan beyandır. Ne ki, orta ve az gelişkin kapitalist ülkelerde dahi sosyal demokrasinin proletarya içindeki etkinliği gözardı edilemez.

Kapitalist Birikimin Genel Kanunu hangi gelişkinlik seviyesinde olursa olsun bu gün de tüm kapitalist ülkeler için geçerlidir, daha önemlisi *kapitalist sistemin bütünü* için geçerlidir. Gelişkin kapitalist ülkelerin, yani emperyalist metropollerin, orta ve geri ülkeleri şu veya bu şekilde sömürmelerinden elde ettikleri artığın bir bölümünün, "sosyal reformlar" adı altında (kuşkusuz metropol proletaryalarının dişe diş mücadeleleri sonucunda elde edilmiş haklardır bunlar) çalışanlar kitlesine aktarılması meselenin özünü değiştirmez. Evet, bu gün gelişkin ülkelerin işçileri, dedeleriyle, hatta babalarıyla kıyaslandıklarında kendilerini çok müreffeh yaşıyor görseler de —ki bir hayli gerçeklik payı vardır bu izlenimin— aslında burjuvaziyle proletarya arasındaki fark *mutlak* anlamda daha büyümekte, uçurum daha derinleşmektedir. Çünkü dar bir finans kapitalistler zümresinin elinde biriken zenginlik akıllara durgunluk verecek mertebelere ulaşmıştır.

KAPİTALİST KAMPIN BÜTÜNÜNDE DURUM

Öte yandan sermayenin günümüzde iyice belirginleşen uluslararası niteliği, çok uluslu şirketlerin kapitalist dünyanın ekonomileri üzerindeki nüfuzu, konunun kapitalist sistemin bütünü içinde değerlendirilmesini mümkün ve bir bakıma zorunlu kılmaktadır. Böyle bir değerlendirme yapıldığında kapitalist ülkelerdeki proletarya ile metropol finans kapitalistler ve işbirlikçi tekelci burjuvalardan oluşan "beynelmilel" burjuvazi arasındaki uçurumun nasıl hızla derinleşmekte olduğu açıkça görülecektir. Böyle bir araştırma kapitalist kamptaki devrimci süreçlerin oluşumuna da ışık tutacaktır. Üretici güçlerin gelişkinliği ve maddi ekonomik temelin müsaitliği açısından sosyalist düzene çok çok yakın olan gelişkin kapitalist ülkelerde devrimci durum şartlarının neden uzunca bir süredir oluşmadığına ve kısa erimde oluşmasının beklenmediğine, buna mukabil orta ve geri kapitalist ülkelerde devrimci durum şartlarının çok daha sık ve daha kısa erimlerde meydana geldiği olgusuna böylesi bir araştırma çok anlamlı bir şekilde ışık tutacaktır. Böylece "sosyalizmin gelişkin kapitalist ülkeler için hiç bir çekiciliği kalmadığı, ancak fukara halklar içinde bazı cazibe odakları yaratabildiği, bu nedenle de günümüz dünyasında marksizmin modasının geçtiği" şeklindeki inceltilmeye çalışılmış fakat aslında kaba burjuva demagojilerinin ipliğinin pazara çıkartılması daha kolaylıkla mümkün olacaktır.

DDR'i hariç tutarsak şimdiye değin tek bir metropol ülke kapitalizmden sosyalizme geçmiştir: Çarlık Rusyası. Sadece iki ülke sosyalizme geçmeden önce sanayi toplumu idiler: Çekoslavakya ve Almanya'nın Sovyet bölgesi. Bu gün dünya sosyalist sistemi bir hayli kalabalık bir aile halini almıştır. Ama bakıyoruz özellikle son dönemlerde aileye katılanlar, Küba, Vietnam'ın güneyi, Kamboçya vb. hep emperyalizme bağımlı, geri kapitalist ülkeler. Yine aileye yakın akraba durumunda olan Afganistan, Etiopia, Güney Yemen, Laos, Angola, Nikaragua, vb. ülkelerin hemen tamamı ekonomileri son derece geri, eskinin bağımlı ülkeleri. Bu *görünüm* emperyalist ideolojinin, az önce değindiğimiz, sosyalizmin sadece fukaralara cazip geldiği yolundaki demagojisine, orta ve gelişkin kapitalist ülkelerde hiç de yabana atılmayacak "gerekçeler" oluşturuyor.

Oysa bir süreç yaşıyoruz. Kapitalizmden sosyalizme geçişi ve sınıfsız topluma doğru ilerleyişi kapsayan son derece karmaşık bir süreç. Kapitalist kamp içindeki her gelişme aslında dünyadaki sosyalizmle ka-

pitalizm arasındaki çelişkinin yeni bir aşamaya gelmesine tekabül ediyor. Emperyalizmden kurtulan her ülke, proletaryanın, sosyalizmin kazanç hanesine yazılıyor. Ve emperyalizmden her kopuş, burjuvazinin sömürü alanını daralttığı için, kapitalist kamp içindeki sömürünün daha derinleşmesine yol açıyor. Böylece üretim araçlarının mülkiyetini elinde tutanlarla, çalışan yığınlar arasındaki uçurum daha büyüyor, burjuvaziyle proletarya arasındaki çelişki objektif temelde daha keskinleşiyor. Yani olup bitenler Marx'ın Kapitalist Birikimin Temel Kanunu'nun doğruluğunu parlak bir şekilde kanıtlıyor. Ve sonuçta emperyalizmden her kopuş, kapitalist kampın bütünü içinde yer alan ülkelerde sosyalizmi daha yakınlaştırıyor, gelişkin kapitalist ülkelerde dahi kısa erimde gözükmeyen devrimci durum şartları, daha bir olgunlaşıyor, devrimler daha bir yakınlaşıyor.

Emperyalizm, özellikle ABD emperyalizmi bu gidişin farkında. Washinton'un yıllardır dünya jandarmalığına soyunması, en son Reagan yönetiminin akıl almaz azgınlığı, sadece zorbalık yanlılarının, şahinlerin söz sahibi olmalarıyla açıklanamaz. ABD emperyalizminin politikası, kapitalist kamp içinde uluslararası burjuvazinin tümünün çıkarlarıyla, ABD finans kapitalinin çıkarlarının bir birleriyle son derece yakından çakışmasından kaynaklanıyor. CİA ve Pentagon'un yıllardır bağımlı ülkelere karşı-devrim ve kukla diktatörlükler ithal etmesi, son olarak Reagan'ın Nikaragua'daki Sandinist iktidarı, ABD için bir tehlike olarak gördüğünü açıkça ve hayasızca ilan etmesi boşuna değildir.

PROLETARYA ENTERNASYONALİZMİNİN ÖNEMİ

Bu durum, proletarya enternasyonalizminin günümüzde kazandığı önemi ve enternasyonalist dayanışmanın değerini bir kez daha ortaya koyuyor. Madem ki, emperyalizmin etki alanından kurtarılan bir parça sosyalizmin, proletaryanın kazanç hanesine yazılmaktadır, o halde hem kazanımları korumak, hem de yeni mevziler kazanmak için, dünya devrimci süreci içindeki enternasyonalist dayanışmayı yüksekte tutmak proletarya için hayati öneme sahiptir. Uluslararası işçi sınıfı hareketi, ulusal kurtuluş hareketi, enternasyonalist dayanışmanın parlak örneklerini veren dünya sosyalist sistemine ve esas olarak Sovyetler Birliği'ne, Sovyet halkının fedakarlığına büyük değer veriyorlar.

DETAYLI İSTATİSTİK ARAŞTIRMALARIN ÖNEMİ

Kapitalist Birikimin Temel Kanunu proletarya ile burjuvazi arasındaki hesaplaşmada böylesine önemli bir role sahip olduğu, yani bir başka deyişle proleter devrimin kaçınılmazlığının yasası olduğu içindir ki, günümüz marksistlerinin özellikle ve dikkatle üzerine eğilmelerini gerektirir. Bu konuda Marx'ın bizzat kendisi bizlere örnek olmalıdır. O, kapitalist üretim tarzının analizi sonucunda keşfettiği bu kanunu sadece zikretmekle kalmamış, Kapital'in önemli bir hacmini —mesela Odak Yayınları 1975 türkçe baskısında tam 91 sayfa— bu kanunun pratikte nasıl işbatlandığını gösteren çok değerli istatistik araştırmalara ayırmıştı. Ve

böylece Kapitalist Birikimin Temel Kanunu'nun doğruluğunu o dönemin şartlarında kimsenin itiraz edemeyeceği bir kesinlikle kanıtlamıştı. Ama yeni oluşan işçi aristokrasisinin, proletaryanın mücadelesi sonucu elde edilen ekonomik ve sosyal kazanımların özünü çarpıtması sonucu ortaya çıkan revizyonizm ve reformizm bu kanunun işlemediğini iddia etmişlerdi. Bu gün de bu tutum sosyal demokrasiyi güdümlendiren başlıca saiktir. Bu nedenle günümüz marksistleri Kapitalist Birikimin Temel Kanunu'nun tek tek ülkelerde ve kapitalist kampın bütünü içinde nasıl doğrulandığını kanıtlamak için en detaylı araştırmaları hızla çoğaltmayı, en önemli görevlerden biri olarak görmek zorundadırlar.

SOSYALİZMİN DAYANDIĞI ÜRETİCİ GÜÇLER

Marksistlerin günümüzde üzerine ağırlıklı olarak eğilmeleri gereken bir diğer konu, Marx'ın ünlü keşfinin, İnsanlık Tarihinin Galişme Yasa'nın bu karmaşık geçiş sürecindeki işleyiş özgürlükleri olmalıdır. Lenin son derece haklı olarak "Sosyalizm eşittir Elektrik artı Proletarya Diktatörlüğü" diyordu. Böylece sosyo-ekonomik düzenin ekonomik alt yapısını belirleyen yeni üretici gücü ve bu ekonominin yeni mülkiyet ve üretim ilişkilerine tekabül eden sosyal üst yapısını üç kelimeyle sloganlaştırarak, sosyalizmi en veciz şekilde ifade ediyordu. Bu gün varolan sosyalizm elbette aynı kelimelerle formüle edilemez. Ama Lenin'in kullandığı mantık yine geçerlidir. *Sosyalizm toplumların tarihsel gelişmesinde üretici güçlerin yeni bir gelişmişlik aşamasına tekabül eder ve yeni mülkiyet ve üretim ilişkileri altında gerçekleşebilir.*

Varolan sosyalizmin yeni mülkiyet ve üretim ilişkilerine sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Sosyalist ekonomiler, üretim araçlarının devlet vasıtasıyla halka maledilmiş mülkiyeti altında, merkezi planlama doğrultusunda, halkın her gün artan ihtiyaçlarını karşılamak ilkesiyle yönlendirilmektedir. Kuşkusuz böylesi mülkiyet ve üretim ilişkilerinin üzerinde yeni bir sosyal yapı, yeni bir siyasi iktidar yükselmektedir. Bu yeni mülkiyet ilişkileri ve yeni sosyal üst yapı ancak modern ve gelişkin üretici güçler temeline oturabilir. Nitekim varolan sosyalizmin, özellikle Ekonomik Yardımlaşma Konseyi bünyesinde yer alan Avrupalı sosyalist ülkelerin çizdiğimiz bu tabloya denk düştükleri bir gerçektir.

Ancak üretici güçler içinde tayin edici faktörü oluşturan teknoloji açısından ortada ilginç bir durum vardır. Gelişkin kapitalist ülkelerin teknolojik seviyeleri, yaşayan sosyalizminkinden genel olarak geri değildir. Hatta ekonominin öyle alanları vardır ki, sosyalist ekonomiler gelişkin kapitalist ülkelere henüz yetişmiş değillerdir. Mesela tarım üretiminde ABD'deki prodüktivite, sosyalist ülkelerdeki prodüktivitenin bir hayli üstündedir.

SOSYALİZM GERİ EKONOMİLERDEN BAŞLAMIŞTIR

Böyle olmasının elbette somut maddi nedenleri vardır. Biraz önce de belirttik, sosyalist ülkeler, önceden sanayi toplumu haline gelmiş Çekoslovakya ve DDR bir yana konursa, kapitalist sistemle yarışmağa çok

geriden, üstelik de büyük dezavantajlarla başlamışlardır. Gene Sovyet iktidarının devraldığı ekonomi, hem savaş nedeniyle büyük hasar görmüş ağırlığı tarımda olan olan bir ekonomidir, hem de 7 yıl süren emperyalizm destekli iç savaş nedeniyle kat be kat tahrip olmuştur. Ne ki, yeni mülkiyet ilişkileri ve yeni iktidar altında dönemin şartlarıyla kıyaslandığında mucize sayılabilecek ekonomik atılımların gerçekleştirilmesi mümkün olmuştur. Ama sosyalist ekonomi tam istim üzerinde ilerlerken 2. Dünya Savaşı başlamış ve Sovyetler Birliği'nin özellikle sanayii barındıran Avrupa toprakları bir baştan öbür uca Hitlerci faşistler tarafından tarumar edilmiştir. Böylece savaştan sonra, tabir yerindeyse Sovyetler Birliği herşeye sıfırdan başlamak zorunda kalmıştır. Bilinen rakamlardır ama tekrarlamakta yarar vardır. Sovyetlerin savaştaki insan kaybı ve tahrip olan şehir sayısı sırasıyla 20 milyon ve 20 bindir. ABD ise sadece 140 bin kişi kaybetmiştir ve toprakları üzerinde tek bir bomba dahi patlamamıştır. Bu kadarı bile gelişkin kapitalist kampın sosyalizme karşı başlangıçta ne kadar muazzam avantaja sahip olduğunu gösteriyor.

Tabii durum böyle kalmamıştır. Bir dünya sistemi haline gelen sosyalizm, özellikle Sovyetler Birliği'nin tecrübesiyle, gücüyle ve imkanlarıyla aradaki muazzam farkı kapama yolunda dev başarılar elde etmişlerdir. Bu da doğaldır. Çünkü üretici güçler ile mülkiyet ilişkileri arasındaki uyum, modern üretimin erişmiş olduğu sosyalleşme aşamasında ancak sosyalist bir sosyo-ekonomik yapıda sağlanabilir. Marx'ın ünlü keşfinin bir gereği olan bu ilkenin doğruluğu yine Marx ve Engels'in yıllar öncesinden tasvir ettikleri şekilde, sosyalist ekonomiler tarafından parlak bir şekilde kanıtlanmıştır.

GELİŞKİN KAPİTALİST ÜLKELERDE DURUM

Ne ki, emperyalist metropoller de boş durmamışlardır. Kapitalist mülkiyetin ve üretim ilişkilerinin tüm olumsuzluklarına rağmen, bu gün gelişkin kapitalist ülkelerin seviyeleri, savaş sonrasındaki seviyeleri ile kıyaslandığında bir hayli ilerdedir. Hatta 1 inci Dünya Savaşı sonrasındaki seviyeleriyle kıyaslandığında aradaki fark çok daha çarpıcıdır.

Bundan 100 küsur yıl önce yazılan Anti Duhring de Engels şöyle söylüyordu.

"Tröstlerde, serbest rekabet tekel haline dönüşür, kapitalist toplumun plansız üretimi, yaklaşan sosyalist toplumun planlı üretimi karşısında, teslim bayrağını çeker. İlk anda şüphesiz, kapitalistler yararına. Ama burada, sömürü öyle elle tutulur bir hale gelir ki, yıkılması gerekir. Tröstler tarafından yönetilen bir üretime, bütünün küçük bir kupon biriktiricileri tarafından bu derece utanmazcasına sömürülmesine katlanacak bir halk yoktur." (a.g.e. sf. 413-414)

Emperyalist metropollerde üretim yüzyıldan beri tröstler tarafından yönetilmektedir ve sömürü de varlığını sürdürmektedir. Burjuva ideolojisinin, Marx'la Engels'in kehanetlerinin gerçekleşmediği şeklinde bayağıca istismar ettiği bu konuda Marx ve Engels gerçekten yanılmışlar mıdır? Elbette değil. Onlar, birincisi kapitalizmin önce şu veya bu ülkede

devrileceği yolunda bir öngörüde bulunmamışlardı. Onlar 19. yüzyıl sonlarında genel olarak kapitalizmin tehlike çanlarının çalmakta olduğunu söylüyorlardı. Tarih onları haklı çıkardı. Daha tespitlerinin üzerinden 40 yıl geçmeden kapitalizm Büyük Ekim Devrimi'yle ilk ölümcül yarasını aldı. İkincisi, Marx'la Engels'in yaptığı bilimsel bir tespitti. Kapitalist üretimin sosyalleşmesi sonucu üretim araçlarının mevcut özel mülkiyetinin bu üretimle bağdaşamayacağını bu kertede sosyalleşmiş üretimin ancak sosyalist mülkiyet ilişkileri altında mümkün olabileceğini söylüyorlardı. Nitekim bu bilimsel öngörüyü de tarih parlak bir şekilde kanıtlamıştır. Bir yanda sosyalist ekonomilerin aldığı mesafeler ve yapısal sağlamlıkları, öte yandan kapitalist metropollerin yalpalamaları, zaman zaman büyüme hızlarının sıfıra kadar düşmesi, hatta negatife dönmesi ve artik kronikleşmiş bunalımları ortadadır.

Bütün bunlara rağmen gelişkin kapitalist ülkelerin, olağanüstü bir durum ortaya çıkmadıkça, bu günden yarına sosyalist ekonomiye geçmeleri beklenmemektedir. Yani bu ülkelerin halkları "küçük bir kupon biriktiriciler tarafından" bir süre daha sömürülmeye katlanmak durumundadırlar. Bu nasıl olabilmektedir?

EKİM DEVRİMİ'NİN ROLÜ

Bu noktada üzerinde durulması gereken birinci saik Büyük Ekim Devrimi'nin dünyanın gelişmesinde oynadığı roldür. Kapitalizm ilk ölümcül darbeyi Ekim Devrimi'yle yemiştir, ama bu aynı zamanda kapitalizmin kendisini savunma ve koruma içgüdüsünü de harekete geçirmiştir. Sovyetler Birliği'nin tarih sahnesinde yer almasıyla birlikte, ekonomide modern üretimin gelişmesinin sosyalist mülkiyet ilişkileriyle nasıl uyumlaştığı somut olarak görülmüştür. Bunun sonucu olarak ve özellikle 1929-33 büyük krizinden sonra gelişkin kapitalist ülkelerde devletin ekonomiye müdahalesi çok ileri boyutlara ulaşmış, giderek bu ülkelerde devlet tekelci kapitalizmi oluşmuştur. Bir kampta sosyalist üretim ilişkileri altında üretici güçlerde ve dolayısıyla prodüktivitede sağlanan hızlı gelişme, öteki kampta sosyalist ekonomiyle ölüm kalım mücadelesine giren devlet tekelci kapitalizminin rekabet süreci, bilim ve teknolojide devrim sayılabilecek bir sıçramaya yol açmıştır. Gelişkin kapitalist ülkelerde kapitalizmin ömrünün uzamasındaki ikinci faktör de budur.

Tabii bu tespitlerimizden, Ekim Devrimi'nin, kapitalizmin ölümünün gecikmesine yol açtığı veya kapitalizmin yeni kan almasına sebep olduğu şeklinde saçma sonuçlar çıkarılmamalıdır. Aksine Ekim Devrimi, dünyamızın ileri doğru gelişmesine büyük ivme kazandırmıştır. *Şimdi bilimsel ve teknolojik devrim günümüzün dünyasında tüm insanlığa hizmet etmektedir. Özellikle sosyalizme yeni geçen, ekonomik seviyesi düşük ülkeler için bilimsel ve teknolojik devrimin sağlayabileceği imkanların önemi hiç de küçümsenemez. Bilimsel ve teknolojik devrimin, sınıfsız topluma giden yolda insanlığın tümüne sağladığı ve daha da sağlayacağı kazanımların payı büyüktür.*

SİLAHLANMANIN ETKİSİ, BARIŞIN ÖNEMİ

Tabii bilimsel ve teknolojik devrimin yolaçtığı bir olumsuz gelişme vardır ki, kapitalizmin ömrünün uzamasında bir üçüncü saik olarak düşünülmesi gereken bu faktör, genel olarak silahlanma, özel olarak nükleer silahların üretiminin büyük boyutlara varmasıdır. Emperyalizm, sosyalizmin dünyadaki başarılı gelişmesini durdurmak, yavaşlatmak, kaçınılmaz sonunu belirleyen kendi kaderini değiştirmek için nükleer silahları bir tehdit, bir şantaj aracı olarak kullanmaktadır. Ama mesele bu kadarla da kalmamaktadır. Asıl önemlisi genel olarak silahlanma, özel olarak nükleer silah üretimi, emperyalist metropollerin ekonomilerinin bir süre daha ayakta kalmalarına hizmet ederken, sosyalist ekonomilerin bellerini bükmektedir. Silah üretimi kapitalist ülkelerde bireyler açısından kullanım değeri olmayan nesneler üretilmesi suretiyle ekonomik krizlerin yıkıcılığını önleyici bir süpap görevi yapmakta ve dolayısıyla mevcut üretim ilişkileri kabuğunun çatlatmasını geciktirmektedir. Oysa sosyalist mülkiyet ilişkileri altında durum başkadır. Sosyalizmde üretimin temel ilkesi, halkın her gün artan ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ve sosyalizm yapısı icabı savaşçı olmadığından, sosyalist toplumun silaha ihtiyacı olmaz. Kuşkusuz devrimin ve sosyalist düzenin savunulması zorunluluğu, yani haklı savaşlar nedeniyle dünyada kapitalizm ortadan kalkana kadar sosyalist ülkelerin de silaha ihtiyacı olacaktır. Ama bu, uzun süre de alsa geçici bir olgudur. Oysa silahlı olmak kapitalizmin olmazsa olmaz bir niteliğidir.

İşte bu olguyu, bilimsel izahıyla olmasa bile emperyalizm de bilmektedir. Silahlanma yarışına hız vermesinin, nükleer tırmanmayı devamlı azdırmasının da sebebi budur. Silah ticaretinden elde edilen muazzam sömürü gibi yan bir ürünü de olan bu politika sayesinde emperyalizm, sosyalist ekonomileri zor durumda bırakmanın peşindedir. Silahlanma yarışında tırmanılan her basamağın, sosyalist ülkelerde halkın ihtiyaçlarının karşılanması temposunda bir gerileme yapmaması mümkün değildir. Buna ilaveten proletarya enternasyonalizminin gereği olarak yerine getirilen dayanışma ve yardımlar sosyalist ekonomilerin katlandıkları bir başka fedakarlık olmaktadır. Silahlanmanın mevcut seviyesini bile sürdürmek sosyalist ekonomiler için hatırı sayılır olumsuzluktur. İşte Sovyetler Birliği'nin silahlanma yarışına son verilmesi, nükleer silahların imalatının durdurulması ve bir süreç boyunca sayılarının azaltılması, giderek tam bir silahsızlanmaya ve kalıcı bir dünya barışına ulaşılması yolundaki ısrarlı, kararlı ve sabırlı çabalarını —nükleer bir savaşın dünyamız için tam bir yıkım olacağı gerçeği yanı sıra— esas bu açıdan değerlendirmek gerekir.

BAĞIMLI VE GERİ ÜLKELERİN SÖMÜRÜLMESİ

Gelişkin metropollerde kapitalizmin ömrünün uzamasının bir dördüncü faktörü de kuşkusuz geri ve bağımlı ülkelerin sömürülmesidir. Bu türden ülkelerin gerek mal, gerekse sermaye ihracı için sağladıkları pazar imkanları. metropol ekonomilerinde üretimin kitlesel boyutlarının

artırılmasına ve prodüktivitenin geliştirilmesine hizmet eden bilimsel ve teknolojik atılımlarda teşvik edici rol oynamıştır. Ayrıca metropol burjuvazileri bu üretim sürecine önemli katkıda bulunacak yeni bir faktör daha keşfetmişlerdir. *Yabancı iş gücü istihdamı.* Bu olgunun metropol kapitalizmleri için başlıca *kârlı* sonucu, yoğun emekteki aşırı artış olmuştur. Yabancı işçinin işinden olmamak güdüsünü büyük bir açgözlülükle istismar eden metropol burjuvazisi, prodüktivite artışı olmaksızın üretimde büyük artışlar sağlamıştır. Böylece ağırlıklı olarak geri ve bağımlı ülkelerden getirilen yabancı işçilerin sırtından muazzam miktarlara varan kârlara el konulmuştur. Yazımızın ilk bölümünde de değindiğimiz gibi geri ülkeler halklarının şu veya bu şekilde sömürülmesinden elde edilen artığın bir bölümünün çalışanlar yararına aktarılması ise sosyal ve siyasi süreci etkilemiştir.

Oysa sosyalist ülkeler için durum tamamiyle farklıdır. Sosyalist sistem hem kendisine katılan ekonomik düzeyi geri olan ülkelerin ekonomik kalkınmalarına ilk planda itina göstermektedir, hem de siyasi sistem ayrımı gözetmeksizin pek çok geri veya orta gelişkinlikteki ülkelerin ekonomik projelerine yardımda bulunmaktadır.

ÜRETİCİ GÜÇLER ve İKİ FARKLI SİSTEM

Ve bütün bu faktörlerin bir araya gelmesinin Marx'ın ünlü tarifi açısından ilginç olan sonucu iki farklı sosyo-ekonomik sistemin, üretici güçlerin belirli bir gelişkinlik seviyesi temeli üzerinde yan yana varlıklarını sürdürmeleridir. Marx daha sonra Engels'in "İnsanlık Tarihinin Gelişme Yasası" adını verdiği keşfini açıkladığı Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı'nın Önsözü'nde üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki bağıntıyı şöyle açıklar.

"Yaşamak için sürdürdükleri sosyal üretimde insanlar, kendi iradeleri dışında, zorunlu ve belirli bir takım ilişkiler kurarlar. Bu üretim ilişkileri onların maddi üretici güçlerinin belirli bir gelişme aşamasına tekabül eder." (Siyaset ve Felsefe, sf. 377-378)

Şimdi buradaki belirlemeye göre üretici güçlerin *belirli* bir gelişkinlik seviyesine yine *belirli* bir üretim ilişkileri, ya da Marx'ın açıklamasıyla "aynı şeyin hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkileri" tekabül eder. Oysa görüyoruz, günümüzde üretici güçlerin belirli bir gelişme aşamasına tekabül eden iki farklı mülkiyet ilişkileri bütünü var. Nasıl olmaktadır bu? Bu gerçeklik marksizmle, onun bel kemiğini oluşturan insan toplumunun gelişme kanunuyla nasıl bağdaştırılabilir, yahut nasıl açıklanabilir?

Katkı'ya Önsöz'de yer alan Marx'ın şu önemli cümlesi bu noktayı açıklığa kavuşturacak niteliktedir.

'Hiçbir sosyal düzen, o düzenin içinde yer alabilen bütün üretici güçler gelişmeden yok olamaz, yeni ve üstün üretim ilişkileri de, hiçbir zaman, varolmalarının maddi koşulları eski toplumun bağrında oluşmadan ortaya çıkmaz." (a.y. sf. 378)

Yukarıdaki cümlenin ikinci yarısı sosyalist sistemi ilgilendirmekte-

dir. Ve olup bitenlere de tıpatıp uymaktadır. Bugün 1917'den beri, 66 yıldır dünyada sosyalist üretim ilişkileri vardır ve bunca sürenin kanıtladığı gibi bu *sosyalist üretim ilişkileri* "varolmalarının maddi koşulları eski toplumun bağrında olgunlaştığı" için ortaya çıkmış, çıkmakla da kalmamış, *oturmuş, gelişmiş, sağlamlaşmış ve kökleşmiştir. Çünkü bu üretim ilişkileri, üretici güçlerin eriştiği sosyalleşme aşamasına tam bir uyum göstermiş, üretici güçlerin daha da gelişip serpilmeleri için çok elverişli şartlar yaratmıştır.*

Aynı cümlenin birinci yarısı ise gelişkin kapitalist ülkeleri ilgilendirmektedir. Demek ki, günümüzde kapitalist "sosyal düzenin" sürmesinin nedeni, kapitalist üretim ilişkilerinin hâlâ daha mevcut üretici güçlerin tümden dumura uğramasına yolaçacak bir üretim ilişkileri haline gelmemiş olmasıdır. Dikkat edilirse mevcut üretim ilişkileri altında kapitalist metropollerde üretici güçlerin henüz dumura uğramadıkları şeklinde yorumladık Marx'ın ifadesini. Aynı ifadeyi, mevcut üretim ilişkilerinin, üretici güçlerin gelişmesini kolaylaştırdığı şeklinde yorumlamak, kapitalizmin hâlâ daha ilerici yanları olabileceği şeklinde tamamen yanlış ve gerici sonuçlara varılmasına yolaçar. Bu nokta üretici güçlerin, mevcut üretim ilişkilerine hâlâ daha tahammül edebildikleri şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü, biliyoruz ve sosyal pratik gösteriyor ki, gelişkin kapitalist ülkelerdeki üretici güçlerin eriştiği sosyalleşme aşamasına esas tekabül eden sosyalist mülkiyet ilişkileridir. Ve yine biliyoruz ki, öyle bir değişim olduğu anda, yani üretici güçler esas bahçeleri olan sosyalist mülkiyet ilişkileri bağrına alındıklarında, şimdiki kısıtlı durumlarından kurtularak hızla gelişme süreci içine gireceklerdir.

GEÇİŞ DÖNEMİ ÖZELLİKLERİ

Genelinde aynı gelişme aşamasındaki üretici güçler üzerinde şekillenmiş iki farklı sosyo ekonomik düzenin yan yana varlığı açıktır ki, bir geçiş dönemine tekabül eder. Hele mülkiyet ilişkilerinin ancak iktidarın ele geçirilmesinden sonra değiştirilebileceği proleter devrimler çağında — ve dünyanın tümü bir günde devrime uğramayacağına göre — bu durum son derece olağandır. Bu geçiş dönemi on yıllarca da sürebilir, daha uzun da. Burada önemli olan bu ikili durum sürdüğü müddetçe dünyamızın kapitalizmden komünizme geçiş sürecinin de varlığını koruyacağıdır. Bu nedenle de insanlığın önünde her zaman geçiş dönemi problemlerinin birincil öneme sahip olacağıdır. Durum böyle olunca, marksizmi yaratıcı bir şekilde zenginleştirmek ve geliştirmek noktasında günümüz marksistlerine düşen, geçiş süreci problemlerine yaratıcı bir şekilde yaklaşmak, onları derinliğine analiz etmek, proletaryanın eline güçlü ideolojik ve politik silahlar kazandırmak olmaktadır.

Sosyalist ülkelerin, araştırmaya, bilime, bilimi toplumsal gelişmenin motoru yapmaya verdikleri önem de buradan kaynaklanmaktadır. Madem ki, gelişkin kapitalist ülkelerde üretici güçler hâlâ daha mevcut mülkiyet ilişkilerine tahammül edebilmektedirler, o halde, üretici güçleri, hem sosyalist mülkiyet ilişkilerinin sağladığı elverişli ortamda daha

fazla geliştirerek, sosyalist ekonomilerin daha güçlenmelerini, sosyalist ülkelerdeki toplumsal refahın daha üst seviyelere yükseltilmesini sağlamak birincil görev olmaktadır, hem de bu şekilde, üretici güçlerin gelişmesi sonucu, yeni yeni zorlamalara dayanamayacak olan kapitalist mülkiyet ilişkileri kabuğunu çatlatmak daha kolay ve olası hale gelecektir. Ve bütün bu gelişmeler de kuşkusuz hem metropollerdeki proletarya siyasetlerinin toplumsal etkinliklerine büyüt katkılar getirecek, hem de kapitalist kampın tümü içinde yer alan ülkelerde devrimci durum şartlarının olgunlaşmasına büyük hız kazandıracaktır. Ve böylece eskiden beri emekçi insanın en büyük hayali olan, sömürüsüz, baskısız, düşmansız, savaşsız bir dünya, marksizmi kendine rehber edinmiş proletaryanın öncülüğünde, onun ilk büyük eseri olan sosyalist sistemin önderliğinde gerçekten kazanılacak, Marx'ın bilimsel olarak öngördüğü bu gerçek "özgürlük alemine" ulaşılacaktır. Böylece insanoğlu kendisine gerçek kurtuluşu bilimsel olarak gösteren Marx'ı, onun öngördüğü toplumsal formasyon içinde yaşayarak "çağlar boyu" yaşatacaktır.

MARX'A KAYITSIZ KALINAMAZ

Marx'ın Hıghgate'deki mezarı başındaki büstünün kaidesinde yine kendinin olan şu sözler yazılıdır.

"İnsana ait olan hiçbir şey bana yabancı değildir."

Marx'ı Marx yapan öz de bu sözlerde saklıdır. O dehasının yanısıra gerçekten böyle olduğu için insanoğluna en büyük hizmeti geçen kişi olmuştur. Ve insanlık bu en büyük evladına minnetini Marx'ın yukardaki cümlesini şu şekilde söyleyerek ödeyebilir.

İnsan olan hiç kimse Marx'a kayıtsız kalamaz!

Karl Marx'ın Öğretisi ve SSCB'de Sosyalizmi Kurmanın Bazı Sorunları

Yuri Andropov
SBKP Merkez Komitesi Genel Sekreteri

Karl Marx adlı kişinin ölümü üzerinden yüz yıl geçti. Koca bir Yüzyıl. Dramatik altüst oluşlar, devrimci fırtınalar ve insanlığın kaderinde temelli değişikliklerle dolu bir Yüzyıl; bir sürü felsefi kavramı, sosyal teoriyi ve siyasi doktrini harmanlayıp dört bir yana savuran bir Yüzyıl. Marksizmin birbirini izleyen zaferlerine, sosyal gelişim üzerinde artan etkisine tanık olan bir Yüzyıl.

Zaman ilerledikçe Karl Marx'ın ömürboyu süren çabasının anlamı ve çapı gittikçe daha iyi anlaşılıyor.

İnsanlar, bin yıllar boyunca, toplumu âdil bir temel üzerinde yeniden kurup sömürüden, baskıdan, maddi ve manevi yoksulluktan kurtulmanın yolunu bulmaya çalıştılar. Büyük zekalar kendilerini bu arayışa adadılar. Kuşaklardan kuşaklara insanların mutluluğu için savaşanlar bu amaç uğruna hayatlarını feda ettiler. Ne ki ilk defa Marx'ın devasa faaliyetinde, büyük bir bilim adamının eseri ile kitlelerin devrimci hareketinin fedakâr bir önderi ve örgütçüsünün pratik mücadelesi bir araya geldi.

Marx, çok doğru olarak, klasik Alman felsefesinin, İngiliz siyasi ekonomisinin mirasçısı sayılır. Ama o, onların başarılarını eleştirip yeniden değerlendirerek, çok daha ileri gitti; çünkü o herşeyden önce, kendisinin de dahiyane bir derinlik ve sadelikle dile getirdiği görevi üstlendi: "Feylesoflar dünyayı çeşitli biçimlerde sadece *yorumladılar*: oysa sorun, dünyayı *değiştirmektir*."[1] Marx olağanüstü zekâsını ve tüm hayatını dünyanın devrimci dönüşümünü gerçekleştirme davasına hasretti.

Marksizmin belirgin bir özelliği, tutarlı bilimsel teori ile devrimci

pratiğin birliğidir. Marx'ın bilimsel yaratıcılığı da, ancak, o sırada henüz tarihen çok yeni bir sınıf olan proletaryanın kendi adına siyaset sahnesine girişiyle ayrılmaz bağlantı içinde açılıp serpilirdi. Marx, gençliğinde sarfettiği peygamberane sözlerin sonradan nasıl gerçekleştiğini görme bahtiyarlığına ermiştir: "Nasıl felsefe kendi *maddi* silahlarını proletaryada buluyorsa, proletarya da kendi *manevi* silahlarını felsefede bulmaktadır."[2]

Marx'ın işçi sınıfına sunduğu felsefe, sosyal düşünce tarihinde bir devrimdi. İnsanlık, kendisi hakkında, Marksizm sayesinde öğrendiklerinin çok büyük bir kısmından dahi habersizdi. Diyalektik ve tarihi materyalizm, siyasi ekonomi ve bilimsel komünizm teorisinin organik bütünselliği içinde sunulan Marx'ın öğretisi dünyaya bakışta gerçek bir devrim oldu ve aynı anda en köklü sosyal devrimlerin yolunu aydınlattı.

Marx tarihin ilerleyişinin, temelde maddi olan nesnel kanunlarını buldu. ondan önce herşeyin tesadüfe bağlı, tek tek kişilerin keyfi tercihleri sonucu sanıldığı ya da efsanevi bir dünya ruhunun kendini beyan edişi olarak gösterildiği yerde kanuniyetlerin işlediğini keşfetti. Göze görünenin, zahiri olanın, fenomenin ardında özü gördü. Kapitalist üretimin, emeğin sermaye tarafından sömürülmesinin üzerini örten sır perdesini yırtıp attı, artı değerin nasıl yaratıldığını ve ona kimin el koyduğunu gösterdi.

Marx'ın büyük dostu ve savaş arkadaşı Frederick Engels, Marx'ın iki büyük keşfini özel bir önemle anar: tarihin materyalist yorumu ve artı değer teorisi. Bunun nedenini anlamak kolay. Sosyalizmi bir ütopyadan bir bilime dönüştürmeyi, sınıf mücadelesinin bilimsel bir yorumuna ulaşmayı mümkün kılan bu keşifler oldu. Bu keşiflerin temeli üzerindedir ki, Marx'ın öğretisinin en önemli yanını belirtirken Lenin'in dediği gibi, "proletaryanın sosyalist toplumun kurucusu olarak tarihi rolünü" ortaya çıkarmak mümkün olabilmiştir.[3]

Evet, Marx büyük bir bilim adamıydı. Ama Marx, aynı zamanda, büyük bir pratik devrimciydi de. Kendisi gösterdiği hedeflere ulaşılması için akıllara durgunluk verecek ölçüde yoğun çaba harcadı.

Engels'le birlikte Komünistler Birliği'ni, sınıf bilincine varmış devrimci proletaryanın tarihteki ilk siyasi örgütünü kurdu. Bu bakımdan kelimenin en çağdaş anlamında ilk Komünist, günümüzün dünya çapındaki hareketinin ilk yol açıcısı oydu.

"Çalışan sınıfların uluslararası bağından başka hiç birşey onların kesin zaferini sağlayamaz" diye yazıyordu Marx.[4] Kendisi de, Birinci Enternasyonal'in kurucusu olarak, işçilerin uluslararası birliğini gerçekleştirmek için yılmadan, yorulmadan çalıştı. Marx ve Engels'in dünya komünistlerine siyasi direktifleri o coşkulu "Bütün ülkelerin işçileri, Birleşin!" çağrısı olmaksızın düşünülemez.

Şaşmaz bir enternasyonalist olan Marx, İngiltere'den, Hindistan'a, Fransa'dan Çin'e, ABD'den Irlanda'ya kadar birbirinden çok farklı ülkelerin durumlarındaki özellikleri de herkesten iyi anlıyabiliyordu. Aynı zamanda, bir halkın hayatını incelerken, bütün dünyanın hayatıyla onun

karşılıklı ilişkisini bulup çıkarmaya her zaman önem veriyordu. Bu noktada şu temel sorun hep karşısına çıktı: kapitalist düzenin devrimci yıkımını kim başlatacak ve insanlığın komünist geleceğine giden yolda ilk önce kim yürümeye koyulacak?

Tarih bu sorunun cevabını verdi. Devrimin yol göstericisi olmak Rusya proletaryasına düştü. Bugün bile Ekim Devrimini "eleştirenler" arasında bu devrimin Marx'ın tüm beklentilerine ters yönden gerçekleştiğini iddia edenler çıkıyor. Böyleleri, Marx'ın devrimin geleceği ile ilgili öngörülerinde Rusya'yı hiç hesaba katmadığını ileri sürüyorlar. Oysa, gerçekte, Rusya'da olup bitenleri Marx büyük bir ilgi ile izliyordu ve daha iyi anlayabilmek için Rusça öğrenmeye başlamıştı. Çarlığın uzlaşmaz bir muhalifi olarak, Rusya'da kabaran sosyal hareketin önündeki perspektifleri peygamberane bir sezgiyle değerlendiriyor ve bu harekete (5 Mart 1970'de Laura ve Paul Lafargu'a bir mektubunda yazdığı gibi) dönya çapında önem taşıyacak "en büyük bir sosyal devrimin" olgunlaşmakta olduğunu görüyordu. Gerçekten de Marx geleceğin olaylarını, bugünün kimi "eleştirici"lerinin geçmişin olaylarını değerlendirmelerinden daha iyi değerlendirmiştir.

Engels, Marx'ın ölümünün, savaşan proletaryanın saflarında doldurulamaz bir boşluk yarattığını söylemişti. Gerçekten de muazzam bir kayıptı Marx'ın ölümü. Ne ki, bayrağı güvenilir ellerdeydi. Gittikçe güç kazanan devrimci işçi sınıfı hareketinin başı Engels kendisi o bayrağı yükseltti. Ve henüz daha Engels hayattayken, Viladimir İliç Lenin proletaryanın sınıf mücadelesinde belirdi.

Lenin, Marx ve Engels'in sadık bir izleyicisiydi. Kendi deyişiyle yüce öğretmenlerine en ufak bir gölge olsun düşürülmesine tahammülü yoktu. Yalnız Marksizmin savunulmasında değil, yeni tarihi koşullarda Marksizmin tüm bileşenlerinin yaratıcılıkla geliştirilmesinde, pratiğe uygulanmasında da, herkesten çok hizmeti geçen kimseden bundan başkası zaten beklenemezdi. Lenin, Marksizmi yeni bir aşamaya, en yüksek aşamaya yükseltti. Lenin'in adı Marx'ın adından ayrı anılamaz. Leninizm, emperyalizm ve proleter devrimleri çağının, sömürgeler sisteminin çöküşü, insanlığın kapitalizmden sosyalizme geçişi çağının Marksizmidir. Günümüzde Leninizm dışında ve Leninizm olmadan Marksizm olamaz.

Lenin ve onun kurduğu Bolşevik Partisi ilk muzaffer sosyalist devrime önderlik ettiler. O devrim dünyanın sosyo-politik haritasını kökünden değiştirdi. Yeni bir dönem başladı: işçi sınıfı ve halk kitlelerinin büyük başarıları ve tarihi kazanımları dönemi. Marx'ın yarattığı bilimsel sosyalizm, yeni bir toplum kuran milyonlarca emekçinin fiili pratiği ile birleşti.

Bugün Marx'ın öğretisinin zenginliğini ve anlamını biz onun çağdaşlarından daha genişliğine ve derinliğine anlayabiliyoruz, çünkü teorik sosyalizme duyulan tarihi ihtiyacı görüp anlamak bu fikrin uygulama sürecine hem katılmak, hem de ona tanık olmak apayrı şeylerdir.

Sosyalizmin kuruluşunun somut tarihi yolları, birçok bakımlardan, bizim devrimci teorimizin kurucularının bekledikleri gibi olmadı. Sosyalizm önce tek bir ülkede, hem de ekonomik olarak en gelişkin olmayan ülkede başarıya ulaştı. Ekim Devrimi emperyalizm çağında, Marx'ın zamanında mevcut olmayan yeni tarihi koşullarda gerçekleşti. Bu yeni durum Lenin'in sosyalist devrim teorisinde ele alınmıştır ve o teori hayat tarafından bütünüyle doğrulanmıştır.

Burjuvazi ve reformizmin ideologları bugün hâlâ, SSCB ve diğer kardeş ülkelerde kurulan yeni toplumun Marx'ın düşündüğü sosyalizm olmadığını ispat etme çabasıyla birtakım iddialar ileri sürüyorlar. Gerçek olanla ideal olanın birbirine uymadığını söylüyorlar. Ama, isteyerek ya da bilmediklerinden, şu olguyu gözardı ediyorlar: Marx, öğretisini geliştirirken hiç de soyut bir derli toplu, uyumlu "sosyalizm" idealini kendine kılavuz edinmedi. Geleceğin sistemine dair düşüncelerini büyük ölçekli kapitalist üretimin nesnel çelişkilerinin tahlilinden çıkardı. Yirminci yüzyılda sosyal devrimlerin arındırıcı fırtınaları içinde doğacak toplumun ana hatlarını önceden doğru olarak belirleyebilmiş olması da işte bu bilime dayalı yaklaşım sayesindedir.

Marx'a göre üretim araçları üzerinde sosyal mülkiyet, kapitalizmin yerini alan sosyo-ekonomik sistemin kilit taşıdır. *Komünist Partisi Manifestosu*'nun açık seçik sözleri üretim ilişkilerinde bu zorunlu devrime Marksizmin verdiği önemi vurgular: "....Komünistlerin teorisi tek bir cümleyle özetlenebilir: Özel mülkiyetin ortadan kaldırılması."[5]

Yaşayan sosyalizmin tarihi tecrübesi gösteriyor ki, "benim" olanı, özel mülkiyete sahip olunanı "bizim" olana, kollektif mülkiyete sahip olunana çevirmek öyle basit bir iş değildir. Mülkiyet ilişkilerinde devrim, temel üretim araçlarını bütün halkın mülkü kılan tek bir eyleme indirgenemez. Bir efendinin haklarını elde etmek ile gerçek, akıllı ve tutumlu bir efendi olmak hiç de aynı şeyler değildir. Sosyalist devrimi gerçekleştirdikten sonra insanların önünde, tüm kamu servetinin tek ve bölünmez sahipleri olarak yeni durumlarını öğreninceye kadar, kendilerini buna hem ekonomik ve politik olarak, hem de, denilebilir ki, psikolojik olarak hazırlanmaları, kollektivist bir zihniyet ve davranışı geliştirmeleri için katedecekleri daha uzun bir yol vardır. Zira bir insanın bir sosyalist olarak yetişmiş olabilmesi için yalnız kendi çalışma başarılarına, kendi refah ve saygınlığına değil, çalışma arkadaşlarının, iş kollektifinin başarısına da, bütün ülkenin ve dünyanın her yanında çalışan insanların çıkarlarına da kayıtsız kalmaması gerekir.

"Benim" olanı "bizim" olana çevirme konusunda, bunun uzun ve çok yönlü bir süreç olduğu, aşırı basite indirgenmemesi gerektiği unutulmamalıdır. Sosyalist üretim ilişkileri bir kere temelli yerleştikten sonra dahi bazı kimseler bireyci alışkanlıkları korur ve hatta yeniden üretirler. Başkalarının zararı bahasına, toplumun zararı bahasına kendi çıkarlarını kollamaya, zenginleştirmeye bakarlar. Marx'ın terimleriyle, bütün bunlar emeğin yabancılaşmasının sonucudur ve yabancılaşmanın kendisi çoktan ortadan kaldırılmış olduğu halde bilinçlerden otomatik olarak ve bir anda silinip gitmezler.

Sosyalizmi ve komünizmi kurma pratiğinden bunun böyle olduğunu artık iyice biliyoruz. Ama bildiğimiz birşey daha var: Marx'ın önceden gördüğü gibi, nerde proleter devrimler zafere ulaşmışsa orda üretim araçları üzerinde sosyal mülkiyet şu ya da bu biçimde kesinlikle gerçekleşmiş ve aynı zamanda sosyalizmin varlığının esas faktörü, sosyalizmin temeli ve gelişmesinin ana kaynağı olmuştur.

Ülkemizde sosyalist mülkiyet temelinde planlı gelişen güçlü bir ekonomi yaratılmıştır. Bu ekonomi, büyük çaplı ve karmaşık içerikli ekonomik ve sosyal görevleri üstlenmeyi ve yerine getirmeyi mümkün kılmaktadır. Hiç şüphe yok ki, bütün bunlar kendiliğinden, kolayca gerçekleşmiyor. Hem sorunlar, hem de ciddi güçlükler ortaya çıkıyor. Her birinin ayrı ayrı nedenleri olabilir; ne ki, bu nedenler, yerleşmiş ve yararlılığı ispatlanmış olan sosyal, kollektif mülkiyetin hiç bir zaman özüne değgin değildir. Tersine, ülke ekonomisinin şu ya da bu alanında normal çalışmayı bazen aksatan eksikliklerin birçoğu, üretim araçları üzerinde sosyalist mülkiyete dayalı ekonomik hayatın norm ve gereklerinden sapmalar yüzünden ortaya çıkmaktadır.

Mesela tasarruf konusunu, malzeme, finans ve emek kaynaklarının rasyonel kullanımını ele alalım. Cari ve beş yıllık planın hedeflerine ulaşması ve ekonomimizin gelişmesi büyük ölçüde bu sorunun çözümüne bağlıdır. Burda gerekli olan, sosyalist mülkiyetin getirdiği ve özü bütün halkın mülkiyeti karşısında tutumlu bir tavır takınmakta, onu çoğaltmak için inisiyatif ve gayret göstermekte yatan ekonomik yönetim normuna riayettir. Bütün toplum bu normun çiğnenmesinden zarar görür, dolayisiyle ihmal, beceriksizlik ya da bencillik nedeniyle toplumun servetini çarçur edenlerden hesap sorma hakkını haizdir.

Şu sıralar üretimin ve ekonominin verimliliğini arttırma üzerinde özellikle duruyoruz. Parti ve Sovyet halkı bu sorunun öneminin pekâlâ farkındadır. Fakat sorunun pratik çözümünde işler gerektiği kadar başarı ile yürümüyor. Burada aksayan ne? Bunca muazzam sermaye yatırımlarından sağlamamız gereken verimi niçin sağlıyamıyoruz? Niçin bilimsel ve teknolojik kazanımlar üretimde yetersiz ölçülerde uygulamaya konuluyor?

Elbette çeşitli nedenlerden söz edilebilir. Bir kere, ekonomik mekanizmayı ve yönetim biçim ve metodlarını geliştirme ve yeniden düzenleme çalışmalarımızın Sovyet toplumunun bugünkü maddi, teknik, sosyal ve fikri gelişme düzeyinin ihtiyaçlarına yetmediğini görmezlik edemeyiz. En önemli nokta da budur. Bundan başka, tabii tarım ürünleri üretiminde son dört yıl içindeki hatırı sayılır düşüş ve ülkenin kuzey ve doğu bölgelerinde akaryakıt, enerji, ham madde kaynaklarını işletmek için gittikçe daha çok mali fon ve maddi kaynak ayırma zorunluluğu gibi faktörlerin de etkileri var.

Üretim güçlerinin gelişmesini hızlandırmak için ekonomik hayatın buna uygun biçimlerinde örgütlenmesi gereğine dair Marx'ın temel düşüncesini durmadan tekrar edip durabiliriz, ama bu teorik doğru, pratiğin somut diline çevrilmedikçe çarklar harekete geçmeyecektir. Bugünün başta gelen en önemli ihtiyacı, ekonomimizin sahip olduğu muazzam yaratıcı güçleri tüm veçheleriyle harekete geçirebilecek tedbirler üzerinde düşünmek ve onları tutarlı bir biçimde uygulamaya koymaktır. Bu tedbirler dikkatle hazırlanmalıdır ve gerçekçi olmalıdır. Bu da demektir ki, bu tedbirlerin planlanmasında her zaman sosyalizmin ekonomik sisteminin gelişmesini yöneten kanunlardan yola çıkılmalıdır. Bu kanunların nesnel karakteri, ekonomiyi doğasına aykırı metotlarla yönlendirme teşebbüslerine son vermeyi gerektirir. Burda Lenin'in, bazı memurların bütün sorunları "komünist kararnameler yayınlayarak" çözebilecekleri yolundaki safça inançlarında yatan tehlikeye işaretini hatırlamak yararlı olacaktır.[6]

Öte yandan, gerekli tedbirler üzerinde bir kere mutabakata vardıktan ve uygun kararları aldıktan sonra, başlanan işi bitirmeden bırakmak hiç bir surette caiz değildir. Kararlaştırılan herşey uygulanmalıdır. Partimizin Leninist geleneği budur ve bundan vazgeçmek bize yakışmaz.

Toplumun bir bütün olarak çıkarları, sosyalist ve mülkiyete dayalı bir ekonominin gelişmesi için en önemli kılavuzudur. Fakat bundan, elbette ki, sosyalizmin, genel çıkar uğruna bireysel ve mahalli çıkarları ve değişik sosyal grupların özgül ihtiyaçlarını kaale almadığı sonucu çıkarılamaz. Hiç de değil. Marx ve Engels'in de vurguladıkları gibi, " 'Fikir', her zaman, 'çıkar'dan uzak düştüğü ölçüde saygınlığını yitirmiştir." 7 ülkenin ekonomik mekanizmasını daha iyiye götürme yolunda en önemli görevlerden biri bu tür çıkarların lâyıkıyla gözetilmesi ve olabilecek en iyi biçimde bütün halkın çıkarlarıyla birleştirilerek Sovyet ekonomisinin büyümesi için, ekonominin verimliliğinin ve emeğin üretkenliğinin yükseltilmesi için, Sovyet devletinin ekonomik ve savunma gücünün her bakımdan arttırılması için önemli bir saik olarak kullanılmalıdır.

Sosyalist bir ülke ekonomisinin verimliliği, elbette ki, salt ekonomik kıstaslarla ölçülmemeli, aynı zamanda —sosyal üretimin nihai amacı göz önünde tutularak— sosyal kıstaslara da vurulmalıdır. Kapitalizmde bu amaç sermayeden elde edilecek kârdır; sosyalizmde ise, Marx'ın teorik olarak ispatladığı gibi, çalışan insanların refahı ve bireyin çepeçevre gelişmesinin koşullarının yaratılmasıdır. Yaşayan sosyalizm, Marx'ın bu önermesini ete kemiğe büründürüyor.

Gerçekten de, Sovyet ekonomisinin üstlenmek durumunda olduğu görevler ne denli çok yönlü olursa olsun, son tahlilde hepsi teke inmektedir: çalışan insanların refah ve esenliğini sağlamak, onların manevi ve kültürel hayatlarının ve sosyal faaliyetlerinin daha da gelişip serpilmesinin maddi koşullarını yaratmak. SBKP'nin ekonomik siyasetinin genel yönünü belirleyen budur ve bu nokta Partinin 26. Kongre belgelerinde, şu sıra uygulanmakta olan Gıda Programında ve somut ekonomik konularla ilgili parti kararlarında ifadesini bulmaktadır. Yine bu noktanın, üretimin rasyonelleştirilmesi ve hızla arttırılmasına yaklaşımımızda da birçok şeyi belirlediği açıktır. Bir başka deyişle, ülkemizde ekonomik verimliliği arttırmanın sorunları, çalışan insanların çıkarları doğrultusunda kararlaştırılır, onların çıkarları bahasına değil. Bu bizim işimizi daha basitleştiriyor, ama işi tüm Sovyet halkının bitmez tükenmez gücüne, bilgisine ve yaratıcı enerjisine dayanarak yürütmemizi mümkün

kılıyor.

Marx, kapitalizmin yerini alacak sistemin tarihi misyonunu, eskiden tatsız ve zorunlu bir ödev olan çalışmayı bireyin en başta gelen hayati ihtiyacı kılmakta gördü. Bu fikrin tam gerçekleşmesine giden uzun yolda ne çok şey yapılması gerektiğini şimdi tecrübelerimizle biliyoruz. Ne ki, esas belirleyici aşama geçilmiş, geride kalmıştır. Emeğin ürününün yabancı ve hatta düşman bir varlık olarak işçinin karşısına dikildiği, işçi ne kadar daha fiziksel ve zihni çaba harcarsa ona tahakküm edenlerin gücünün de, o kadar arttığı duruma, kapitalizmin yapısında var olan bu duruma, son verilmiştir. Sosyalizmin en önemli ve tartışılmaz kazancı, herkese çalışma hakkı sağlamanın koşullarını yaratmış olmasıdır. Bizim toplumumuzda bir birey için en yüksek meziyet ve saygınlık ölçüsü çalışmadır, bilinçli ve dürüst çalışma, inisiyatifle çalışma, toplumun yararına çalışma.

Pratik şunu da ispat etmiştir ki, üretim araç ve nesnelerinin toplumsallaştırılması sosyalizmin yapısında var olan sosyal iklimin oluşması için gerekli ve etkin faktördür. Bu sosyal iklimde insan, geleceğe dair güvensizlik duygusu altında ezilmez. Bu iklimde kollektivist ruh ve yoldaşça yardımlaşma, ahlâk sağlığı ve sosyal iyimserlik geçerlidir. Bütün bunlar hep bir arada, çalışan yığınlar için yepyeni bir hayat kalitesi demektir. Bu hayat kalitesi hiç bir şekilde maddi konfora indirgenemez; canlı ve mutlu bir hayatın tüm vehçelerini kapsar.

Doğaldır ki bütün bunlar bir gecede, sosyal mülkiyetin kurulmasının hemen ertesi günü başarılamaz. Dolayısıyla, daha hemen ilk andan itibaren, "hazırlop" bir sosyalizm olarak değerlendirilemez. Mülkiyet ilişkilerinde bir değişiklik insan ilişkilerinde yüzyıllar boyu birikegelen olumsuzlukları kendiliğinden ortadan kaldıramaz. Ne var ki böyle bir değişiklik olmadan da, her türlü sosyalizm "model" i, ne denli cazip bir kılıfa sokulmuş olursa olsun, işlemeyecektir ve sadece onun mimarlarının muhayyelesinde yaşayacaktır. Bu, Marksizmin temel bir aksiyonudur ve bu gün de yüzyıl önce olduğu kadar geçerlidir.

Marksizmin aksiyonlarına dikkatle yaklaşmak gerekir. Zira yanlış anlaşılmalarının ya da unutulmalarının cezasını hayat her zaman kendisi verir. Meselâ gelir dağılımı konusunda Marx'ın görüşlerinin tam anlamı ancak büyük gayretler ve hatta hatalar bahasına kavranabilmiştir. Marx ısrarla belirtmişti ki, komünizmin ilk aşamasında her çalışan insan "topluma ne verdiyse onu —kesintiler yapıldıktan sonra— aynen geri alır."[8]; kısacası, çalışmasının miktarı ve niteliğine göre gelir sağlar. Bu da sosyalizmin temel ilkesi gereğidir: "Herkesten yeteneğine göre, herkese yaptığı işe göre." Marx tam bir demokrat ve hümanistti, ama tüm farklılıkların budanmasına şiddetle karşıydı. Onun zamanında da pek ender olmayan, sosyalizmi gelir dağılımı ve tüketimde "genel eşitlik" olarak tanımlayan demagojik ya da safça görüşleri kesinlikle reddetmişti.

Günümüzde, bilimsel komünizmin kurucusunun bu görüşlerinin yalnız sosyal ve ekonomik anlamı değil, son derece büyük siyasi önemi de pratik içinde, birçok sosyalist ülkenin tecrübesiyle açığa çıkmıştır. Dağılım ilişkileri istisnasız herkesin çıkarını dolaylı ya da dolaysız yol-

dan etkilemektedir. Dağılımın karakteri, sosyalizmde mümkün olan eşitlik derecesinin belli başlı göstergelerinden biridir. Bu imkân ölçüsünü iradecilikle aşma, her bir kişinin yaratılan maddi ve manevi zenginliğe emek katkısını isabetle değerlendirmeden komünist dağılım biçimlerine doğru ileri atılma teşebbüsleri, istenmeyen fenomenlerin ortaya çıkmasına neden olabilir ve olmaktadır da.

Böylece, emeğin üretkenliğinde tüketimden daha hızlı bir gelişmenin nesnel ekonomik gereğine herhangi bir biçimde aykırı bir davranışın kabul edilemeyeceği açıkça anlaşılmıştır. Bu belirleyici faktöre sıkı sıkıya bağlı olmayan bir ücret arttırımı, başlangıçta hoşa giden bir izlenim yaratsa da, eninde sonunda ekonomik hayatın tümünü olumsuz etkilemektedir. Somut bir deyişle, böyle bir ücret arttırımı mevcut üretim düzeyinde tam karşılanamayacak talepleri teşvik etmekte, çalışan insanların haklı hoşnutsuzluğuna neden olan tüm tatsız sonuçlarıyla birlikte darlıkları gidermeyi zorlaştırmaktadır.

Muhakkak ki, sosyalizmde dağılım sorununun doğru çözümü için, nüfusun elindeki paraya karşılık yeterli miktarda çeşitli üretim mal ve hizmet olmalıdır. Burda belirleyici faktör üretim güçlerinin gelişkinlik düzeyidir. İmkanlarımızı aşan ihtiyaçları karşılamak elbette mümkün olamaz. Bununla birlikte, gayretlerimizi iki istikamete yöneltmek şimdiye kadar görevimiz olmuştur, bundan böyle de görevimiz olacaktır: birincisi, sosyal üretimin sürekli büyümesini ve bu temel üzerinde halkın maddi ve kültürel düzeyinde bir yükseliş sağlama; ikincisi. Sovyet halkının maddi ve kültürel ihtiyaçları düzeyinin yükselmesini her yoldan teşvik etme.

Tam sosyal eşitlik bir gecede ve tastamam gerçekleşemez. O olgunluk aşamasına ulaşmak, onu elde etmek için toplum uzun zamana ve büyük gayret sarfetmeye muhtaçtır. Toplum, üretim güçlerini, komünizmin maddi ve teknik temeli düzeyine çıkartıncaya kadar geliştirilmelidir. Her çalışan insanın yüksek bilinç ve kültüre, mesleğinde ustalığa ve sosyalizmin ona sunduklarını akıllıca kullanabilme yeteneğine sahip olabilmesi için toplum onu eğitmelidir.

Henüz bu koşullar varolmadığı sürece, dağılım ilişkileri, yani çalışma ve tüketim ölçüleri üzerinde sıkı denetim, sosyalist toplumu yönetən partinin dikkatini yoğunlaştıracağı odak noktası olma zorundadır. SBKP, Marx'ın açıkladığı sosyalist dağılım ilkesinin her yerde aksamadan uygulanmasına ve giderek daha iyi ve daha eksiksiz uygulanmasına her zaman dikkat eder. Bu ilke çiğnendiği takdirde kazanılmamış gelirlerle, toplumun ve dürüst işçiler kitlesinin sırtından geçinen kaytarıcılarla, tembellerle, kötü işçilerle karşılaşmamız kaçınılmazdır. Hoşgörü gösterilmemesi gereken birşeydir bu. Bizim sistemimizin hümanizmi üzerinde asalakça yaşamak gibi birşeydir çünkü.

Her yurttaşın maddi refah düzeyini belirleyen şey, herhangi bir kimsenin öznel isteği ya da iyi niyeti değil, çalışma, sadece çalışma ve çalışmanın fiili sonuçları olmalıdır. Böyle bir yaklaşım, Marx'ın sosyalist düzende dağılımla ilgili görüşlerinin ruhuna ve içeriğine tamtamına uygun düşen yaklaşımdır.

Bizim çalışma alanında uzun zamandanberi süregelen bir maddi ve moral teşvikler sistemimiz var. Sosyalizm ve komünizm yolunda mücadelemizde bu sistem büyük hizmet gördü. Fakat artık hem sistemin kendisinin, hem de biçimlerinin ve pratikte uygulanmasının daha da düzeltilmesi gerektiği anlaşılıyor. İyi çalışmayı mükafatlandırmak, layık olduğu saygınlığı ona kamu önünde tanımak önemlidir. Ama bu kadarı yetmez. Maddi ve moral teşvikler pratiği, emeğin verimli örgütlenmesi ile birlikte çabalarının ve ürettikleri ürünlerin yararlı ve gerekli olduğu bilincini insanların zihninde sürdürmeli ve geliştirmelidir. Bu pratik, giderek, işçilere kendi iş kollektiflerinin ve bütün halkın faaliyet ve planlarını benimseme duygusunu vermelidir. Böyle bir duygu, insanları, her türlü ikna gayreti ya da vaazden çok daha iyi seferber eder ve disipline uydurur.

Dağılım ilişkilerini daha iyiye götürürken, çalışma sürecinde yer alan bütün bir dizi ilişkiyi dikkate almak gerekir. Yani, herşeyden önce, Marx'ın "belli bir üretim tarzı"nın "sosyal istikrar" seçimleri olarak gördüğü ve "nizam ve tertip" dediği şey ülke ekonomisinin bütün alanlarında tutarlı bir biçimde iyice yerleştirilmesidir.[9] Salt emir ve yasaklama ile yönetim, eylem yerine habire söylenip laf etme burda özellikle zararlıdır. Bunu anlamayan ve sistemli, kararlı örgütsel gayretler yerine gösterişli ama beyhude kampanyalar ikame etmeye kalkan bir önder fazla birşey başaramayacaktır. Ekonomide yönetimi geliştirmek ve planlamayı, devlet ve çalışma disiplinini ilgilendiren konularda örgütlülük, verimlilik, disiplin düzeyini yükseltmek için partinin sarfettiği gayretlerin anlamı sadece belli birtakım aksamaları ve güçlükleri gidermek —ki bu da, kendi başına, son derece önemlidir— değil, uzun vadede sosyalist hayat tarzının temellerini daha da güçlendirmektir.

Söylemeye gerek yok ki, bu konularda parti, Sovyet toplumunun bugünkü gelişme aşamasında mevcut olan gerçek iş yönetimi koşullarında yola çıkmaktadır. Bu mevcut koşullarda ise, Marx'ın kollektif üretimin birinci kanunu saydığı ekonomik kanun —çalışma süresinden tasarruf etme kanunu— henüz tam olarak işlememektedir. Bunun başlıca nedenlerinden biri beden yorucu, tatsız ve rutin işlerin çokluğu, bunların mekanikleştirilme ve hele de otomasyona bağlanma hızının düşkünlüğüdür.

Öte yandan emek istihdam kaynaklarının daralmış olması ve ülke nüfusunun durumu da, kol gücüne dayanan, mekanikleşmemiş emeğin oldukça büyük payını —yalnız sanayide bu pay yüzde 40'dır— olduğu gibi sürdürmenin ekonomik açıdan caiz olmadığını açıkça gösteriyor. Bilimsel ve teknolojik gelişmeyi alabildiğine hızlandırmanın, elde edilen başarılardan, emek kulanımının özellikle yüksek olduğu kesimlerden başlayarak aktif yararlanmanın önemi buradadır. Biz bunun için gerekli olan temele sahibiz. Bu temel, sosyalist milli ekonominin yüksek gelişme düzeyidir; Sovyet işçi sınıfının profesyonel tecrübe ve maharet birikimidir; işinin ehli uzmanların ve iş yöneticilerinin, muazzam bir bilimsel ve entellektüel potansiyelin varlığıdır —ki bunun üretim gücü günümüz koşullarında gittikçe daha büyük bir önem kazanmaktadır. Şimdi

bizim için gerekli olan, tüm potansiyel güçlerimizi daha iyi ve daha hızlı kullanmak ve emeğin kültürü ile üretimin örgütlülüğünü daha ileri boyutlara uluştırmaktır.

Üretimin mekanizasyonu ve otomasyonu görevlerinin sosyal ve politik anlamları bakımından da ısrarla üstesinden gelmeye çalışmalıyız. Çünkü, genellikle, yorucu ve ağır kol emeği sarfetmekten kurtulan bir kimse işine daha büyük bir inisyatif ve sorumlulukla yaklaşır. Eğitim ve dinlenme, sosyal faaliyetlere ve üretimin yönetilmesine katılma bakımından da ek imkânlara kavuşur. Böylelikle, sosyalist devrimin çalışanlara bahşettiği siyasi ve demokratik haklarını, toplumlarının ve devletlerinin tam anlamıyla sahibi olan insanların haklarını, daha da esaslı bir biçimde kullanabilir.

Kapitalizmin yerini alan toplum henüz ortaya çıkmadan çok önce Marx o toplumun hayatının siyasi biçimlerinin özünü ortaya koydu. Komünist Partisi Manifestosu şöyle diyordu:...işçi sınıfının devriminde atılacak ilk adım proletaryayı hakim sınıf durumuna çıkarmak, demokrasi savaşını kazanmaktır.[10] Sağlam bir siyasi iktidar olmaksızın sosyalizmin kurulması düşünülemez. Bu siyasi iktidarın içeriğini Marx "proletarya diktatörlüğü" kavramında özetlemiştir. Marx'ın öğretisine göre en sonunda komünist toplumsal kendi kendini yönetime varacak olan siyasi gelişmenin yolunu bu diktatörlük açar.

Sosyalizmin yaşayan tarihi Marx'ın bu öngörüleriyle kıyaslandığında ne görüyoruz?

Hem iç, hemde dış karşı devrimci güçlerin azgın direnişiyle karşılaşan Sovyet demokrasisi tam bir dürüstlükle kendini ortaya koydu. Sınıf karakterini hiç gizlemedi. Yeni iktidara savaş açan sömürücü sınıfların üyeleri karşısında çalışanların imtiyazlarını yasallaştırmakta tereddüt etmedi. Sovyet demokrasisi, özünde, en geniş hakları teminat altına alan ve çalışan insanların çıkarlarını koruyan bir demokrasidir, halkın sosyalist kazanımlarını tehdit edenleri disiplin altında yola getirmeye hazır bir demokrasidir ve her zaman öyle olacaktır.

Yeni toplumu inşa etme sürecinde sosyalist demokrasinin içeriği zenginleşir, tarihi koşullarda getirilmiş kısıtlamalar silinir gider, halkın iktidarının kullanılma biçimleri daha da çeşitlenir. Bu süreç, sosyalist devletin gelişmesiyle ayrılmaz bir bağ içinde yürür. Sosyalist devlet kendisi de niteliksel değişimlere uğrar. Bunların en önemlisi, proletarya diktatörlüğü devletinin gelişerek bütün halkın devletine dönüşmesidir. Sosyalizmin siyasi sistemi açısından son derece önemli değişimdir bu. Ve 1977'de bütün halk tarafından kabul edilen ve sosyalist demokrasinin daha da derinleştirilmesinin yasama temelini düzenleyen SSCB anayasasında ifadesini bulmuştur.

Ülkemizde bu alanda yapılanları ve yapılmakta olanları gözümüzde yüceltmiyoruz. Sovyet demokrasisi, toplumun maddi potansiyel özellikleri, kitlelerin bilinç düzeyi, siyasi kültürleri ve aynı zamanda toplumumuzun bir serada, bize düşman bir dünyadan soyutlanmış olarak değil, emperyalizmin ortaya saldığı soğuk "psikolojik savaş" rüzgârları altında gelişmekte olduğu olgusundan kaynaklanan nedenlerle, büyüme güç-

lükleriyle karşılaşmaktadır ve herhalde daha da karşılaşacaktır. Demokrasimizin daha ileri götürülmesi, bürokratik "aşırı örgütlenme" nin ve biçimciliğin, kitlelerin inisyatifini tıkayan ve yıpratan, yaratıcı düşünceyi, emekçi halkın diri davasını köstekleyen herşeyin giderilmesini gerektirmektedir. Şimdiye kadar bu tür fenomenlere karşı hep mücadele ettik, bundan sonra da daha da büyük bir enerji ve ısrarla mücadele edeceğiz.

Zaman zaman, sosyalist devlet ve demokrasinin bugünkü karakterinin, Marx'ın belirttiği komünist kendi kendini yönetim perspektifine uymadığının söylendiğini işitiyoruz. Oysa şimdiye kadar alabildiğimiz yol ve edindiğimiz tecrübe bunun tersini söylemektedir.

Marx'ın şu fikirlerini ele alalım mesela: Yeni toplumu yönetme işi "Komünlerde örgütlenen halkın" işidir, yeni iktidarın özü "halkın halk tarafından yönetimi"dir.[11] Çok iyi biliniyor ki, bu fikirlerin kaynağı hayattı, Paris Komüncülerinin kahramanca hamlesiydi. Ama yine de, uzak bir hedefin çok genel bir belirlenmesi dile getiriliyordu bu fikirlerde. Ancak kitlelerin kendi devrimci yaratıcılıkları bu hedefe yaklaşmanın araçlarını somutlayabilirdi. Ekim Devrimi arafesinde kitlelerin yaratıcılığı Lenin'e işte böyle bir malzeme sağladı ve o sayede Lenin, Marx'ın formüllerinin gerçekleşmesi doğrultusunda bizim ülkemizin koşullarında atılacak pratik adımı belirledi: "...Sovyetlerde birleşen...*Halk*..devleti yönetmelidir."[12]

Üzerinde kendi birliğinin iktidarından gayri bir iktidar tanımayan halk— Marx, Engels, Lenin'in bu fikri, yasama, yürütme ve denetimi birleştiren Sovyetlerin faaliyetinde ifadesini bulur; işçi sendikalarının ve diğer kamu örgütlerinin çalışmalarında, iş kollektiflerinin hayatında ve toplumumuzun tüm siyasal sisteminin gelişmesinde tezahür eder. Burda önemli olan, hiç de, bu sistemle komünist kendi kendini yönetim ideali arasında farklılıklar aramak değildir (bizi komünizmin ikinci aşamasından ayıran tarihi mesafe nedeniyle bu türden birçok farklılık göstermek mümkündür). Çok daha önemli olanı, bu sistemin işlemekte ve gelişmekte olduğudur, demokrasimizi geliştirmenin durmadan yeni biçim ve metotlarını bulduğu, çalışan insanın ekonomik hak ve yetkilerini üretimde ve tüm sosyo-politik pratikte —milletvekilleri komisyonlarından ve halk denetiminden periyodik üretim toplantılarına kadar— genişlettiğidir. İşte bu, halkın, komünist kuruluş sürecinde gelişmekte olan gerçek sosyalist kendi kendini yönetimidir.

SSCB'nin yeni anayasası doğrultusunda demokratik gelişmemizden edinilen tecrübe özel bir dikkatle gözönünde tutulmalı ve genelleştirilmelidir. Burda en önemli nokta mahalli inisiyatifin canlandırılması ve gittikçe daha geniş alanlarda kullanılması, tüm iş kollektiflerinin genel devlet işlerine daha esaslı bir biçimde katılmalarıdır. Mahalli Sovyetlerin kendi topraklarındaki işletmeler, kurumlar ve örgütlerle ilgili yetkileri son yıllarda büyük ölçüde genişletilmiştir. Mıntıka, bölge ve cumhuriyet (Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri) Sovyetlerinin yetkileri de, SBKP MK'sinin Mayıs 1982 Plenum toplantısında bu Sovyetlerin yönetiminde tarım-sanayi kombinalarının kurulması için alınan kararın

uygulanmasıyla daha da artacaktır. Böylelikle, sosyalist devletin önde gelen fonksiyonunu —iş yönetimi ve örgütlenme— kullanmakta temsili organlarının rolü büyümektedir. Burda, önemli bir üretim yönetimi biçimi olan ve kitleler tarafından bulunan masraf-tutma ekibinden de söz etmeden geçmemek gerekir.

Hiç şüphe yok ki, anarko-sendikalizme, toplumu birbirinden bağımsız rakip korporasyonlara bölmeye, disiplinsiz demokrasiye ve ödevler olmadan haklar kavramına meyleden bir kendi kendini yönetim anlayışı bize tümüyle yabancıdır. Sosyalist toplumun tüm hayatının, doğruluğu ispatlanmış örgütsel ilkesi demokratik merkeziyetçiliktir. Demokratik merkeziyetçilik, kitlelerin serbest yaratıcılığı ile bilime dayalı tek bir öncülük, planlama ve iş yönetimi sisteminin avantajlarını başarıyla birleştirmeyi mümkün kılar.

Sosyalist düzen emekçi halkın kollektif hak ve ödevlerinin hayata geçirilmesini sosyal ilerlemenin itici gücü yapar, ama bu arada bireyin çıkarlarını hiç bir surette ihmal etmez. Anayasamız Sovyet yurttaşlarına geniş hak ve özgürlükler bahşederken, aynı zamanda kamu çıkarlarının önde geldiğini de vurgulamıştır. Kamu çıkarına hizmet, yurttaşlık ödevinin en üstün tezahürüdür.

Devletin çıkarlarıyla yurttaşın çıkarları arasında kapitalizmde görülen uçurum bizim toplumumuzda ortadan kaldırılmıştır. Fakat, maalesef, kendi bencil çıkarlarını toplumun karşısına, toplumun diğer üyelerinin karşısına koyanlara daha hâlâ rastlanıyor. Bu durumda, bazı kimseleri eğitmek ve bazen de bir kere daha eğitmek gerektiği, sosyalist kanun ve nizamlara, kollektivist hayatımızın normlarına tasallutlarla mücadele etmek gerektiği açıkça ortaya çıkıyor. Bu, burjuva propagandasının ikiyüzlülükle ağzına pelesenk ettiği "insan haklarının çiğnenmesi" değil, çoğunluğun iradesiyle ve tüm çalışan halkın çıkarı için yönetim demek olan gerçek hümanizm ve demokrasidir.

SBKP halkın çıkarlarını, toplumun bir bütün olarak çıkarlarını herşeyin üstünde tutar. Parti, çalışan insanların yaratıcı faaliyetlerini ve toplumsal canlılığını teşvik edecek ve sanayi işletmelerine, devlet çiftlikleri ve kollektif çiftliklere daha çok bağımsızlık sağlayacak koşulların yaratılmasına azami dikkat sarfetmektedir. Bu canlılık bu inisiyatif, partinin planlarının geçerliliğinin, gücünün artmasının ölçüsüdür ve son tahlilde komünist kuruluş programının hayata geçirileceğinin teminatıdır.

Sovyet toplumunun siyasi sisteminin çekirdeği olarak Parti kendisi tüm faaliyetlerinin demokratik örgütlenmesiyle herkese örnek olmaktadır: Parti demokratik ilkeler belirler ve geliştirir, bunlar bizim sosyalist hayatımızın tüm alanlarında işlerlik kazanır. Bu işleyiş toplum hayatında Partinin öncü rolünün, kitleler üzerindeki esinlendirici etkisinin en önemli tezahürlerinden biridir.

Lenin, kendi döneminde, yeni toplumun ana hatlarını tanımlamadan Marx'ca metodik yaklaşımı incelerken şöyle diyordu: "Marx'da bir ütopya yaratma, bilinemeyecek olan hakkında boşuna tahminler yürütme çabasının izi dahi yoktur...Kelimeler üzerinde (Sosyalizm nedir? Ko-

münizm nedir?) skolastik kafa ürünü, 'uyduruk' tanımlamalar ve verimsiz tartışmalar yerine, Marx, komünizmin ekonomik olgunlaşmasının aşamalarıyla ilgili denilebilecek bir tahlil getirmektedir."[13]

İşte böyle bir tahlile dayanarak Marx, çok iyi bilindiği gibi, tek bir komünist oluşumun gelişmesinde iki aşama öğretisini ortaya koydu. SBKP ve diğer kardeş partiler bu öğretiden hareket etmektedirler. Lenin bu temel üzerinde yeni tarihi tecrübeyi genelleştirme ve sosyalizm ve komünizmin kuruluşu teorisini kapsamlı bir biçimde geliştirmiştir. Bugün de biz, Marx, Engels ve Lenin'in en çetin saydıkları bir sorunu —komünizme geçişin somut biçimleri sorununu— çözmede bu görüşleri kendimize çıkış noktası alıyoruz.

Bugünkü Sovyet toplumunun en önemli özellikleri gelişkin sosyalizm kavramında yansımaktadır. Bu kavram, hem sosyalizmi inşada, komünizmin ilk aşamasındaki çeşitli ekonomik, sosyal ve kültürel görevlerin gerçekleştirilmesinde kazanılan fiili başarılarla komünist bir geleceğin büyüyen filizlerinin diyalektik birliğini, hem de dünden arta kalan problemleri ikna edici bir tarzda gözler önüne sermektedir. Bu demektir ki, aradaki farkı kapatmak ve ileri yürümek bir hayli zaman alacaktır. Nerde olduğumuzu ayık kafayla doğru tespit etmeliyiz. İleri doğru koşmak, geçerliği olmayan görevleri öne çıkarmak demektir; şimdiye kadar sağlanan başarılarla yetinmek, elimizin altındaki tüm imkanları kullanmamak demektir. Şu anda gerekli olan, toplumumuzu, bütün potansiyel imkanları ve ihtiyaçlarıyla, gerçek dinamikleri içinde mütalaa etmektir.

Marksist-Leninist teori alanında son yıllardaki çalışmalar meyanında SBKP'nin 26. Kongresi, gelişkin sosyalizm kavramının işlemesini öne çıkardı. Bu kavrama dayanarak Parti önümüzdeki yıllar ve daha uzak gelecek için strateji ve taktiklerini belirledi, ve ülkemizin komünizmin en yüksek aşamasına ne kadar yaklaşmış olduğu hakkında muhtemel abartmalara karşı uyarıda bulundu. Bütün bunlar program hedeflerimizin gerçekleşmesine giden yolların ve gereken takvimin daha kesinlikle belirlenebilmesine imkan sağlamıştır.

Yirminci Yüzyılın son on yıllarında Partinin ve halkın önünde çok büyük boyutlu görevler duruyor. Bu görevler, hep birden ele alındığında, gelişkin sosyalizmin ileri boyutlara ulaştırılmasına indirgenebilir. Bu süreç içinde komünizme geçiş gerçekleşecektir. Ülkemiz bu uzun tarihi aşamanın başlangıcındadır; ve o aşamanın da, tabii, kendi gelişme dönemleri ve aşamaları olacaktır. Bunların ne kadar süreceğini ve ne gibi somut biçimlere bürüneceklerini sadece tecrübe ve yaşayan pratik gösterecektir. Bununla birlikte bu yoldaki belli başlı, denilebilir ki, niteliksel yönelim noktalarından birine, gelişkin sosyalizmin tarihi çerçevesinde temelde sınıfsız bir toplum yapısının oluşmasına dair bir öneri getiren Parti 26. Kongresi tarafından işaret edilmiştir.

Pratiğe dayanılarak ortaya konulan bu sonuç Marx'ın sosyalizm anlayışını da yansıtıyor. Marx da sosyalizmi sınıf farklarının bulunmadığı bir toplum olarak anlıyordu.[14] Geçerken belirtelim ki, bu durum, Marx'ın görüşlerini sadece son birkaç on yılın tecrübesi gözönünde tutularak değil, aynı zamanda daha uzun bir perspektif de dikkate alınarak

değerlendirilmesi gerektiği gerçeğinin yeni bir teyididir.

Kim ki, bugün kendi kendine "iyi ama, nedir bu sosyalizm acaba?" diye soruyor ve herşeyden önce Marx, Engels ve Lenin'in eserlerinde sorusuna cevap arıyorsa, böyle yapmakla haklıdır. Ne ki, bu artık yeterli olmaktan çıkmıştır. Günümüzde sosyalizm nosyonu ancak Sovyetler Birliği ve diğer kardeş ülkeler halklarının muazzam pratik tecrübe zenginliği göz önünde tutulmak suretiyle kavranabilir. Bu tecrübe göstermektedir ki, sosyalist kuruluş yolunda beliren çeşitli sorunlar karmaşık sorunlardır. Ama bu tecrübe yine gösteriyor ki, toplumsal gerçekliğin en güç sorunlarını çözmeye de ancak sosyalizm muktedirdir.

Sosyalizm, emek ve kültürü birbirinden ayıran eski engelleri kaldırıp işçi sınıfının öncülüğü altında işçiler, köylüler, aydınlar ve tüm kol ve kafa emekçileri arasında sapasağlam ittifak yaratır. Bilim, teknoloji, edebiyat ve sanat kazanımlarını emekçi kitlelere ulaştırır, aydınların yaratıcı faaliyetine görülmemiş bir kamu saygınlığı sağlar. Sosyalizm, ulusal çatışmalarla bölünmüş halkları sımsıkı bir aile içinde toplar, sömürü sisteminin bir ürünü olan milliyetler sorununa adil çözüm getirir. Sosyalizm, bir yandan ulusal hayat biçimlerinin gelişip serpilmesini kolaylaştırırken, aynı zamanda, her türlü eşitsizliği dışlayan ve kardeşçe işbirliği ve karşılıklı yardımlaşmaya dayanan yeni bir tip uluslararası, devletlerarası ilişkiler yaratır.

Kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin tamamlanması ve yeni, sosyalist hayat tarzının iyice yaklaşmasıyla, son tahlilde toplumun birbirine düşman sınıflara bölünmesinden doğan en keskin sosyal çatışmalara son verilir. Bununla birlikte bu dediklerimizin, sosyalizmin tüm çelişki ve farklılıkları istisnasız ortadan kaldırdığını, günlük hayatı her türlü dertten âzade kıldığını ileri süren basit ve siyasi bakımdan naif görüşle hiç bir ilgisi yoktur. İdeolojik düşmanlarımız, bizde de halkın hayatında güçlükler ve hayal kırıklıkları ve bazen yeni ile eski arasında çok çetin bir mücadele olduğuna işaret ederek yeni düzeni karalamaya çalışırken işte bu görüşü işlerine geldiği gibi istismar etmektedirler.

Evet, bizde çelişkiler de var, güçlükler de. Gelişmenin başka bir yolu olabileceğini sanmak, gerçekliğin —kimi zaman acı da olsa— güvenilir zeminini terkedip Marksist diyalektiğin alfabesine sırt çevirmektir. Lenin bu sorunu Marksist öğreti temelinde teorik olarak açıklığa kavuşturmuştur. "Antagonizm ve çelişki," diye yazıyordu Buharin'in *Geçiş Döneminin Ekonomisi* adlı kitabı üzerine notlarında, "hiç de aynı şeyler değildir. Sosyalizmde birincisi ortadan kalkacak, ikincisi sürecektir." Bu görüş pratikte doğrulanmıştır. Ama bu demek değildir ki, uzlaşmaz olmayan çelişkiler dahi, eğer gözardı edilirse, ciddi çatışmalara neden olabilirler. Sorunun bir başka —ve en önemli— veçhesi, sosyalizmin çelişkilerinin, onun ileri doğru gelişmesi için bir kaynak ve teşvik unsuru olarak yanlışsız kullanılmasıdır.

Bizim tecrübemiz, yönetici durumundaki komünist partisinin sağlam bir bilimsel temele dayanması halinde sosyalist kuruluşta başarılara ulaşabildiğidir. Marksist-Leninist bilimin ve onun yaratıcılıkla geliş-

tirilmesinin rolünün her ne surette olursa olsun küçümsenmesi, bilimin görevlerinin dar pragmatik yorumu, temel teorik sorunların gözden uzak tutulması, faydacılığın ya da skolastik teori düşkünlüğünün öne çıkması, ciddi siyasi ve ideolojik sonuçları beraberinde getirir. Lenin şöyle diyordu: "Her kim ki, genel sorunları önceden halletmeden kısmi sorunlara el atar, mutlaka ve her adımda, kendisi farkında olmadan, o genel sorunlarla 'karşılaşacak'tır. Her ayrı durumda farkında olmadan böyle sorunlarla karşılaşmak, insanın politikasını en feci yalpalamaya ve ilkesizliğe mahkum etmesi demektir."15

SBKP Marksizm-Leninizm teorisinin geliştirilmesine büyük önem vermektedir. Teorinin kendi özü de zaten bunu gerektiriyor ve pratik sorunlarımızın çözümünde hayati önemi var. Mesela sosyalizmin ekonomi politiği ile ilgili ciddi araştırmalar yapma ihtiyacını gittikçe daha çok duyuyoruz. Bu konuda Marx'ın *Kapital*'i, bizim bilimimiz için, ekonomik hayatın fenomenlerinin özünü derinlemesine anlamada her zaman parlak bir örnek olmuştur.

Kardeş sosyalist ülkelerin çok veçheli ve her zaman özdeş olmayan tecrübeleri teorik yorumlar için muazzam bir kaynak oluşturmaktadır. Bununla ilgili olarak Lenin'in şu sözlerini hatırlamadan edemiyoruz: "Ancak her biri, kendi başına alındığında, tek yönlü ve belli tutarsızlıklarla malul bir dizi çaba sayesindedir ki, *bütün* ülkelerin proleterlerinin devrimci işbirliği tarafından tam sosyalizm yaratılacaktır."16 Günümüzde bu görev yeryüzünün yaygın bölgelerinde, insanlığın toplumsal ilerlemesinin belirleyici faktörü haline gelen dünya sosyalist sistemi aracılığıyla pratikte yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Ve Marx'ın öngördüğü temel doğrultuda yerine getirilmeye çalışılmaktadır.

Lenin, sık sık, bütün faaliyetlerini Marx'la sürekli kıyasladığını söylemiştir. SBKP de attığı her adımı Marx, Engels ve Lenin'le kıyaslamaktadır.

Halihazır faaliyetleri Marx'la, Marksizm-Leninizmle kıyaslamak, hiç de, ilerlemekte olan hayatı şu ya da bu formülle mekanik bir biçimde "ölçüye vurmak" demek değildir. Öğretmenlerimizin keşfettikleri doğruları tekrarlamakla ve ezbere öğrenilen alıntıların büyülü gücünden destek almakla yetinseydik onların değersiz öğrencileri olmuş olurduk.

Marksizm bir dogma değil, tarihin her yeni dönemecinin önümüze koyduğu zor görevlerin üstesinden gelmek için bağımsız gayretlerimizde bizim için yararlı bir eylem kılavuzudur. Komünistler hayata adım uydurabilmek için Marx'ın öğretisini ileri götürüp her yönde zenginleştirmeli, onun, haklı olarak Marksizmin yaşayan ruhu nitelendirilen materyalist diyalektik metodunu yaratıcılıkla pratiğe uygulamalıdırlar. Bizim baha biçilmez ideolojik mirasımıza Lenin'in örnek olduğu böyle bir tavır, ve devrimci teorinin etkisiyle böyle sürekli kendi kendini yenilemesi ancak Marksizmi devrimci yaratıcılığın gerçek bilim ve sanatı yapabilir. Marksizm-Leninizmin sırrı, hiç solmayan tazeliği buradadır.

Kimi zaman sosyal hayatta yeni fenomenlerin Marksizm-Leninizm kavramıyla "uyuşmadığı", bu kavramın "bunalım" geçirdiği ve Batılı

sosyoloji, felsefe ve siyaset biliminden alınma fikirlerle "yeniden canlandırılması" gerektiği söyleniyor. Oysa sorun hiç de iddia edildiği gibi Marksizmin böyle bir "bunalım"ında yatmıyor. Sorun başka: kendilerine Marksist diyen bazı teorisyenlerin Marx, Engels ve Lenin'in teorik düşüncelerinin gerçek kapsamını kavramaya, ve somut sorunların somut olarak incelenmesinde onların öğretilerinin muazzam entelektüel gücünü kullanma yeteneksizlikleri. Birçok burjuva feylesof, sosyolog ve siyasi iktisatçının Marksist düşünceleri işlerine geldiği gibi çarpıtarak kendilerine ün sağladıklarını da burda eklemek yerinde olacaktır.

Marksizmin her türden "düzeltici"lerinin tumturaklı laflarına değer vermek ve burjuva biliminin sahte icadlarından medet ummak komünistlere yakışmaz. Marksist-Leninist öğretinin yıpratılması değil, tersine, onun arılığı ve yaratıcılıkla geliştirilmesi için mücadele— yeni sorunların anlaşılmasının ve çözüme götürülmesinin yolu budur. Yalnız böyle bir yaklaşım bizim öğretimizin gelenekleri ve ruhuna, komünist hareketin ihtiyaçlarına uygun düşer.

Biz Sovyet komünistleri dünya medeniyetinin tüm tarihinde gelmiş geçmiş en yetkin ideolojik akıma, Marksizm-Leninizme bağlı olmaktan gurur duyuyoruz. Marksizm-Leninizm çağdaş bilim ve kültürde en değerli ve en ileri ne varsa hepsine açıktır ve bugün dünyanın manevi hayatının cazibe merkezi olarak yüz milyonlarca insanın bilincini sarmıştır. Bütün insanlığı kurtuluşa götürmekte olan yükselen sınıfın ideolojisidir. Toplumsal iyimserliğin felsefesi, bugünün ve geleceğin felsefesidir.

Dünyanın toplumsal gelişmesi, işçi sınıfının devrimci hedef ve idealinin gerçekleşmesi yolunda çok uzun bir mesafe katedilmiştir; teknolojik başarılar akıllara durgunluk veriyor. Aynı zamanda insanlığın karşısında yeni sorunlar var ve bunların bazıları çok çetin sorunlar. İnsanlık kötüye giden hammadde, enerji, gıda, çevre vs. gibi herkesi ilgilendiren konularda endişe duymakta haklıdır. Ve halkları ilgilendiren en önemli sorun bugün barışın korunması, bir termonükleer felaketin önlenmesidir. Partimiz için, Sovyet hükümeti için ve bütün dünya halkları için uluslararası planda bundan daha önemli birşey yoktur.

Çağdaş dünyanın tüm karmaşık sorunlarını anlamak, işçi sınıfının ve bütün çalışan insanların devrimci toplumsal-tarihi yaratıcılığını örgütleyip yönlendirmek— işte Marksizm-Leninizm teorisinin ve insanlığın ilerlemesi için mücadele pratiğinin günümüzde ele almış oldukları yüce görev, Karl Marx'ın kendine ve ideolojik ve siyasi yakınlarına, izleyicilerine yüklediği görev: dünyayı açıklamak ve değiştirmek.

Kommunist
No 3, 1983

Information Bulletin
(Barış ve Sosyalizm Yayınları)
1983 9
Cilt 21

1 K. Marx-F. Engels, *Toplu Eserler* (Progress Publishers, Moscow, 1976) Cilt 5, s. 8

2 a.g.e. (Progress Publishers, Moscow, 1975) Cilt 3, s. 187

3 V. I. Lenin, *Toplu Eserler* (Progress Publishers, Moscow, 1968) Cilt 18, s.582

4 *Birinci Enternasyonal Genel Konseyi 1866-1868. Zabıtlar* (Progress Publishers, Moscow) s. 329

5 K. Marx-F. Engels, *Toplu Eserler* (Progress Publishers, Moscow, 1976 Cilt 6, s. 498

6 V. I. Lenin, *Toplu Eserler* (Progress Publishers, Moscow, 1966) Cilt 33, s. 77

7 K. Marx-F. Engels, *Toplu Eserler* (Progress Publishers, Moscow, 1975) Cilt 4, s. 81

8 K. Marx-F. Engels, *Seçme Eserler* (Progress Publishers, Moscow, 1973) Cilt 3, s. 17

9 K. Marx, *Kapital* (Progress Publishers, Moscow, 1962) Cilt 3, s. 774

10 K. Marx-F. Engels, *Toplu Eserler* (Progress Publishers, Moscow, 1976) Cilt 6, s. 504

11 K. Marx-F. Engels, *Seçme Eserler* (Progress Publishers, Moscow, 1969) Cilt 2, s. 221, 227

12 V. I. Lenin, *Toplu Eserler* (Progress Publishers, Moscow, 1964) Cilt 24 s. 107-108

13 a.g.e., Cilt 25, s. 459, 471

14 K. Marx-F. Engels, *Seçme Eserler* (Progress Publishers, Moscow, 1973) Cilt 3, s. 18

15 V. I. Lenin, *Toplu Eserler* (Progress Publishers, Moscow, 1962) Cilt 12 s. 489

16 a.g.e. (Progress Publishers, Moscow, 1965) Cilt 27, s. 346

Herşeye Muktedir Çünkü Doğru

Stoyan Mihailov
Bulgaristan KP Merkez Komitesi Sekreteri

Marx-öncesi ağzı kalabalık, sürüsüne bereket ve gösterişli sosyalizm türlerine ölümcül bir darbe indiren 1848 devriminden[1] bu yana, 135 yıldır, temelleri Karl Marx tarafından atılan sosyal gelişme teorisi komünist ve işçi sınıfı hareketinin ideolojik belkemiğini oluşturmuştur. Yaşayan sosyalizmin ülkelerinde bu teori köklü dönüşümlere ve emekçi halkın tarihi kazanımlarına bilimsel temeli sağlamıştır. Oynadığı rol, Lenin'in 1913'de peygamberce bir öngörü ile söylediklerinin en çarpıcı kanıtlarından biridir. Lenin daha o zamandan, gelecek tarihi dönemin Marx'ın öğretisine işçi sınıfı ve komünist hareket tarihinin o günedek getirdiğinden de daha büyük bir zafer getireceğini söylemişti ve bu öğretinin herşeye kaadir olduğunu, çünkü doğru olduğunu belirtmişti.[2]

Marksizm-Leninizmin geçerliliği onun bilimsel niteliğinde ve proleter sınıf özünde yatar. En karakteristik özelliği, hayatın kendisinin gelişmesi ve kitlelerin tarihi tecrübe birikimiyle yaratıcı bir biçimde durmadan kendini zenginleştirme yeteneğidir. Marksist öğreti tarihin, sosyal ilerleme ve işçi sınıfı mücadelesinin her dönemecinde daha da mükemmelleştirilmiştir. Marksizme en büyük katkıyı Lenin getirmiştir. Onun önderliği altında, Marx'ın ortaya koyduğu yeni toplumun ilkeleri hayata geçirilmiştir. Marx, Engels ve Lenin'in öğretisi kısa bir tarihi dönem içerisinde yüz milyonlarca insanın onayını kazanmıştır, çünkü insanlığın gerçek yaşantısına dayanmakta, işçi sınıfının ve bütün diğer çalışan insanların çıkarlarını yansıtmaktadır.

Lenin örneği gösteriyor ki, Marx'ın teorisine ve düşünce metoduna sapasağlam tavizsiz bağlılık ve bunların tarihi tecrübe ve öğretinin kendi iç mantığı temelinde zenginleştirilmeleri, Marksizmi yaratıcılıkla kavramanın, uygulamanın ve geliştirmenin tek yoludur. Bunu vurgulamak ö-

nemli, çünkü kendilerini işçi sınıfı hareketine yakın görenler arasında dahi, zaman zaman, artık Marksizmi "aşma"nın ve geçmişte bırakmanın günü geldiği yollu lâflar edilmektedir. Böyleleri "genç" Marx ile "olgun" Marx'ı, Marx ile Lenin'i birbirinin karşısına koyuyorlar. Oysa dünya komünist hareketinin hem geçmiş hem de bugünkü tecrübesi göstermektedir ki, Marx'ın öğretisine sırt çevirme teşebbüsleri insanı oportünizme, altından kalkılmayan hatalara ve ağır yenilgilere götürür.

Kardeş partiler temsilcileri Marksizm ile Leninizmin organik birliğini tekrar ve tekrar belirtmişlerdir. Yaşayan sosyalizmin sorunları ve rolünü konu alan bir uluslararası teorik konferansta (Sofya, 1978) Todor Zivkov şöyle diyordu: "Bazıları bizden, sözümona Marx ve Marksizm adına ve mücadelenin çıkarı için Lenin ve Lenin'den vazgeçmemizi öğütlüyorlar. ...Hayır, bölünmez olanı bölmenin imkanı yoktur. Olamaz, çünkü bu iki devin önderlik ettiği işçi sınıfı mücadelesi bütün dünya uğruna aynı mücadeledir." Çağdaş uluslararası komünist ve işçi sınıfı hareketinin çoğu diğer önderleri de aynı ilkeli tutum içindeler. Alvaro Cunhal şöyle diyor: "Gerçek o ki, Lenin'i inkâr edenler böyle yapmakla Marx'ı da inkâr ediyorlar. Marksist olmadan Leninist olunamaz, tıpkı Leninist olmadan Marksist olunamayacağı gibi."

Bulgaristan Komünist Partisi Avrupa ve dünyada kurulan ılk Marksist partilerden biridir. Dimitr Blagoyev ve Georgi Dimitrov, komünistlerin ve işçi sınıfının ideolojik eğitimini hiç bir biçimde aksatmamanın son derece önemli olduğuna her zaman inanmışlardı. Çalışmaların ideolojik olgunluğunu gözetmek bizim partimizin faaliyetinin esas hatlarından biridir. Benimsenip derinlemesine özümlenen bilimsel sosyalizm ve bilimsel komünizm fikirleri toplumumuzun kaderini etkileyen kudretli bir dönüştürücü güç haline gelmiştir.

Sosyalist toplumun gelişmesini akıllıca inceleme… o topluma başarıyla öncülük etmek için özellikle önemlidir. Sosyalizmin gelişmesinin nesnel aynılıklarından ve teorimizin sımsıkı iç mantığından ayrılmalar sosyal ve ekonomik alanlarda gediklere yol açar. Bunun içindir ki, burda yine Lenin'e, onun yeni toplumun maddi ve teknik oluşumu ile ekonomik ilişkilerinin, siyasi sistemin, manevi hayatın ve insan ilişkilerinin dönüşümünün temel ilkelerini belirleyen, bilimsel komünizm teorisini kavramaktaki, yaratıcı bir şekilde geliştirmekteki ve kullanmakta tecrübesine başvuruyoruz. Sosyalist ülkelerde komünistler yalnız yeni toplumun inşaasına öncülük etmiyorlar, aynı zamanda onun sonuçlarını da sürekli göz önünde tutuyorlar. Burda da, yine, Marx, Engels ve Lenin'in teorik dehaları ve ideolojik mirasları bize yardımcı oluyor.

Günümüz koşulları dünyanın dönüştürülmesinde Marksizm-Leninizmin rolünü çarpıcı bir biçimde açığa çıkarmıştır. Uluslararası komünist ve işçi sınıfı hareketinin devrimci eyleminin pratik sonucu bir dizi tarihi kazanımdır, ve bunlar arasında başta geleni Sovyetler Birliği öncülüğünde sosyalist topluluğun kurulması ve sürekli gelişmesidir. Sosyalist dünya büyümeyi sürdürmektedir. Mesela yeni kurulan birçok devletin, toplumlarını kapitalist olmayan bir yolda inşaa etmekte oldukları olgusunda bunu görüyoruz. Bu ülkelerin önünde, sömürge geriliği ile

çağdaş ekonomi ve kültür düzeyi arasındaki uçurumu görece kısa bir süre içinde kapatma perspektifi var.

Marksizm-Leninizmin fikirleri anti-Sovyetizm ve anti-komünizme karşı mücadelede yaşıyor ve zafer kazanıyor. Bu fikirler ilerici insanlığın yeni bir dünya savaşı tehdidini ortadan kaldırmak, silahsızlanmayı ve barışı gerçekleştirmek için verdiği büyük savaşta dalgalanan bayraktır. Burjuva ideolojisiyle hiç uzlaşmasız çatışan, "sol" ve sağ revizyonistlerin türlü ideolojik baltalamalarına ve Marksizm-Leninizmi sahteleştirme çabalarına direnen partimiz, sosyalist topluluk ülkelerinin diğer kardeş partileri gibi, ideolojik taarruzunu şiddetlendirmekte, Marx, Engels ve Lenin'in yüce öğretisini yaratıcılıkla geliştirip hayata geçirmektedir.

Dipnotlar:

(1) V. I. Lenin, *Toplu Eserler*, İngilizce Cilt 18, sf. 582.
(2) a.g.e. sf. 582-585 ve Cilt 19, sf. 23.

World Marxist Review
Problems of Peace and Socialism
Nisan 1983

İşçi Sınıfı Çıkarlarının Bilimsel İfadesi

Willi Gerns
Alman KP Başkanlık Kurulu ve Sekretarya Üyesi

Savaş ve barış şu sıra insanlığın karşılaştığı başlıca sorundur. Ve bu, Avrupa'nın, yani ABD saldırgan emperyalist güçlerince "sınırlı" bir nükleer savaşa sahne kılınmak istenen bir kıtanın göbeğinde yer alan ülkemiz —Federal Almanya Cumhuriyeti— için özellikle böyledir. FAC zaten nükleer silah depolarının en yoğun olduğu bir ülke; ne ki, şimdi bir de, NATO kararı gereğince, ilk nükleer darbe için hazırlanmış yeni ABD orta-menzilli füzelerinin en yüksek sayıda yerleştirildiği ülke olacak.

Bu tehdit ülkemizde geniş tabanlı bir füzelere-karşı hareketin doğmasına yol açmıştır. Birbirinden son derece farklı ideolojik görüşlere sahip sosyal ve politik güçler bu hareket içinde temsil edilmektedir. Füzelere-karşı cephe, işçilerden bazı işverenlere kadar uzanıyor. Aralarında Komünistler var, Sosyal Demokratlar var, Yeşiller Partisi ile CDU-CSU partilerinin bazı üyeleri var. Ateistler, Hristiyanlar ve daha başka inanç mensupları barış eylemine katılmışlardır.

Hareket öylesine önem kazanmıştır ki, hiç bir siyasi güç, hiç bir hükümet, parti, kilise, sendika ya da işveren birliği onu görmezlikten gelemiyor. Karanlık NATO kararının savunucuları barış hareketinin içine ayrılık mikropları bulaştırmaya çalışıyorlar. Bu yolda, daha çok, antikomünizme sarılıyorlar; komünistlerin barış isteklerini inkâr ediyor, sosyalist saldırılarını azgınlaştırıyorlar. Federal Almanya Cumhuriyeti sakinleri bir Sovyet silah tendidi heyulası ile korkutuluyor.

Anti-komünist kampanyaların ülkemizde barış hareketine katılan kimi unsurlar üzerinde etkili olduğu inkâr edilemez. Herşeyden çok, SSCB ve ABD'nin silahlanma yarışından sözde eşit ölçüde sorumlu "iki süper devlet" oldukları iddiası etkisini göstermektedir.

Bu anlayış barış hareketine katılanlar arasında kendine verimli toprak buluyor, çünkü bırakalım öbür sosyal katmanları, FAC işçi sınıfı içinde dahi savaş ve barış sorununa sınıfsal yaklaşım, sorunun sınıf açısından kavranılması, daha henüz rüşeym halindedir. Batı Alman Komünistleri, barış hareketinden dostlarla yoldaşça tartışmalar ve pratik görüş alış verişini sürdürerek durumun doğru değerlendirilmesine yardımcı olmak için ellerinden geleni yapmaktalar. Bunda, savaşların kökenine dair Karl Marx'ın açıklamaları bize çok yardımcı oluyor.

Alman Komünist Partisi Yönetim Kurulunun Karl Marx Yılı dolayısıyla yayınladığı bir bildiride belirttiği gibi, Marx göstermiştir ki, savaş ve savaşa hazırlık —silahlanma ve kitlelerin buna uygun psikolojik yönlendirme içine itilmeleri— sermayenin aşırı kâr hırsından kaynaklanır. Marx aynı zamanda özellikle belirtmiştir ki, "ekonomik sefaleti ve politik çılgınlıklarıyla eski topluma karşıt olarak, uluslararası kuralı *Barış* olacak olan, çünkü ulusal yöneticisi heryerde aynı, yani *Emek* olacak olan yeni bir toplum ortaya çıkmaktadır."1

Komünistler Marx'ın düşüncesi doğrultusunda şöyle diyorlar: sosyalizm barışa muhtaçtır ve barışı inşa eder, çünkü temel üretim araçları üzerinde sosyal mülkiyetin kurulması silahlanma yarışının ve savaşı başlatmanın maddi temelini ortadan kaldırır. Diğer emekçi kesimlerle ittifak halinde iş gören proletaryanın siyasi iktidarında uluslararası ve iç siyaset işçi sınıfının sınıf çıkarlarınca belirlenir; bunlar arasında en önde gelenlerden biri yaratma şevkidir, o da barış özlemi demektir.

Marx kapitalizm ile savaş, ve sosyalizm ile barış arasındaki sıkı bağları göstermekle kalmadı. Aynı zamanda işçi sınıfı hareketini, kapitalizm altında da olsa, hâkim çevreler savaş çığırtkanlığı yaparken silahsızlanma için mücadele etmeye, çalışan kitlelerin uluslararası kardeşlik dayanışması yoluyla askeri hazırlıkları boşa çıkarmaya, barış için çalışan diğer güçlerle ittifak kurmaya ve barış istemeye çağırdı.

Rusya'da sosyalist devrim barış sloganını en doruğa yükseltti. Sovyet Hükümetinin ilk hukuki eylemlerinden biri, dünya çapında kıyımın derhal ve hiç bir ön şart ileri sürülmeksizin durdurulması çağrısını içeren Barış Kararnamesinin benimsenmesiydi.2 Sovyetler Birliği önderliğinde sosyalist topluluk ülkeleri şimdi barış için ve saldırgan ABD emperyalizmine ve onun "önleyici", "sınırlı" ya da "uzun süreli" nükleer savaş, ya da böyle bir savaşta "zafer" kazanma siyasetine karşı gittikçe yayılan hareketin en ön safında yer alıyorlar. Sosyalist topluluğun barış taarruzunun kanıtları SBKP Merkez Komitesi Genel Sekreteri Yuri Andropov'un 21 Aralık 1982'de Moskova'daki törenli toplantıda yaptığı konuşmada ve Varşova Paktı ülkelerinin Prag Siyasi Bildirgesinde yer alan önerilerde de görülüyor. Batı Alman Komünistleri, kendilerine düşen görevin, bu önerilerin propagandasını kendi ülkelerinde yaşayan insanlar arasında olduğu kadar barış hareketine katılanlar arasında da güçlendirmek olduğu inancındadırlar.

Biz FAC insanlarının, emperyalizmin niçin şimdilerde uluslararası gerginliği arttırma yolunu tuttuğunu ve ülkenin kendi içinde sosyal çatışmanın neden şiddetlendiğini de daha iyi kavramalarını istiyoruz. Bur-

da, günümüz kapitalist toplumunda sosyo-ekonomik durumun tahliline yönelmek gerekiyor.

Geçmiş yıllarda FAC tekelleri, ekonomik siyasette çeşitli "yenilikler"e başvurarak, günümüz kapitalizminin çelişkilerini yumuşatmaya kalkıştılar. 1969'da Sosyal Demokratların başını çektiği koalisyon hükümeti kurulduğunda tekelci devlet kapitalizmini reformlar yoluyla istikrarlı kılma, onu rekabete açma, ülke-içi "sosyal barış"ı sağlama ve bir "Alman modeli" yaratma yolunda teşebbüslere girişildi. Bunun Batı Alman toplumunu yalnız sanayileşmiş kapitalist ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler için değil, sosyalist topluluk için de daha çekici kılacağı umuluyordu.

1970'ler ortasında kapitalizmin ekonomik krizinin şiddetlenmesi ve ABD emperyalizminin gerginlikleri arttırma ve silahlanma yarışını tırmandırma yoluna sapması sonucunda bu tür "yenilikler" anlayışının yerini, daha sosyal demokrat hükümet döneminde dahi, krizlerin ve artan askeri harcamaların durmaksızın büyüyen yükünü kitlelerin sırtına yıkma pratiği aldı.

Bu politika CDU hükümeti tarafından daha da sertleştirilmiştir. Sosyal ihtiyaçları karşılayan harcamalarda acımasız kesintiler yapılmaktadır. Kiralar, sosyal hizmet fiyatları artmaktadır. Silahlanma yarışı da hızlandırılıyor. Sonuç olarak, resmi bilgilere göre, FAC'inde şu anda iki milyondan fazla işsiz var. Bir milyonun üstünde insan tam haftadan az süre çalışıyorlar. Halk geleceğinden gitgide daha çok endişe duyuyor; varlığını bile tehlikede görüyor.

Sermayenin şu ya da bu gücünün —ABD'de ya da İngiltere'de, İtalya'da ya da FAC'de— uyguladığı ya da uygulamakta olduğu reçetenin türü ne olursa olsun, hep aynı kriz sürecine tanık olmaktayız. Bu da burjuva biliminin ekonomik ve sosyal problemlerin anlamlı bir tahliline girişme çabalarının ne denli beyhude olduğunun kanıtıdır ve toplumun sağlığını geliştirmek için uygulanan türlü çeşitli tedavi yollarının nasıl hiç bir işe yaramadığını göstermektedir.

Buna karşılık komünistler, uzun zamandanberi, çağdaş kapitalist krizin ardındaki esas faktörün ne olduğunu kesinlikle bilmektedirler. Çünkü onlar Marx'ın öğretisinden yararlanırlar. Bu faktör, üretimin sosyal karakteri ile onun sonuçlarının özel tesahübü arasındaki kapitalizmin temel çelişkisidir. Bu çelişkinin, üretimle pazar arasındaki, tekellerin üretimi sınırsız genişletme ve sınırsız aşırı kâr sağlama hırsı ile nüfusun sınırlı satın alma gücü arasındaki çelişkilerin periodik şiddetlenmesi ardındaki en önemli neden olduğunu Marx vurgulamıştı. Yeni kriz fenomenleri ve süreçleri (yapısal kriz, para sistemi ve devlet finansında kriz, enerji krizi, çevre kirlenmesi, vb.) hepsi Marx'ın tahlilini yaptığı kapitalist fazla üretim krizinin köküyle aynı köke dayanır. Bunun içindir ki, büyük öğretmenimiz, bunların tahlili için gereken temel teorik hareket noktalarını ve yöntemsel araçları da bize sağlamıştır.

Marx'ın teorisi günümüz kriz süreçlerinin, ve bunların en kötüsü olan işsizliğin özüne inmemizde bize yardımcı olmakla kalmıyor. Bu öğreti, aynı zamanda, işçi sınıfının çıkarları doğrultusunda alternatifler ö-

ne sürülmesini ve kitlesel işsizlikle, istihdam tıkanıklıklarıyla ve iş yerlerinin kapanmasıyla mücadele yolları önerilmesini mümkün kılmaktadır.

Birincisi, FAC komünistleri, işçi sınıfının durumundaki kötüye gidişin nedenlerinin kâr tutkusuna dayalı kapitalist sistemden kaynaklandığını ve kâr tutkusuna da ancak sistemin kendisinin ortadan kaldırılmasıyla son verilebileceğini açıklamayı sürdürmektedirler.

İkincisi, kitlesel işsizliği azaltmak için talepler ileri sürmekten, ya da diğer sosyal güçlerin bu yoldaki taleplerini desteklemekten hiç bir zaman geri durmamışızdır (meselâ, Alman Sendikalar Federasyonu'nun desteklediği, toplam 50 milyar DM harcamayla istihdam sağlama programı).

Üçüncüsü, işçi çıkarma durumundaki işletmelerle ilgili somut önerilerimiz olmuştur. Askeri üretimde kısıntı yapılması ve kaynakların çevre korunmasına harcanmasında ısrarlıyız.

Bu üç nokta her zaman akılda tutulmalıdır. Eğer istihdam sağlama programları hazırlamak ve tek tek istemler düzeyinde talepler ileri sürmekle yetinseydik, en sonunda reformist hayaller üretmekten öteye varamazdık. Öte yandan, kitleleri sadece ilkeli bir sosyal alternatife —sosyalizme— yöneltip güncel talepleri unutsaydık, kendimizi güncel mücadelenin dışında buluverirdik— o güncel mücadele ki, onsuz, köklü sosyal dönüşümler yolunda hiç bir ileri adım atılamaz.

1 Birinci *Enternasyonal Genel Konseyi 1870-71*, Zabıtlar, (İngilizce) Moscow, 1967, sf. 328.

2 V. I. Lenin, *Toplu Eserler*, İngilizce Cilt 26, sf. 249-253.

World Marxist Review,
Problems of Peace and Socialism
Nisan 1983

Pratik İçin Pusula

Rene Mauge
Ekvator KP Merkez Komitesi Genel Sekreteri

Karl Marx işçi sınıfını ve bütün diğer sömürenleri, kurtuluş için ve sosyalizmin ve komünizmin zaferi için mücadelelerini örgütlemelirine yarıyan bir teori ile techiz etti. Marx, teorinin "kitleleri sarar sarmaz maddi bir güç" haline geldiğini özellikle vurguladı.1 Bu maddi güçten söz ettiğimizde bizim için ilk akla gelen, herşeyden önce, işçi sınıfının siyasi örgütlenmesi ve onun —proletaryanın üstün çıkarlarını ifade eden— devrimci partisidir. İşçi sınıfını çalışan halkın diğer kesimleriyle ittifak halinde zafere götürecek olan, proletaryanın partisidir.

Tarafsız bir ideoloji, sınıflar-üstü bir sosyal teori olmayacağını ilk gösteren Marx'tır. Bu bilimsel ilke, emekçi halkı kendi çıkarı doğrultusunda sürdürdüğü sınıf savaşından saptırmak için tezgahlanan tüm reformizm senaryolarına, sahte "sınıf uzlaşması", "emek ile sermaye arasında uyum" ve "konverjans" kavramlarına karşı mücadele son derece önemlidir. Marx, burjuvazi ile proletarya arasında hiç bir uzlaşma olamıyacağını da göstermiştir.

Ekvator Komünist Partisi Marksist-Leninist teoriye bir dogma değil, bir eylem kılavuzu gözüyle bakmaktadır. Bu yaklaşım, Marksist-Leninist partimizin somut gerçekliği (yani toplumun sınıfsal ve ekonomik yapısını) inceleyebilmesini, sonuçları çıkarabilmesini, zaman ve koşullara en uygun mücadele taktiklerini belirleyebilmesini sağlamaktadır. Biz dogmatizme ve sekterliğe aktif biçimde karşı çıkıyoruz, mevcut durumun bilimsel değerlendirilmesine boş verip önyargılara ve subjektivizme kapılan siyasi güçlere karşı ideolojik polemik yürütüyoruz.

Komünist Manifestosu'nda ve diğer eserlerinde Marx, işçi sınıfının sosyo-politik konumundan ötürü, kurtuluşunu sonuna kadar gerçekleştirebilecek en devrimci ve tutarlı güç olduğu ve bu kurtuluşun bütün insanlığın da kurtuluşu olacağı sonucuna vardı.2

Bu gerçek, gelişmekte olan ülkeler için de geçerlidir. Bu gibi ülkelerde küçük bir işçi sınıfı var; fakat bu küçük işçi sınıfı en ileri sosyal ideolojinin, geniş devrimci, demokratik ve yurtsever güçlerin üzerinde birleşebileceği bir platformun tayışıcısıdır. Elbette ki, işçi sınıfı kendisi böyle bir ittifakın çekirdeği olmalıdır.

Ekvator Komünist Partisi'nin programı ve 10. Kongrede (1981) kabul edilen Siyasi Karar, tüm anti-emperyalist, demokrat, devrimci ve yurtsever güçleri ABD emperyalizmine ve tekellere, Ekvator'un ulusal gelişmesinin ve egemenliğinin bu esas düşmanlarına karşı ortak bir cephede birleştirme siyasetini hayata geçirmenin yolunu yordamını göstermiştir. Partimizin görüşüne göre, işçi sınıfının sürdürdüğü her mücadele güvenilir müttefikleri olmalıdır.

Partinin stratejisi ve taktikleri neo-kolonyalist sömürü altında olan Ekvator'un bugünkü koşulları gözönüne alınarak belirlenmiştir. Bu durumda, ilk aşamada bağımlılığa son verecek ve ondan sonra sosyalist tipte dönüşümlere geçecek devrimci, halka dayalı, demokrat ve yurtsever bir hükümetin kurulması görevi ortaya çıkmaktadır.

Ekvatorlu komünistler işçi sınıfı ile köylü hareketleri arasında sınıfsal bir ittifakı gerçekleştirmek ve birlik fikrinin aydınlar, zanaatkârlar, öğrenciler ve sol-kanat siyasi çevrelerce de benimsenmesi için yoğun çaba sürdürüyorlar. 1977'de bir Sol Güçler Geniş Cephesi'nin kurulması çok yararlı bir tecrübe oldu. Şu sırada bu cepheyi faal kılmaya çalışıyoruz ve bu amaçla emekçi halkın esas maddelerini daha iyi kavraması için Ekvator KP'nin Programını açıklama girişimlerini sürdürüyoruz. Birleşik bir cephenin oluşturulmasının subjektif gereklerinin yaratılmasında —ki Ekvator halkının emperyalist ve neo-kolonyalist bağımlılıktan kurtuluşa başarıyla ilerlemesinin önemli bir koşuludur— bunun yararı olacaktır. Aynı zamanda, biz cephenin Marksist yönelimli sol-kanat çevrelerle kısıtlı olamayacağına inanıyoruz. Halkın yaşam koşullarını geliştirmeyi ve bir gerici darbeye karşı güvenilir bir engel oluşturmayı amaçlayan demokratik ve anti-tekel talepler için ortak mücadelede reformist ve populist gruplarla da ittifak sağlanabilir.

Bu siyasete uygun olarak partimiz, 1984 seçim kampanyası döneminde tarımsal ve sosyal dönüşümler için anti-emperyalist, demokratik bir program temelinde sol-kanat ve merkez güçlerin geniş bir koalisyonunun kurulmasını önermektedir.

Marksist-Leninist teori, her türlü tecridi aşması ve nüfusun çalışan kesimleri içinde, ilerici aydınlar ve sosyal ilerlemeden yana diğer güçler arasında kendine müttefikler bulması için işçi sınıfının elinde güvenilir bir pusuladır. Mücadelemizin başarıya ulaşmasının teminatı da buradadır.

1. K. Marx-F. Engels, *Toplu Eserler*, İngilizce Cilt 3, sf. 182.
2. K. Marx-F. Engels, *Toplu Eserler*, İngilizce Cilt 6, sf. 496, 497, 505-506 ve devamı

World Marxist Review,
Problems of Peace and Socialism, Nisan 1983